

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BİLECİK ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN İL İSTİHDAM PİYASASINA
ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
GAMZE YARDIMCI YÜCE

GAZİANTEP – 2017

**T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**BİLECİK ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN İL İSTİHDAM PİYASASINA
ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
GAMZE YARDIMCI YÜCE**

**TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. İBRAHİM SANİ MERT**

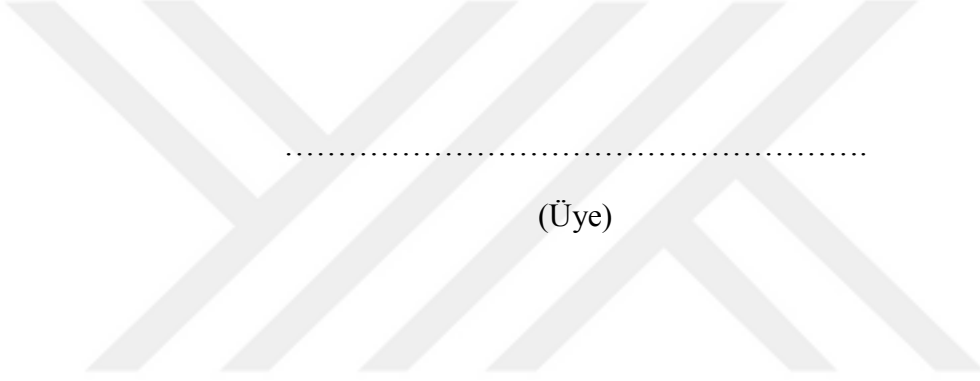
GAZİANTEP – 2017

KABUL VE ONAY

Gamze YARDIMCI YÜCE tarafından hazırlanan “**Bilecik Organize Sanayi Bölgelerinin İl İstihdam Piyasasına Etkisi**” başlıklı bu çalışma 09/10/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

.....

(Başkan)

.....

(Üye)

.....

(Üye)

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Mazlum ÇELİK

Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Bilecik Organize Sanayi Bölgelerinin İl İstihdam Piyasasına Etkisi**” başlıklı çalışmanın tarafımca, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım. 09/10/2017

Gamze YARDIMCI YÜCE

ÖNSÖZ

Teknolojik gelişmelerin son yıllarda sınır ötesi ticareti kolaylaştırması ile gelişmekte olan ülkelerin rekabet edebileceği alanlar da genişlemiştir. Ekonomik rekabeti sürdürülebilir hale getirebilmek için yeniliklere açık olmak, pazar ağlarını arttırmak, daha kaliteli ve daha ucuz üretim yapmak ve OSB' ler ile bunu desteklemek gerekmektedir. Önemli bir lokasyonda yer alan Bilecik'in gelişmişlik düzeyine etki eden faktörlerin araştırılması ve bu aşamada OSB'nin istihdama etkisinin belirlenmesi bölgesel sorunların anlaşılması ve giderilmesine yardımcı olacaktır.

Çalışmamı sonuçlandırmamda görüşleri ile katkıda bulunan değerli hocam Sayın Doç. Dr. İbrahim Sani Mert'e teşekkürlerimi sunarım.

Desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen ve her zaman ailem oldukları için mutluluk ve gurur duyduğum sevgili babam Gürcan YARDIMCI, annem Nuray YARDIMCI ve canım kız kardeşim Gonca YARDIMCI'ya teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmamın en başından, tezin teslim sürecine kadar yanımda olan, beni güzel kalbiyle motive eden, işinin yoğun temposuna rağmen zaman ayırıp bilgi ve deneyimleri ile tezime katkı sağlayan, hayatımda olduğu için her daim onur ve gurur duyduğum kıymetli eşim Adnan YÜCE'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Gaziantep, 2017

Gamze YARDIMCI YÜCE

ÖZET

Organize sanayi bölgeleri, bir şehrin nüfusunu, kentleşmesini, kalkınmasını ve ekonomik refahını belirleyen bir kuruluştur. Planlı sanayileşmenin en önemli modeli olan OSB'ler, kuruldukları bölgede yeni iş imkânları ve sahaları açması nedeniyle istihdamı arttırmakta ve işsizliği azaltmaktadır. Önemli bir lokasyonda yer alan Bilecik'in gelişmişlik düzeyine etki eden faktörlerin araştırılması ve bu aşamada OSB'nin istihdama etkisinin belirlenmesi bölgesel sorunların anlaşılması ve giderilmesine yardımcı olacaktır. Bu amaç doğrultusunda çalışmamızda, ekonomik göstergelerin olduğu, söz konusu edilen makroekonomik değişkenler, tablolar halinde betimsel olarak tartışılarak, sonuç ve öneriler bölümüyle sonlandırılacaktır.

Günümüze kadar sanayi-sanayileşme alanındaki süreci, OSB'lerin sorunları, Bilecik ilinin 2008-2015 tarihleri arasındaki GSYH, aldığı göç, verdiği göç, kişi başı ihracat, kişi başı ithalat, işsizlik ve okuma-yazma oranlarına göre gelişmişlik düzeyi ve istihdam üzerine etkileri betimsel yöntemle tespit edilmiştir. Bu veriler ve yapmış olduğumuz analizlere göre Bilecik'in ekonomik ve jeopolitik yapısı gereği önümüzdeki yıllarda gelişimini daha da hızlandıracağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: bilecik, organize sanayi bölgesi, ekonomik kalkınma stratejisi, istihdam.

ABSTRACT

Organized industrial zones is a foundation determining the population, urbanization, development and economic welfare of a city. OIZ as one of the most remarkable model of planned industrialization increase the employment and decrease the unemployment in the areas there are because of providing new business opportunities. Searching the factors affecting the level of development of Bilecik and the determination of the effects of The OIZ's in terms of employment will play remarkable roles in understanding and solving regional problems. In accordance with this purpose, macroeconomic variables having economic signs will be argued in a descriptive method and the study will be completed with the parts of the conclusion and proposals.

In this study the industrialization process of Turkey up to now, the problems of OIZ's, gross national product of Bilecik between the years of 2008 and 2015, migration wave, per capita exportation, per capita importation, level of development according to unemployment and literacy rates, and the effects of employment have been searched by using the descriptive method. According to these data and analyzes, it is thought that the development of Bilecik is going to increase its speed because of its economic conditions and geopolitics position.

Key words: bilecik, organized industrial zone, economic development strategy, employment.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	4
1.2. Araştırmanın Amacı.....	4
1.3. Araştırmanın Önemi.....	5
1.4. Araştırma Soruları.....	5
1.5. Araştırma Yöntemi.....	5

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SANAYİLEŞME HAREKETLERİ.....	7
2.1. Sanayileşme Kuramı.....	7
2.2. Sanayi ve Sanayileşme.....	8
2.2.1. Sanayinin Kuruluşunda Etkili Olan Faktörler.....	8
2.2.1.1. Hammadde.....	9
2.2.1.2. Enerji.....	9
2.2.1.3. İşgücü-Teknik Eleman.....	10
2.2.1.4. Sermaye.....	10
2.2.1.5. Ulaşım-pazarlama.....	10
2.3. Sanayileşme Stratejileri.....	10

2.3.1. İthal İkamesine Dayalı Sanayileşme Stratejisi (İİDSS).....	12
2.3.1.1. Kaynak Kullanımında Etkinsizlik	13
2.3.1.2. Dışa bağımlılık	13
2.3.1.3. İhracat Yapısında Çarpıklık.....	13
2.3.1.4. Dış Borç ve Döviz Sıkıntısı	13
2.3.1.5. Sanayi Yapısında Değişim.....	13
2.3.2. İhracata Dayalı Sanayileşme Stratejisi (İDSS).....	14
2.3.3. Bütünleştirilmiş Sanayileşme Stratejisi (BSS).....	14
2.4. Türkiye’de Sanayileşme Sürecinin Tarihsel Gelişimi	15
2.4.1. Osmanlı’da Sanayileşme	15
2.4.2. Milli Liberal Ekonomi Dönemi (1923-1929)’nde Türk Ekonomisinin Yapısı	17
2.4.3. Devletçi Sanayileşme Dönemi (1930-1939)	18
2.4.4. Savaş Ekonomisi Dönemi (1940-1945).....	19
2.4.5. Dışa Açık Ekonomiye Geçiş Dönemi (1946-1961).....	19
2.4.6. İthal İkameci Sanayileşme Dönemi (1962-1976).....	20
2.4.7. Kriz Yılları (1977-1979) ve İhracata Dayalı Büyüme Dönemi (1980-1988).....	20
2.4.8. Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerine Dayalı Büyüme Dönemi (1989-2004).....	21
2.4.9. Yabancı Sermaye Endekslili Büyüme Dönemi (2004-2015)	21
2.5. Türkiye’de Sanayinin Bölgesel Dağılımı	23

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR..... 26

3.1. OSB Kavramı	26
3.1.1. OSB’nin Tanımı	26
3.1.2. OSB’nin Tarihsel Gelişimi ve OSB’yi Ortaya Çıkaran Faktörler	27
3.1.3. Organize Sanayi Bölgelerinin Amaçları.....	29
3.1.4. Organize Sanayi Bölgelerinin Türleri	29
3.1.4.1. Örgütlenme (Uygulama) Düzeylerine Göre OSB	29
3.1.4.1.1. Sadece Arazi Satılan OSB	29
3.1.4.2. Kurucu ve Finanse Eden Kuruma Göre OSB	30

3.1.4.3. Fonksiyonlarına Göre OSB	31
3.1.5. OSB'nin Önemi	31
3.1.5.1. OSB'nin İşletmeler Açısından Önemi	32
3.1.5.2. OSB'nin Kentleşme ve Çevre Üzerindeki Önemi	32
3.1.5.3. OSB'nin Bölgesel Kalkınma ve Ekonomi Üzerindeki Önemi	32
3.2. Türkiye'de Gerçekleşen Kalkınma Planları	33
3.2.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963 – 1967)	33
3.2.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968 – 1972)	34
3.2.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973 – 1977)	34
3.2.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1980 – 1984)	35
3.2.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985 – 1989)	35
3.2.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990 – 1994)	36
3.2.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996 - 2000)	36
3.2.8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001 – 2005)	37
3.2.9. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)	37
3.2.10. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014 - 2018)	38
3.3. OSB Kanunu ve OSB'lere Benzer Organizasyonlar	41
3.3.1. Türkiye'de OSB Kanunu	41
3.3.2. OSB'lere Benzer Organizasyonlar	42
3.3.2.1. Küçük Sanayi Siteleri (KSS)	42
3.3.2.2. Nitelikli Sanayi Bölgeleri (NSB)	42
3.3.2.3. Serbest Bölgeler	42
3.3.2.4. Teknoloji Geliştirme Bölgeleri	43
3.3.2.5. Endüstri Bölgeleri (EB)	43
3.3.2.6. Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA)	44
3.4. OSB'lerin Organ ve Yetkileri	44
3.4.1. OSB'lerde Müteşebbis Heyet	44
3.4.2. OSB'lerde Yönetim kurulu	45
3.4.3. OSB'lerin Denetim Kurulu	46
3.4.4. OSB'lerinde Bölge Müdürü	47
3.5. OSB'lerinin Kuruluş Aşamaları	47
3.6. OSB'lere Sağlanan Destekler	49
3.7. OSB Sorunları ve Çözüm Yolları	55

3.8. Organize Sanayi Bölgeleri ve İstihdam.....	58
3.8.1. İstihdam Kavramı ve Türleri	58
3.8.1.1. Tam İstihdam	59
3.8.1.2. Eksik İstihdam	59
3.8.1.3. Aşırı İstihdam	60
3.8.1.4. Kayıt Dışı İstihdam.....	60
3.8.2. İstihdamı Etkileyen Faktörler	61
3.8.3. OSB’lerin İstihdam Üzerine Etkileri	64
3.9. TR41 Bölgesi ile OSB ve Kalkınma Ajansı.....	69
3.9.1. TR41 Bölgesi ve Stratejik Önemi.....	69
3.9.2. Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2013-2023)	70
3.9.3. Bursa, Eskişehir, Bilecik Kalkınma Ajansı (BEBKA).....	71
3.9.3.1. BEBKA’nın Kuruluşu ve Amacı.....	71
3.9.3.2. BEBKA 2014-2023 Bursa Eskişehir Bilecik Bölge Planı	72
3.10. Bilecik İli’nin Tarihi ve TR41 Sanayi Alt Bölgeleri.....	74
3.10.1. Bilecik’in Osmanlı’dan Cumhuriyetin Kuruluşuna Tarihi Gelişimi	74
3.10.2. Bilecik Merkez–Osmaneli Alt Bölgesi.....	75
3.10.3. Bozüyük-Pazaryeri-İnönü Alt Bölgesi	76
3.10.4. Orta Sakarya Vadisi (Gölpazarı-Yenipazar-İnhisar-Söğüt-Mihalgazi- Sarıcakaya) Alt Bölgesi.....	77
3.11. İlgili Araştırmalar	78

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİLECİK ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN İL İSTİHDAM PİYASASINA

ETKİSİ.....	80
4.1. Yöntem ve Bulgular	80
4.1.1. Araştırmanın Amacı	80
4.1.2. Araştırmanın Önemi.....	80
4.1.3. Araştırma Soruları	81
4.1.4. Araştırmanın Yöntemi	81
4.2. Araştırma Verilerinin Toplanması	81

4.2.1. Bilecik'in Sanayileşme Tarihi, Ekonomik Yapısı ve Önemli Üretim Alanları	82
4.2.2. Bilecik OSB'lerin Genel Yapısı	84
4.2.2.1. Bilecik- Merkez 1. OSB	84
4.2.2.2. Bilecik- Merkez 2. OSB	88
4.2.2.3. Bilecik-Bozüyük OSB	92
4.2.2.4. Bilecik- Osmaneli, Pazaryeri ve Söğüt OSB'leri	96
4.2.3. Bilecik OSB'lerin Kuruluş Yerinin Seçiminde Dikkat Edilen Hususlar	99
4.2.3.1. Makro yaklaşımla (Bölgesel) OSB'lerinin kuruluş yeri incelemesi	99
4.2.3.2. Mikro yaklaşımla (Yerel) OSB'lerin kuruluş yeri incelemesi	99
4.2.4. Bilecik OSB'lerin Arz ve Talep Yapısı	100
4.2.5. Bilecik OSB'lerin Teşvik ve Destek İhtiyaçları	100
4.2.6. Bilecik'in Avantajları ve Dezavantajları	101
4.3. Araştırma Verilerinin Değerlendirilmesi	105

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ ve ÖNERİLER.....	116
KAYNAKÇA	120

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1. Türkiye'ye Yatırım Yapan İlk 9 Ülke ve Yüzde Payları	23
Tablo 2. OSB'lerine Sağlanan Teşvikler	50
Tablo 3. OSB'lere Kullandırılan Kredilerin Özellikleri	51
Tablo 4. Yeni Teşvik Sisteminde Devlet Yardımı	53
Tablo 5. Teşvik Bölgelerine Göre İller	54
Tablo 6. Büyük Ölçekli Yatırımlar Ve Bölgesel Teşvik Uygulamaları Kapsamında OSB'lere Sağlanan Teşvikler	55
Tablo 7. Bursa Demirtaş OSB'de Verilen Eğitim Çalışmaları	58
Tablo 8. Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2013-2023) Genel Amaçları	71
Tablo 9. 2014-2023 Bölge Planı Süreç Haritası	74
Tablo 10. Bilecik 1.OSB'de Faaliyet Gösteren Firmalar	85
Tablo 11. Bilecik Merkez 2. OSB'de Faaliyet Gösteren Firmalar	89
Tablo 12. Bilecik-Bozüyük OSB'de Faaliyet Gösteren Firmalar	93
Tablo 13. Bilecik-Osmaneli-Pazaryeri OSB'de Faaliyet Gösteren Firmalar	96
Tablo 14. Bölgesel Yatırım Teşvik Uygulamaları	102
Tablo 15. 2016 Yılı İtibarıyla İl Bazında Genel Bütçe Vergi Gelirleri (TL)	104
Tablo 16. Bilecik'in 2008-2015 Tarihleri Arasında GSYH, Aldığı Göç, Verdiği Göç, Kişi Başı İhracat, Kişi Başı İthalat, İşsizlik ve Okuma Yazma Oranları	105
Tablo 17. Türkiye ve Bilecik İlinde Nüfusun Gelişimi	107
Tablo 18. Bilecik İlinin Göç Cetveli	109

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 1. Türkiye'ye 2000-2013 Yılları Arası DYY Girişleri	22
Şekil 2. Türkiye'de bölgelere göre OSB dağılımı (2013).....	28
Şekil 3. Kalkınma Planı Dönemleri İtibariyle Başlanan Ve Bitirilen OSB Projeleri	39
Şekil 4. Türkiye'nin İllere Göre OSB Haritası	39
Şekil 5. Mevsim ve Takvim Etkisinden Arındırılmış Üretim Endeksleri.....	41
Şekil 6. OSB'lerinin Kuruluş Aşamaları.....	48
Şekil 7. Yıllara Göre Adet Bazında Bitirilen OSB Sayısı.....	52
Şekil 8. Yıllara Göre Hektar Bazında Bitirilen OSB'ler.....	52
Şekil 9. 2008 ve 2015 Yılları İçin Nüfusun İşgücü Durumu, İstihdam ve İşsizlik Oranları.....	63
Şekil 10. BEBKA Destekleri	73
Şekil 11. Bilecik 1. OSB Arıtma Tesisi	86
Şekil 12. Bilecik 1. OSB 2008 ve 2015 Yılları Elektrik, Su ve Doğalgaz Tüketimi	87
Şekil 13. Bilecik 2. OSB 2008 ve 2015 Yılları Elektrik, Su Ve Doğalgaz Tüketimi	91
Şekil 14. Bilecik-Bozüyük. OSB 2008 ve 2015 Yılları Elektrik, Su ve Doğalgaz Tüketimi.....	95
Şekil 15. Bilecik- Osmaneli OSB'nin 2008 ve 2015 Yılları Elektrik Tüketimi	97
Şekil 16. Bilecik-Pazaryeri Elektrik, Su ve Doğalgaz Tüketimi.....	98
Şekil 17. Bilecik İli 2008-2015 Tarihleri Arasındaki GSYH Miktarları	106
Şekil 18. Bilecik İli'nin 2008-2015 Tarihleri Arasındaki Aldığı Göç	108
Şekil 19. Bilecik İli'nin 2008-2015 Tarihleri Arasındaki Verdiği Göç	108
Şekil 20. Bilecik 2008-2015 Tarihleri Arasındaki İşsizlik Oranı	110

Şekil 21. Bilecik İli 2008-2015 Tarihleri Arasındaki Kişi Başı İhracat.....	112
Şekil 22. Bilecik İli 2008-2015 Tarihleri Arasındaki Kişi Başı İthalatı	113
Şekil 23. Bilecik İli'nin 2008-2015 Tarihleri Arasındaki Okuma Yazma Bilenlerin Sayısı	114
Şekil 24. Bilecik İli'nin 2008-2015 Tarihleri Arasındaki Okuma Yazma Bilmeyenlerin Sayısı	114

KISALTMALAR LİSTESİ

BEBKA	:	Bursa – Eskişehir- Bilecik Kalkınma Ajansı
BKA	:	Bölgesel Kalkınma Ajansları
BSS	:	Bütünleştirilmiş Sanayileşme Stratejisi
BSTB	:	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
BYKP	:	Beş Yıllık Kalkınma Planı
ÇSGB	:	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DPT	:	Devlet Planlama Teşkilatı
DYY	:	Doğrudan Yabancı Yatırımlar
GSYH	:	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
İİDSS	:	İthal İkamesine Dayalı Sanayileşme Stratejisi
İDSS	:	İhracata Dayalı Sanayileşme Stratejisi
EB	:	Endüstri Bölgeleri
KOBİ	:	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KSS	:	Küçük Sanayi Siteleri
NSB	:	Nitelikli Sanayi Bölgeleri
OSB	:	Organize Sanayi Bölgeleri
OSBÜK	:	Organize Sanayi Bölgesi Üst Kurulu
TEPAV	:	Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TÜİK	:	Türkiye İstatistik Kurumu

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Ülkelerin, sosyal ve ekonomik anlamda gelişmiş ekonomilerin yönünden ilerlemesi ve büyümesi için en önemli faktörlerin başında sanayileşme gelmektedir. Sanayi sektörü, ülke sektörlerinin öncüsü olmakla birlikte ülkelerin zenginleşmesi, yaşam standardı ve refah seviyesinin yükselmesinde katalizör rolü oynamaktadır.

Sanayi; belli zaman diliminde veya sürekli olarak, makine ya da benzeri araçlar aracılığıyla maddelerin ya da gücün yapısını değiştirerek seri üretimde bulunmaya ortam sağlayan çalışma alanıdır. Kalkınma ile eşanlımlı kullanılan sanayileşme; bir ülkenin mal üretimi için kullandığı makine ve benzeri araçların milli gelir hesabındaki oranıdır. Sanayileşmiş ülkeler, gelişmiş ekonomilere sahiptirler. Sanayi gelişme oranının, tarıma oranla daha hızlı bir büyüme içinde olması o ülke ekonomisi için sanayinin önemli bir role sahip olduğunun bir göstergesidir.

Sanayilerin kurulup gelişmesinde çeşitli faktörler bulunmaktadır. İlerleyen bölümlerde detaylandırılacak olan bu faktörleri;

- Hammadde,
- Enerji,
- İşgücü-Teknik eleman,
- Sermaye,
- Ulaşım-Pazarlama,

olarak sıralayabiliriz. Sanayilerin kuruluş aşamalarında öncelikli olarak bu faktörler iyi analiz edilmelidir.

Sanayi devrimini geriden takip eden sanayileşmesinin gerisinde kalmış, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler sanayileşmek için buna alternatif olabilecek farklı stratejileri izlerler. Bu stratejiler kronolojik olarak “İthal İkamesine Dayalı” , “İhracata Dayalı” ve “Bütünleştirilmiş Sanayileşme Stratejileri” dir.

Sanayileşme, ülke ve toplumlar tarafından ekonomi için en önemli lokomotiflerden biri olarak görülmelidir. Bu sayede gelişmişlik seviyesi ivme kazanarak artacaktır. Sanayileşme sürecine zaman geçirmeden geçiş yapan ve teknolojik gelişmelere hızlı uyum sağlayan ekonomiler, bu konuda geç kalan ekonomilere göre gelişmişlik seviyesi açısından

öne geçmişlerdir. Gelişmişlik seviyesi bakımından önde olan toplumların buna ilintili olarak eğitim, kültür, yaşam tarzları ve standartları etkilenmiş ve yükselmiştir.

Modern sanayileşme; 18. ve 19. Yüzyılda Avrupa'da yeni buluşların üretime katkısıyla başlayan bir süreç olup; Birleşik Krallık, Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Japonya'dan sonra tüm Dünya'ya yayılmış endüstriyel alandaki gelişmelerdir. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki dokumacılık, çinicilik, silah ve gemi yapımı gibi sanayileşme hareketleri ise 15. ve 17. Yüzyıllar arasında başlamıştır. Avrupa'da makineleşmenin başlamasıyla birlikte sadece insan gücüne dayanan ev ve küçük sanayi alanlarında üretim yapan işletmeler Osmanlı'da yavaş yavaş kapanmaya başlamış ve sanayileşmede duraklama dönemine girilmiştir. Bu dönemde imparatorlukta ortaya çıkan iç ve dış karışıklıklar, Batı ülkeleri ile imzalanan anlaşmalar ve kapitülasyonlar Osmanlı ekonomisinin daha da kötüye gitmesine neden olmuştur. Osmanlı Devleti ilkel tarıma dayalı bir devlet olarak eski gücünü kaybetmeye başlamış. Batılı ülkeler ise makinelerle donatılmaya başlayan fabrikalarıyla tüm ekonomiye yön veren ülkeler olmuşlardır. Osmanlı Devleti 19. Yüzyılın ortalarında "İslah-ı Sanayi Komisyonu" kurularak bir takım tedbirlerle ekonomi güçlendirilmek istenmiş ancak hem kapitülasyonların etkisi hem de yeni kurulan fabrikalarının verimli olmaması bu çabaları boşa çıkarmıştır (Susam, 2010: 17-28).

Osmanlı devletinin son dönemlerinde ortaya çıkan İttihat ve Terakki hükümeti, dünyadaki sanayi alanında yaşanan gelişmelere ve değişimlere bağımsız kalamamış, sanayi alanında faaliyetlerde bulunmaya başlamıştır. Akabinde 1913'de Teşvik-i Sanayi Kanunu için ilk adımı atılmış, 1914'de talimatnameyi ve 1917'de kanunla ilgili yönetmeliği çıkarmıştır. Sanayi alanındaki gelişmeler Cumhuriyetten sonra da gündeme gelmiş ve sanayinin yönlendirilmesinde kanunun hükümleri gerekli bir takım değişikliklerle devam ettirilmiştir. Bu kanun sanayi alanında batının sömürgeci tutumuna karşı alınan tavır açısından ayrı bir önem arz etmektedir (Susam, 2010: 27, 98- 115).

1929-1930 yıllarında ortaya çıkan "Dünya Ekonomik Bunalımı" , özellikle Kuzey Amerika ve Avrupa'da etkili olmasına rağmen, dünyanın diğer bölgelerindeki sanayileşmiş ülkelerinde de yıkıcı bir etki göstermiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarına rastlayan bu ekonomik sıkıntı ülkemizde liberal ekonomi yerine korumacı devlet anlayışına hâkim olmuştur. Devlet, bu dönemde sanayileşme sürecini başlatmış ve devletçi yaklaşımı ön plana çıkartmıştır (Dinçer, 2010: 5).

1950'den sonraki dönemde ekonomi politikası olarak devletin rolünü azaltmayı hedefleyen politikalar uygulanmış, 1960'tan itibaren ise Türkiye'de planlı kalkınma dönemi başlamıştır. 1960-1980 arası dönemde uygulanan "İthal İkameci Sanayileşme Stratejisi" , 1980 sonrasında terkedilerek "İhracata Dayalı Sanayileşme Stratejisi"ne geçilmiştir. Her iki strateji ile beklenen sonucun elde edilememesiyle bu stratejilerin birleştirilmiş şekli olan "Bütünleştirilmiş Sanayileşme Stratejisi" bir çözüm yolu olarak görülmüştür (Kaya ve Han, 2004).

Sanayileşmenin düzensiz-plansız olarak gelişmesi ve ortaya çıkan sorunları çözmek adına batıda geliştirilen bölgesel kalkınma modeli "Organize Sanayi Bölgeleri" (OSB) olarak isimlendirilmiştir. OSB'ler, endüstri alanında baş gösteren sorunları gidermek için sanayi tesislerinin organize olarak toplandığı ve çevreye verilebilecek zararın minimize edilmeye çalışıldığı üretim ve yerleşim alanlarıdır. Sanayileşme sürecinde çeşitli strateji ve politikaları uygulayan Türkiye, kalkınma ve büyüme amacı güderek OSB kalkınma modelini uygulamıştır. OSB'ler, bölgesel-yerel kalkınma, sanayinin gelişmesi ve planlı şehirleşme ihtiyaçlarını çözümlenerek üretim yapan bir model türüdür. Bu nedenlerle OSB'ler ülkemiz için sürdürülmesi gerekli ve önemli bir sanayileşme aracı rolündedir. Bu bölgeler "Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın 15.04.2000 tarih ve 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu"na göre OSB statüsü kazanmıştır. OSB'lerin kuruluşu tarih olarak kalkınma planlarından daha önceye rastlamaktadır. İlk OSB 1962 yılında Bursa'da kurulmuştur. Ekonomist dergisinin yaptığı araştırmaya göre 2016 yılı itibariyle OSB sayısı 289 olup 2015-2018 yılına kadar 20 OSB, 2020'e kadar ise 63 yeni OSB kurulması planlanmaktadır. Söz konusu OSB'lerde faaliyet gösteren işletme sayısı yaklaşık olarak 49376, inşaat halindeki işletme sayısı ise 11313'dür (ALOSBİ: 2016).

Türkiye'nin önemli sanayi kuruluşları Bursa, Eskişehir ve Bilecik sınırları dâhilinde bulunan TR41 bölgesinde 22 adet sanayi alanı bulunmaktadır. TR41 bölgesinde bulunan işletmeler, global rekabet güçlerini arttırmak için birçok alanda işbirliği yapan işletmelerdir. Bu bölge, üretim ve istihdam yönüyle Türkiye'nin en önemli bölgesi olup yaklaşık 35.000 kişiyi istihdam etmektedir. TR41 Bölgesi'nde illere göre Bursa'da 13, Eskişehir'de 3 ve Bilecik'te 6 adet olmak üzere toplam 22 adet ihtisas ile normal OSB ve 31 tane de küçük sanayi sitesi bulunmaktadır. Bilecik il sınırları içerisinde Bozüyük, Osmaneli, Pazaryeri, Söğüt ve Bilecik merkezde (2 adet) olmak üzere toplam 6 adet OSB bulunmaktadır. Bilecik merkez OSB ve OSB dışında faaliyet gösteren işletmeler daha çok taş, topraktan üretilen

mermer ve seramik üreticileriyle birlikte az da olsa metal, gıda ve kimya alanlarında üretim yapan sektörler de bulunmaktadır (Değirmenci ve ark. 2014: 45-53).

Bilecik; Osmanlı medeniyeti ve Cumhuriyetin doğuşuna ev sahipliği yapmış, kuruluş ve kurtuluşun beşiği, taşı mermer, toprağı seramik, yaprağı ipek olan tarihi bir ilimizdir. Bu ilimiz gelişmekte olan sosyo-ekonomik imkânlarıyla Marmara Bölgesi'nin alternatif yaşam merkezlerinden birisi haline gelmiştir. Ayrıca karayolu, demiryolu ve liman bağlantılarından oluşan ulaşım ağıyla, İstanbul, Ankara, Bursa gibi önemli merkezlere yakınlığı sayesinde şehri yatırımcılara sanayi ve ticaret anlamında cazibe merkezi haline getirecektir (Değirmenci ve ark., 2014: 4-6).

1996 yılında % 100 dolan “Bilecik 1. Organize Sanayi Bölgesi” , 2004 yılına kadar ödemesi gereken arsa kredilerinin tamamını 1996 yılında ödeyerek Türkiye'nin ilk özerk OSB'si olma ünvanını kazanmıştır. Bölgesel ve sektörel teşvik programı “KDV istisnası, gümrük vergisi muafiyeti, vergi indirimi, sigorta primi işveren hissesi desteği, yatırım yeri tahsisi, faiz desteği teşvik” i gibi imkânlar sunan bir programdır. Bu programa göre 3. bölgede bulunan Bilecik ve Bilecik OSB yatırımcıları program teşviklerinden sadece “Vergi İndirimi ve Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği”nden faydalanabilmektedir. Osmanlı medeniyeti ve Cumhuriyetin doğuşuna ev sahipliği yapmış olan, ülkemizin ve bölgenin yükselen değeri konumundaki bu şehrin sanayi ve ekonomi alanında gelişmesi, bu tez çalışmasının konusu için seçilmiştir.

1.1. Problem Durumu

İstihdam piyasasını etkileyen faktörler ile Organize Sanayi Bölgelerinin durumu ve Bilecik ili üzerindeki etkisi.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bilecik Organize Sanayi Bölgelerinin İl İstihdam Piyasasına Etkisi adlı bu çalışmanın amacı, Bilecik ilinin GSYH, aldığı göç, verdiği göç, işsizlik, kişi başı ihracat, kişi başı ithalat ve okuma-yazma bilenlerin oranlarının gelişmişlik seviyesi ve istihdam üzerine etkisini irdelemektir. Bilecik'in gelişmişlik düzeyine etki eden faktörlerin araştırılması ve bu aşamada OSB'nin istihdama etkisinin belirlenmesi bölgesel sorunların anlaşılması ve giderilmesine yardımcı olacaktır.

Elde edilen veriler ve mevcut durumun analizi ölçüsünde Bilecik OSB'nin avantajları ve dezavantajları, mevcut sorunlar ve bunların çözümü adına yönlendirici nitelikte fikirler sunulacaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Türkiye'nin günümüze kadar sanayi-sanayileşme alanında almış olduğu yol ve bu zaman zarfında OSB'lere gereken ehemmiyetin verilmesine sebep olan planlı kalkınma dönemi ele alınıp ilin gelişmişlik ve istihdam üzerine etkisi irdelenmiştir. Ayrıca, Türkiye'deki OSB'ler içinde öne çıkmaya başlayan Bilecik OSB'leri ile sanayileşmenin günümüzde geldiği noktalar incelenerek geçmişte yahut günümüzde oluşan sorunlar ve bunlara ait çözüm önerileri yer alacaktır. Araştırmada, Bilecik ilinin 2008-2015 tarihleri arasındaki GSYH, aldığı göç, verdiği göç, işsizlik, kişi başı ihracat, kişi başı ithalat ve okuma-yazma bilenlerin oranları belirlenerek gelişmişlik ve istihdam düzeyine etkileri belirlenecektir.

1.4. Araştırma Soruları

- Bilecik organize sanayi bölgelerinin gelişmesi il istihdam piyasasını etkilemiş midir?
- Bilecik ilindeki OSB'ler göç hareketleri ve işsizlik oranını etkilemiş midir?
- Bilecik OSB'lerin avantajlı konuma sahip olmasının ihracat ve ithalat oranlarına etkisi olmuş mudur?

1.5. Araştırma Yöntemi

Bu çalışmada, betimsel analiz yöntemi uygulanacak olup, 5 bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, tez çalışması ile ilgili problem durumu, araştırmanın amacı, önemi, soruları ve yöntemine değinilmiştir. İkinci bölümde, organize sanayi bölgelerinin yapıtaşları olan sanayi ve sanayileşme kavramlarına açıklık getirilerek Türkiye'nin sanayileşme sürecine geçişi ve bu yolda izlemiş olduğu politikalara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, sanayileşme alanında kaydedilen ilerleme ile OSB'lerinin tanımı, tarihsel süreç içerisinde ulusal ve uluslararası gelişimi, istihdam üzerine etkisi, hukuki dayanakları, sağlanan destekler, sorunlar ve bunlara yönelik çözüm önerilerine yer verilmiştir. İlgili araştırmalara yer verilerek çalışma desteklenmiştir. Dördüncü bölümde, Bilecik İli ile ilgili mevcut durum değerlendirmeleri bulunmaktadır. Öncelikle araştırmanın amacı, önemi, soruları ve yöntemi ile ilgili bulgulara detaylı olarak yer verilip, araştırma verilerinin toplanması bölümünde, Bilecik ilinin sosyo-

ekonomik gelişmeler, sanayi alanındaki avantajlı durumu, OSB'lere ait detaylı bilgilere ve TR41 bölgesinde bulunan şehrin önümüzdeki dönemde yatırım için daha da avantajlı olmasına olanak sağlayacak yatırımlar ve teşviklere değinilmiştir.

Çalışmanın araştırma verilerinin değlendirilmesi bölümünde ise, Bilecik ili OSB'lerinin betimsel analizini gerçekleştirmek amacıyla TÜİK verilerinden yola çıkılarak 2008-2015 tarihleri arasındaki GSYH, aldığı göç, verdiği göç, işsizlik, kişi başi ihracat, kişi başi ithalat ve okuma-yazma bilenlerin oranlarını gösteren grafikler elde edilmiştir. Bilecik OSB'lerin önemi, gelişmişlik düzeyi ve istihdam düzeyini karşılaştırmak için alanyazın ve BEBKA, TÜİK, OSBÜK, TOBB gibi ilgili kurumlardan elde edilen veriler kullanılmıştır. Çalışmanın beşinci bölümünde ise Bilecik ili ve OSB'lerinin sorunları ve çözümlarına yönelik öneriler sunulurak araştırma sonlandırılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SANAYİLEŞME HAREKETLERİ

2.1. Sanayileşme Kuramı

Ülkelerin gelişmişlik seviyesini etkileyen en önemli unsurlar; o ülkenin bilim, teknoloji ve sanayi alanında uygulamış olduğu politikalarıdır. Bu politikaların geliştirmekte olan ülkelerin büyüme hızı, sanayileşme süreci ve uluslararası rekabet gücünü arttırmada ne kadar önemli olduğu yaşanan gelişmeler ışığında ortaya çıkmaktadır. Teknolojik gelişmelerin hız kazandığı günümüz dünyasında bilim ve teknoloji politikalarının vazgeçilmez gündemi olan inovasyon (yenilik) sistemleri şirketlerin verimliliği için yerine getirilmesi gereken bir teknolojidir. Bu nedenle, gelişmiş ülkelerle birlikte geliştirmekte olan ülkelerin inovasyon sistemlerini ve teknolojik yetenekleri elde etme çabaları, global rekabetin vazgeçilmez bir parçasıdır.

Cumhuriyet dönemi boyunca “İçe Dönük (ithal ikame)” , “Dışa Dönük (ihraç ikame)” ve “Bütünleştirilmiş Sanayileşme Stratejisi” olarak 3 farklı kalkınma stratejisi izlenmiştir (Han ve Kaya, 2004: 207-208). Türkiye’deki sanayileşme politikalarında 1930’larda devletçi bir düşünceyle yerli üretime ağırlık verilmesi, bilhassa sanayileşmede belirli atılımların gerçekleşmesine vesile olmuştur. 1930’larda izlenen ithal ikameci politikalarla birlikte dayanıklı tüketim mallarının üretimini içeren sanayileşme hamleleri ve 1980 yılından sonra geçilen dış satıma dayalı büyüme politikası, ülkemizin sınai ürün dışsatımında önemli başarılar elde etmesini sağlamıştır (Hepaktan, 2008: 1-13).

Dış satıma dayalı stratejiye geçen büyüme politikaları ile küreselleşme de büyük bir ivme kazanılmıştır. 24 Ocak 1980 tarihinde dönemin Başbakanlık Müsteşarı Turgut Özal’ ın hazırladığı ekonomik istikrar programı ile başlayan dışa açılma sürecinin amacı ülke ekonomisinin gelişmişlik düzeyinin artırılmasıdır. Bu program sayesinde ihracat gelirlerinin artmasına paralel olarak elde edilen gelir düzeyinin ve sanayileşme seviyesinin artması planlanmıştır. Bu dönemden başlayan liberal ekonomi politikaları ve dışa dönük sanayileşme atılımı günümüz ekonomilerinin de temelini oluşturmuştur. Bu nedenle iktidara gelen her siyasi güç, benzer politikaların hayata geçmesi için çalışmışlar ve birbirlerinden çok da farklı olmayan bir politika izlemişlerdir. Bu politik süreçlerde liberal ekonomiye geçişi hızlandırmak ve dış dünyaya açmak için IMF programları, KİT’ lerin özelleştirilmesi, ihracat

teşvikleri ve Türk lirasının konvertibilitesi gibi birçok uygulama devreye sokularak daha hızlı kalkınmanın yolları aranmıştır (Özyakışır, 2005: 1).

İmalat sanayisinin gelişiminin ekonomiye katkı payını yükseltmek için ihracatın yükseltilmesi gerekir. Bununla birlikte ihracat işlemlerinin “emek - yoğun tüketim malları”na endeksli yapılması ekonomilerde önemli sorunlara neden olacağından ihracattaki “emek - yoğun tüketim malları” oranı azaltılmalıdır. Bütünleştirilmiş stratejiler ulusal teknoloji kapasitesini geliştirme, verimlilik ve rekabet gücünü artırma amacıyla sektörlerde uzun süreli olarak uygulanan ve yavaş yavaş azaltılan korumalar ve korumacı olmayan dış ticaret politikalarında önemli katkıları olacaktır. Ülkemizin sanayileşme sürecini yaşadığı şu dönemlerde yerel üretim teknolojileri geliştirilene kadar uluslararası teknolojilere bağımlılığı devam edecektir.

2.2. Sanayi ve Sanayileşme

Sanayi; belli zaman diliminde veya daimi olarak, maddelerin veya bir gücün yapısını makine ya da benzeri araçlarla değiştirerek seri üretimde bulunan çalışma alanıdır. Sanayileşme terimi ise “Sanayi Devrimi” ile hayatımıza dâhil olan kavramlardan biridir. Sanayileşme; milli gelir içinde sanayiye ayrılan payın belirli bir orana erişmesi, yeni üretim tekniklerin geliştirilmesi, bu tekniklerin üretime uygulanması, üretimin yükseltilmesi, kaliteli üretimin sağlanması, maliyetlerin azaltılması, ekonomik, sosyal, siyasal ve toplumsal farklılıklardır (Arısoy, 2005: 45). Sanayileşme, sanayiden elde edilen gelirin tarımdan daha fazla olması ve ekonomik gelişmede öncü olması anlamına da gelir. Ayrıca, sanayileşme hem üretimi artırır hem de sosyal ve kültürel bileşenleri de yöneten bir durumdur. Bu nedenle kalkınma ile sanayileşme benzer anlamlardadır (Yurdakul, 2005: 6).

2.2.1. Sanayinin Kuruluşunda Etkili Olan Faktörler

Sanayi yerlerinin kuruluşunda hammadde, enerji, işgücü ve teknik eleman, sermaye, ulaşım ve pazarlama gibi faktörlerin kuruluş yeri ile ilişkisi, maliyeti ve verimli olarak kullanılmasında etkili faktörlerin belirlenmesi gerekir (Cansız, 2010: 17- 20; Değirmenci ve ark., 2014: 40- 54).

2.2.1.1. Hammadde

Hammaddeler; tarımsal, hayvansal ve madensel olmak üzere 3 farklı kategoriye ayrılabilir. Madensel hammadde kaynaklarından zengin olan ülkemizde özellikle demir, çinko, bakır, krom gibi metal madenler; tuz ve sodyum sülfat gibi ametal madenler; bor tuzları ve çimento hammaddelerinden oluşan geniş rezervler bulunmaktadır. Bu hammaddeler hem ulusal sanayide kullanılarak üretim sağlanmakta hem de ihraç edilerek ülkedeki döviz miktarının artırılmasına yardımcı olmaktadır. Ülkemiz tarımsal ve hayvansal hammadde kaynakları bakımından da zengin bir konuma sahiptir. Pamuk, şekerpancarı, çay, tütün, buğday, çeşitli türdeki yaş sebze ve meyve çeşitleri, sığır koyun, keçiden elde edilen hayvansal ürünler ve ormanlardan elde edilen ürünler bunlardan bazılarıdır. Bu hammadde kaynaklarının sanayi tesislerine yakınlığı, maliyetlerin azalması ve verimliliğin artması açısından önemlidir (Cansız, 2010: 17- 20).

2.2.1.2. Enerji

Enerji kaynakları, sanayinin kurulması ve işlevselliği açısından en hayati koşuldur. Hammaddenin işlenmesi ve ürüne dönüştürülmesinde, işletmenin her türlü faaliyetlerinde kullanılan enerji bakımından ülkemiz gerekli potansiyele sahiptir. Enerji elde edilmesi için kullanılan petrol ve taşkömürü ülkemizde yetersiz olsa da linyit rezervlerinin çok fazla olması bu açığı kapatabilmektedir. Bununla birlikte linyit yatakları kalori değeri düşük olması nedeniyle çoğunlukla termik santrallerde kullanılmaktadır. Petrol ve doğalgaz kaynak temini yetersiz kalması nedeniyle bu enerji kaynaklarının ihtiyacı ithalat ile sağlandığından ülkemizde döviz çıktısı olmakta ve bu durum da sanayileşmenin gelişme hızını yavaşlatmaktadır (Ünalın, 2003: 17-44).

Sanayide yoğun olarak kullanılan en önemli kaynak elektrik enerjisidir. Elektrik enerjisinin kullanımı o ülkenin sanayileşmedeki gelişimi açısından yatırımcılara fikir verir. Ülkemizde “Elektrik İşleri Etüt İdaresi” 1935 yılında kurularak elektrik enerjisi üretimi aktif hale getirilmiştir. Ülkemizdeki sanayinin kuruluşu ve gelişmesi için kritik öneme sahip olan bu elektrik santralleri birbirine “enter-konnekte sistem” ile bağlıdırlar. Bir diğer enerji kaynağı olan “Beyaz kömür” olarak da adlandırılan hidro- elektrik/ termik santralleri “Elektrik İşleri Etüt İdaresi” sorumluluğunda kurulabilir ve hidro-elektrik enerji üretimi yapabilir. Ülkemizdeki ilk hidro-elektrik santrali Sakarya nehri üzerinde bulunan Sarıyer Barajında kurulmuştur. Bu enerji kaynaklarından başka “Denizli- Kızıldere, İzmir- Balçova, Aydın- Germencik, Çanakkale- Tuzla, Afyon-Ömer- Göcek, Nevşehir- Acıgöl, Ankara-

Kızılcahamam” da jeotermal enerji santrallerimiz bulunmaktadır
“http://www.organicgroup.eu/?dizayn=sanayi_projeleri” .

2.2.1.3. İşgücü-Teknik Eleman

Sanayi kuruluşlarının kurulabilmesi ve devamlılığını sürdürebilmesi için kalifiye insan gücüne ihtiyacı vardır. Ülkemiz nüfusunun devamlı artması ve genç nüfusun çoğunluk oluşturması işgücü açısından bir probleme yol açmamaktadır. Bu zenginlik bir yandan işletmelere fayda sağlarken diğer yandan bireylerin daha düşük ücretlerle çalışmasına da neden olmaktadır. Ayrıca, eğitilmiş teknik bilgiye sahip eleman sayısının fazlalığı rekabeti de arttırmaktadır (Cansız, 2010: 10- 25).

2.2.1.4. Sermaye

Sermaye, bir işletmenin kurulması için gerekli olan makine teçhizat, arazi, fabrika binası, üretim hammaddeleri, işçi ücretleri ve diğer iktisadi ilişkilerinde kullanılacak para, paraya dönüştürülen materyaller ya da değerli mal varlıklarıdır. Cumhuriyetin ilk yıllarında çimento fabrikası, şeker fabrikası ve dokuma sanayi gibi büyük işletmeler genellikle milli sermaye ile devlet tarafından kurulmuştur. Bunun sebebi henüz kalkınmakta olan bir ülkede özel sektörün büyük sanayi tesisleri kurması için gerekli sermayelerinin olmayışıdır. Günümüz Türkiye’inde ise hem ulusal hem de uluslararası büyük şirketleri kurabilecek sermayeye sahip firmalar bulunmaktadır (Arpa, 2014: 5; https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrk_sanayisi).

2.2.1.5. Ulaşım-pazarlama

Ülkemizin kara, hava ve deniz yoluna sahip olması sanayi kuruluşlarının ürettikleri ya da ihtiyacı olan malın alıcıya ulaştırmalarına büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Ülkemizin yarım yüzyıldır geçirdiği modernleşme sürecinde özellikle son yıllarda karayollarının geniş ve güvenli yapısı ulusal ve uluslararası ticaretin yaygınlaşmasına önemli katkılar sunmuştur. Bu nedenle bir ülkenin ulaşım probleminin olmaması hem ekonomik gelirlerinin artmasına hem de sanayileşme sürecinin hızlanmasına neden olacaktır (Değirmenci ve ark., 2014: 40- 54).

2.3. Sanayileşme Stratejileri

Ülkelerin gelişmiş ve geri kalmış şekilde sınıflandırılması, geride olanlar için önlerinde hep bir model bulmalarına imkân sağlamıştır. Sanayi devrimi için de bu durum söz

konusudur. Sanayi devrimine ve beraberinde gelen sanayileşmeye geç katılan Türkiye, kalkınma ve sanayileşme adına politikalar üretmiş ve sanayileşme stratejilerini geliştirmiştir. Sanayileşme politikaları, ülkelerin ekonomik şartlarına ve yapısına göre şekillendirdiği iktisadi uygulamalardır. Bu iktisat politikaları o ülkenin siyasi iktidarının benimseyeceği siyasi kararlar bütünüdür. Alınmış olan bu kararlar istikrarlı bir şekilde uygulanır ve ülkenin gelişmişlik seviyesini olumlu yönde etkileyerek toplumun refah seviyesinin yükselmesine sebep olursa toplumda oluşan memnuniyet neticesinde siyasi iktidarların da ömürleri o orantıda uzun olacaktır. Bu açıdan bakıldığında iktisat politikalarının sonuçları ayrı bir öneme sahiptir (Akbulut, 2011: 1- 4).

Son yıllarda teknolojik gelişmelerin olması sınır ötesi ticaretin de daha kolay olmasına yol açmıştır. Özellikle globalleşen Dünya ekonomisinde e-ticaret hacminin artışı, gelişmekte olan ülkelerin rekabet edeceği alanın genişlemesine sebep olmuştur. Sanayicilerin ekonomik rekabeti sürdürebilmek için daha kaliteli ve daha ucuz üretim yapmak ve pazar ağlarını arttırması zorunlu hale gelmiştir. Bu rekabet ortamından galip çıkmanın yolu inovatif gelişmelerden uzak kalmamak, yeni araç, model, yetenekli eleman sayısı gibi unsurları içeren sanayileşme stratejilerini hayata geçirmektir. Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar geçen süreçte Türk sanayisi liberal ekonomiye geçiş süreciyle birlikte “İthal İkamesine Dayalı Sanayileşme Stratejisi” (İİDSS) ve “İhracata Dayalı Sanayileşme Stratejisi” (İDSS) adımları denenmiştir. Bu stratejilerle birlikte birçok ülkeden daha önce başladığımız kalkınma yarışında ekonomimizin bazı ülkelere daha kötü durumda olması, bu stratejilerin yetersiz kaldığını göstermektedir. Bu nedenle her iki stratejinin rasyonel bir bileşimi olan “Bütünleştirilmiş Sanayileşme Stratejisi” (BSS) , dışa açık ve uluslararası rekabetçi bir ekonomiye kavuşmanın alternatif bir yoludur. Korumacı bir yapıya sahip olan BSS sayesinde hem ülke ekonomisi dünya rekabetinden korunacak hem de ihracatı artırarak döviz rezervleri artırılarak sanayileşmenin gelişmesi için kaynak temin edilmiş olacaktır (Arpa, 2014: 6-7).

Ülkeler ekonomik gelişmelerini arttırmak için ulusal ve uluslararası kalkınma planları yaparlar. Bu planlamaların hazırlanması ve uygulanması dönemin konjonktürel yapısına göre değişkenlik gösterir. Osmanlı Devletinden günümüze kadar geçen sürede bilinen ekonomik stratejilerden bazıları “İthal İkamesine Dayalı Sanayileşme Stratejisi” , “İhracata Dayalı Sanayileşme Stratejisi” ve “Bütünleştirilmiş Sanayileşme Stratejisi” olarak üç kısımda incelenebilir.

2.3.1. İthal İkamesine Dayalı Sanayileşme Stratejisi (İİDSS)

İthal ikamesi; yerli sanayinin geliştirilmesi amacını güden bir stratejidir. Diğer bir deyişle yurtdışından ithal edilen bir malın ülke içinde üretilmesi, ithalat pay oranının düşmesi demektir. Bu politikanın başarılı olabilmesi için ithal edilen malların bir kısmına yasaklama getirilir, en azından bu malların yurtiçi ekonomisi çerçevesinde üretilmesi beklenir (Mortan ve Çakmaklı, 1987: 347). İİDSS ile temelde yerli sanayi dış piyasadaki rekabete karşı korunacak ve ülkede döviz tasarrufu sağlanacaktır. İthalat ile alınacak mallara rakip olarak üretilen yurt içi üretimi sayesinde iç talep genişlemesinin artırılması hedeflenmiştir (Meryem, 2012). 1929 buhranı sonrasında tüm dünyada dış ticaret hacmi azalmış ve ülkemizde olduğu gibi sanayileşmekte olan ülkeler iktisadi politikalarını ithal ikamesi şeklinde sürdürmüşlerdir. Ancak iç piyasanın dar olması bu politikanın beklenen başarıyı gösterememesine sebep olmuştur.

İİDSS uygulamaları sonucunda ekonomide beklenen hedeflerin tutturulamaması, bunun yerine “ ithal ikamesi yapar görünen gerçekte ithal gereğini arttıran” bir sanayinin ortaya çıkması ve “ üretim yapılsın, baca tütsün” anlayışıyla herşeye teşvik verilmesi sonucunda aslında hiçbir şeyin yapılmaması şekillenmiştir (Mortan ve Çakmaklı, 1987: 334). Bu strateji ile verilen teşvikleri alan sanayicilerin ürettikleri yeni ürünlerin ihracatını da yeteri kadar yapamamış olmaları İİDSS uygulamasının bir sorunu olmuştur (Balassa, 1979: 269). Ayrıca, 1964-1989 yıllarında vergi iadesi uygulaması İİDSS'nin amacıyla çelişen bir uygulama olmuştur. Uygulamadan sanayi ürünlerinin daha fazla yararlanacağı beklenirken geleneksel tarım ürünleri bundan daha fazla fayda sağlamıştır (Karluk, 1981: 94).

İİDSS'si sonucunda öne çıkan problemlerden birisi de, yabancı teknolojinin işgücünün aleyhine olacak şekilde ikame edilmiş olmasıdır. Mutlak koruma sağlayan dış ticaret kontrol araçlarının genel korumacı olması, uygulama zamanının belirsizliği, hemen hemen her ölçekteki üreticilerin aynı teşviklerden faydalanması bu problemin esas kaynaklarıdır. Bu sorun, hem maliyetin düşürülmesine ve verimliliğin artmasına engel olur, hem de rekabetin olmadığı, maliyetleri ve kar marjı yüksek tekeller ve oligopolistik bir işletmenin oluşmasına aracılık etmiştir (Kazgan, 1985: 20).

İİDSS'nin piyasa yapısı ve ekonomi üzerindeki etkileri genel anlamda beş başlık altında toplanabilir (Seyidoğlu, 1994: 76-80);

2.3.1.1. Kaynak Kullanımında Etkinsizlik

İthal ikamesinde yüksek koruma oranlarıyla çalışan endüstrilerdeki ürünlerde fiyat-kalite yönüyle ters orantı göze çarpmaktadır. Bu durum ihracata caydırıcı etki yapar ve döviz geliri düşer. Kaynak dağılımındaki etkinlik zarar görür ve sanayileşme ile büyüme süreci bozulur (Seyidoğlu, 1994: 76-80).

2.3.1.2. Dışa bağımlılık

İthal ikamesi tahmin edilenin aksine ulusal ekonominin dışa bağımlılığını artırır. Nihai malların ithalatı azalırken, teknolojiyle beraber ara malların ve yatırım mallarının ithalatı artış gösterir. Ülkenin kaynak dağılımından bağımsız sermaye yoğun teknoloji kullanmak da ülkeyi daha fazla yabancı girdi kullanmaya ve daha fazla altyapı yatırımı yapmaya mecbur bırakmaktadır (Seyidoğlu, 1994: 76-80).

2.3.1.3. İhracat Yapısında Çarpıklık

İç piyasaya yönelik bir sanayileşme stratejisi olan ithal ikame, ikameci sektörlerle ihracatçı sektörler karşısında avantaj sağlar (Seyidoğlu, 1994: 76-80).

2.3.1.4. Dış Borç ve Döviz Sıkıntısı

Aşırı değerli ulusal para politikası ve korumacılık ihracat gelirlerini düşürürken, üretime devam edebilmek için ithal girdi kullanmak zorunda olan az gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler döviz darboğazına girerler. Artan dışa bağımlılık ve ihracatın gerilemesi ödemeler bilançosunda ciddi açıklar oluşturur. Oluşan açıkların kapatılması için ülke dış kaynak aramak mecburiyetinde kalır. Bunun sonucu olarak da sürekli artan dış borçlar sebebiyle ülke daha da zora sürüklenir (Seyidoğlu, 1994: 76-80).

2.3.1.5. Sanayi Yapısında Değişim

Gelişmekte olan ülkeler ara ve yatırım mallarının üretimi için teknoloji ithal etmek zorunda kalırlar. Sermaye yoğun ve emek tasarrufuna yönelik yöntemler ile modern teknoloji ürünlerine yönelik yatırımlar sermaye/ işgücü oranını yükseltirken istihdamı düşürür. Bu durum ise, işsizlikle mücadele etmeyi zorlaştırır (Seyidoğlu, 1994: 76-80).

2.3.2. İhracata Dayalı Sanayileşme Stratejisi (İDSS)

İhracata dayalı sanayileşme politikası; “Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi” sanayileşme modelidir. Bu modelde gelişebilecek sektörler teşvik edilerek yurtdışına malların ihraç edilme payının yükseltilmesi hedeflenmektedir (Kaya ve Han, 2004: 208). İDSS aslında toplam ihracat rejimi içinde sanayi mallarının ihracat oranının arttırılmasıdır. Bu politika, dinamik karşılaştırılmalı üstünlüklere uygun bir sanayileşme modelidir. Ayrıca, iç piyasa darlığı engelinin ortadan kalkması sağlanarak üretim tesisleri optimum kapasiteye kavuşturulmaktadır. Bu politika ile ülkeler kalkınma stratejilerini “dışa yönelik” olarak belirleyerek girdilerini mal ve hizmet ihracatıyla yapılmasına yönelik hazırlarlar (Kazgan, 1985: 90).

24 Ocak kararları çerçevesinde ithalat ve ihracat rejiminin serbestleşmesi ile ithalattaki damga resimleri ile teminatlar önemli ölçüde indirilmiştir. İthalatı yasaklayan yaklaşım yerine yerli malını koruyucu fonlar oluşturulmuş, ithali izne bağlı malların sayısı büyük ölçüde azaltılarak liberasyon uygulamasına geçilmiştir. 24 Ocak kararlarıyla devlet tekeline karşı özelleştirmeye önem verilmiş, ekonomi alanında döviz kuru ve faiz oranlarının serbest piyasada oluşması için gereken düzenlemeler yapılmış, belirlenen alanlarda özel işletmeler teşvik edilmiştir (Kökden ve Gökalp, 1990: 108-109).

İDSS, ülkenin ekonomik açıdan gelişmesi ve refah seviyesinin yükselmesini amaçlar. Bu sistemde dış rekabete karşı ulusal ekonomilerin gümrük tarifeleri korunmaktadır. Yerli sanayinin korunması temel hedef olduğu için yerli üreticiler teşvik edilir ve dış rekabete karşı koruma politikası gerçekleştirilir.

2.3.3. Bütünleştirilmiş Sanayileşme Stratejisi (BSS)

Bütünleştirilmiş sanayileşme stratejisi; sanayileşmiş ülkeler arasında yer almanın belki de tek çaresi olarak görülmektedir. Bunun için yapısal dönüşümü gerçekleştirmek ve mevcut ekonomik yapısını kıt kaynaklar ile idame etmeyi amaçlar. Piyasa ekonomisine dayalı bir stratejidir. BSS; iç ve dış konjonktür değişmelerine karşı esneklik gösterir, İİDSS ve İDSS arasında birbirini tamamlar özelliğe sahiptir. BSS uygulanması sonucunda bir birim döviz kazanılması ile tasarrufu için harcanan marjinal iç-kaynak maliyetinin aynı olması hedeflenmektedir (Alper, 1982: 107).

Kaynak dağılımının etkinleştirilmesi sanayide yapısal bozuklukları önleyebilir. Geliştirilmiş son teknolojileri içeren sermaye malları ithalinden yararlanılabilir (World Bank Turkey, 1994: 48-53). Uluslararası rekabette, kar oranındaki artış en az verimlilik kadar

öncelikli bir olgudur. Bu stratejiye göre ülke olarak ekonomik gelişme ile kalkınmaya gereken önem verilmeli ve öncelikle kamu sektörü daha etkin hale getirilmelidir.

2.4. Türkiye'de Sanayileşme Sürecinin Tarihsel Gelişimi

Sanayi Devrimi, 1760-1850 yılları arasında ilk olarak Birleşik Krallık'ta daha sonraki yıllarda da ABD ve diğer Avrupa ülkelerinde gerçekleşmiştir. Tekstil, buhar makinesi icadı ve demir üretimi en önemli gelişmeler arasında yer alır. Ekonomik gelişmenin temelini oluşturan Sanayi Devrimi ile birlikte sanayileşme ekonomiler için her zaman birincil öncelik olmuş, diğer yandan ülke ekonomisinin gelişmişlik seviyesinin saptanmasında izlenen bir yol haline gelmiştir (Akbulut, 2011: 1-4).

Günümüz ekonomi politikalarına baktığımızda da sanayileşme önemli problematik bir olgudur. Sanayi ve sanayileşme politikalarının birbirleriyle ilintili ve ulaşılan sonuçlara göre devam edebilen bir kavram olduğu göz önüne alındığında Türkiye'deki sanayileşme sürecini de öncelikli olarak Osmanlı Döneminden itibaren ele almak ve analiz etmek gerekir.

2.4.1. Osmanlı'da Sanayileşme

Osmanlı Devletinin sanayi yapısı kırsal kesimde küçük ölçekli tarım üretimine yönelik işletmelerden, kentlerde ise madeni ev eşyası, yapı malzemeleri, dokumacılık, giyim ve gıda alanların üretim yapan firmalardan oluşmuştur (Kepenek ve Yentürk, 2012: 14).

Osmanlı Devleti'nde merkantilizm karşıtı uygulamalar sürerken sanayileşmedeki gelişmeler yavaşlamış, ancak batı, merkantalizm sayesinde ulusal sermaye birikimlerini güçlendirmiş ve sanayileşmeyi kolaylaştırmıştır (Pamuk, 2005: 72-74). Bu dönem içinde 1839'dan sonra Osmanlı merkezi idaresinin zayıflamasına rağmen yenileşme hareketleriyle birlikte sanayileşmenin de gelişmesi sağlanmıştır (Murphey, 1992: 7-8). Osmanlı'nın iktisadi yapısıyla birlikte sömürgeci politikalara yönelmemesi ve 16. yüzyılda Avrupa ülkelerine verilen kapitülasyonlar ulusal sanayinin geri kalmasına ve bu ülkelerin sanayilerine bağımlı hale gelmesine neden olmuştur. Diğer yandan İngiltere ile 1838 yılında imzalan Balta Limanı Sözleşmesi, Fransa ve Avrupa ülkeleriyle imzalanan benzer anlaşmalar ile Osmanlı Ekonomisini Avrupa'ya bağımlı ve onlar için açık bir pazar haline getirmiştir (Buluş, 2003: 12).

Osmanlı devletinde, 19. yy'dan itibaren sanayileşme hareketi hız kazanmış ve bunun ilk ayağını genel olarak çok büyük emek ve sermayeye ihtiyaç duyulan sanayi kuruluşlarının

devlet teşebbüsüyle yapılması oluşturmuştur. İkinci ayağını ise özel teşebbüs kuruluşları oluşturmuştur. Özel teşebbüslerin az sermaye-az işgücü ile çalışan teşebbüsler olduğu görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin son derece güçlü merkezi otoritesi sanayileşmenin de devlet tarafından yapılmasına imkân vermiştir. Ekonomik, siyasi ve askeri büyük bir güce sahip olan merkezi otorite hem yerel yönetimlerin hem de özel teşebbüslere fırsat vermemiş ve sınırlandırmıştır. Bu nedenle yerel otorite olma ihtimali olan her türlü girişim merkezi otoritenin yönetimindeki memurlar tarafından denetlenmiş ve etkisiz hale getirilmişlerdir. Osmanlı Devleti döneminde özel ve devlet sanayileşme girişimlerini genellikle İstanbul bölgesi ve taşrada kurulan işletmeler olarak ayırmak gerekir. Sanayileşmenin bu bölgelerdeki gelişimini farklılık gösterdiği için ayrı olarak değerlendirmek gerekir (Wolfgang, 1992: 53).

18.yüzyıldan itibaren yeni yeni kurulan Osmanlı sanayisi, gerçek manada sanayileşme adına beklenen gelişmeyi gösterememiştir. Bu yüzyılda güçlü esnaf örgütleri sanayileşmeye kapalı kalması ile sanayi devlet tekelinde toplanmış ve bunun sonucu olarak da sanayi özel kesime yayılamamıştır. Devletin kontrolü altında kalan sanayide işbölümü, verimlilik ve teknolojinin yeni gelişmelere göre dizayn edilememesi sanayinin gelişmemesine sebep olmuştur. Osmanlı Devleti batıda olduğu gibi ucuz emek gücünü harekete geçirmek istese de esnaf örgütü yani loncalara sağlanan destek nedeniyle üretimi loncalar dışına çıkamamıştır (Genç, 1991: 102-103).

Osmanlı döneminde kurulan tophane ve tersane Fatih Sultan Mehmet döneminin orduya hizmet eden en büyük sanayi kuruluşu sayılabilir. 1718'lerden sonra özellikle İstanbul'da devlet teşebbüsü şeklinde sanayi yatırımları kurulmuştur. Üsküdar'da ipek imalathaneleri, 1744-1745'de Bakırköy ve Yeşilköy civarında barut fabrikası, Yalova'da kağıt fabrikası, Levent çiftliği ve Dolmabahçe'de tüfek fabrikası, Hasköy'de top dökümhaneleri, İncirköy'de cam ve porselen imalatı ve Kağıthane kağıt fabrikası bunlardan bazılarıdır (Wolfgang, 1992: 54-73). Avrupa'nın askeri sanayi alanında teknikleri kullanmaya başladığı zamanlar, 1790'da III. Selim'in "Nizam'ı Cedit" oluşturma hareketine denk gelmektedir. Osmanlı Devleti 1793 yılından sonra top, gülle, barut ve mayın gibi daha geniş kapsamlı teçhizat üretimine kavuşarak kaybetmiş olduğu gücü geri kazanmak istemiştir (Karpat, 1996: 33). Bununla birlikte Osmanlı Devleti sanayide kullanacağı hammaddenin eksikliğini devamlı yaşamıştır (Murphey, 1992: 9-17).

Osmanlı döneminde zayıflayan merkezi idareyi güçlendirmek adına bütçeden ayrılan paylarla devlet fabrikaları kurmaya öncelik vermiştir. Sanayileşmenin önemi ve büyük sanayi kuruluşlarının gerekliliği kavranmıştır. Büyük Reşit Paşa'nın arzusuyla sanayileşme adına

çalışmalar yapmak üzere 1864’de “İslah-ı Sanayi Encümeni” heyeti oluşturulmuştur (Eldem, 1994: 58-59). “İslah-ı Sanayi Encümeni Heyeti”nin görüşleri doğrultusunda genellikle İstanbul ve civarında toptancı, saraç esnafı şirketleri, simkeşhane, kumaşçı, demirci, tabakçı gibi birçok şirket kurulmuştur. Ancak heyetin, esnaf ve ticaret nezaretine devamlı müdahale etmesi 1873 yılında kapatılmasına neden olmuştur (Ortaylı, 1978: 123-126).

1851-73 döneminde alınan kararlar özel girişimcileri desteklemek için fabrika ve büyük işletme kuracak girişimcilere gümrük ve vergi muafiyeti getirilmiştir. 1888’de fabrika inşası için gerekli malzemeleri içeren muafiyetler getirilirken, 1897 yılında ise yeni kurulan fabrikalara 10 yıl süreyle vergi muafiyeti kararı alınmıştır. Diğer yandan büyük çaplı fabrika kurmak isteyenlerin Avrupa’dan ilk defa ithal edecekleri makine ve teçhizatlar da geçerli olacak gümrük muafiyeti de tanınmıştır (Ökçün, 1972: 157-167).

Osmanlı hükümetinin bu politikası ile fabrikaların kurulması desteklenerek halkın temel ihtiyaçlarının sağlanmasının yanı sıra askeri malzemelerin de karşılanması ve dış ticaret dengesinin oluşması amaçlanmıştır. Osmanlı dönemindeki bu uygulamaların günümüzdeki İİDSS ile paralel bir strateji olduğu görülür.

2.4.2. Milli Liberal Ekonomi Dönemi (1923-1929)’nde Türk Ekonomisinin Yapısı

Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde çıkarılmış olan teşvik kanunları sanayi sektörünün canlanması için yeterli bir girişim olmamıştır. Yabancı sermaye ise bu dönemde devlet güvencesinin bulunduğu rekabet gerektirmeyen karlı yatırımları daha cazip bulmuştur (Ergil, 1981: 58).

1923-1929 dönemine geldiğimizde Türkiye de oldukça liberal sayılabilecek bir ekonomi politikası uygulamıştır. Bu dönemin ekonomik politikası özel girişimciliği canlandırarak serbest piyasa oluşumunu gerçekleştirmek ve sanayileşmektir. Bu amaç doğrultusunda, 1923 yılında İzmir’de “1. Türkiye İktisat Kongresi” düzenlenerek bu kongrede devletin özel girişimcileri destekleyeceği, özel teşebbüsün üstesinden gelemeyeceği yatırımlarda da Devletin gerekli yardımı yaparak yatırımların sürdürülebileceği belirlenmiş ve uygulanmıştır (Karluk, 2007: 211-212).

Özel teşebbüse teşvik verecek kurumlar olması açısından 1923 yılında “Türkiye İş Bankası” , 1924’te “Sanayi ve Maadin Bankası” kurulması da önemli bir gelişme olmuştur. 1927 yılında “Teşvik-i Sanayi Kanunu” yayınlanarak gümrük, vergi, ulaşım, hammadde konularında özel teşebbüs teşvik edilerek ulusal sanayinin canlanması istenmiştir. Bu

teşviklerle bir takım iyileşmeler görülmüş, 1927 yılında 65.000 civarında sanayi işletmesinin olduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan yurt içi tasarruflarının yeterince yapılamaması, özel sektördeki isteksizlikler, 1929 “Dünya Ekonomik Krizi”nin oluşması liberal ekonomik politikaların değişmesi gerektiği kanaatine sebep olmuştur (Parasız, 1998: 19-21). Türkiye’nin bu dönemlerdeki ihracat gelirleri azalmış, üretimde sorunlar yaşanmıştır. Bunun sebebi olarak dünya pazarında yaşanan tahıl ve hammadde fiyatlarındaki düşme gösterilmiştir. Yaşanan bu gelişmelerle buhran dönemine kadar uygulamada olan liberal ekonomi sistemi için, devlet teşviğiyle zayıf olan özel sektörün kalkınamayacağı sonucunu da ortaya çıkmıştır (Turan, 1995: 314).

Gelişmiş ülkelere baktığımızda bu ülkelerin önce tarım devrimini yaşadıkları daha sonra ise sanayi devrimi ile ekonomilerini geliştirdikleri görülür. İktisadi kalkınmada etkin bir rolü olan tarım sektörü, ekonominin temel sektörü konumunda olup diğer sektörlerin gelişmesinde de etkili bir faktördür.

2.4.3. Devletçi Sanayileşme Dönemi (1930-1939)

1929 Dünya ekonomik buhranı öncesinde Türkiye’de oldukça liberal sayılabilecek bir ekonomi politikası uygulanmıştır. Ancak mevcut iktisat politikaları ile sanayileşme sürecinde ileri yönlü bir adım atılamayacağı anlaşıldığından 1930’lu yıllar itibariyle mevcut politikaya “devletçilik” ilkesi dâhil edilmiştir. Mevcut politikaya dâhil edilen “devletçilik” ilkesi ile buhran döneminin getirdiği yeni şartlarla birlikte sanayileşme alanında daha çok iç kaynaklarla ve kendi potansiyeline bağlı kalarak görece olarak dışa kapalı bir ekonomi formülü uygulanmaya çalışılmıştır. 1932 yılından sonra bazı dış krediler kullanılmakla birlikte, dış ticaret açığı ortadan kalkmış ve ithalatın yarı yarıya kısılması temel faktör olmuştur (Boratav, 2006: 137).

Cumhuriyetin ilanından sonraki 10 yılda özel teşebbüsler korunarak teşvik edilmesine rağmen özel teşebbüs sermayelerindeki yetersizlikler, yatırımcı azlığı, nitelikli eleman yetersizliği ve uluslararası rekabet gibi sebepler sanayileşmenin hedeflenen orana ulaşamamasına yol açmıştır. Bu nedenlerle Türkiye’de sanayileşmeyi arttırmak ve iktisadi kalkınmayı hızlandırmak için devlet eliyle sanayi kuruluşlarının kurulmasından başka çözüm görülemediği (Arpa, 2014: 10).

Devletçilik politikasına göre Sovyet uzmanlarına hazırlatılan iki sanayi planı uygulanmaya başlanmıştır. “Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı” 1934 yılından 1938 yılına kadar uygulanmıştır. Bu plan dâhilinde ithal edilen genel tüketim malzemelerinden un, şeker,

pamuklu kumaş, kömür, demir ve akaryakıt maddelerinin üretimini gerçekleştirmek amacıyla kurulması planlanan 23 fabrikadan 19'u faaliyete geçirilmiştir. 1936- 1942 yıllarında uygulanan “İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı”na göre öncelikli olarak liman yapımı gibi önemli altyapı projeleri hayata geçirilmek istenmiş ancak II. Dünya savaşının çıkmasıyla planlar tam anlamıyla uygulanamamıştır (Şahin, 2007: 59-64).

2.4.4. Savaş Ekonomisi Dönemi (1940-1945)

1930-1939 döneminde devletçilik anlayışı ile sanayileşme sürecinde dikkati çeken bir yol alınmıştır ancak 1940-1945 döneminde II. Dünya Savaşında fiili olarak bulunmamış olmamıza rağmen kaynaklarımızın büyük bir kısmının askeri harcamalara ayrılması neticesinde kamu kaynaklarında bir duraksama yaşanmıştır. Hükümet, bu dönemde korumacı dış ticaret politikasıyla ithalatı kısıtlayıcı politikalar uygulamıştır. 1940-1945 döneminde ithalat- ihracat değerlerinin birlikte düşmesine rağmen, ithalat artış hızının ihracattan fazla olması nedeniyle dış ticaret oranında belirgin bir yükselme görülmüştür (Yurdakul, 2005: 28).

2.4.5. Dışa Açık Ekonomiye Geçiş Dönemi (1946-1961)

II. Dünya Savaşından sonra uygulanan “Marshall Planı” , 1947 “Beş Yıllık İktisadi Kalkınma Planı” ve 1950 yılında hazırlanan “Dünya Bankası Barker Raporu” dışa açık ekonomiye geçiş döneminde hazırlanan ekonomik planlardır. Bu planlarda ekonomi politikaları ile tarım pazarının artırılması ve kentleşme sürecinin hızlandırılması amaçlanmıştır (Kepenek ve Yentürk, 2000: 89-90).

1950’li yıllardan sonraki dönemde kamu harcamalarında yaşanan önemli miktardaki artışlar ekonominin bir plana bağlanması ihtiyacını doğurmuştur. Bu dönemde devletin ekonomideki rolünü hafifletmek için “Liberal Ekonomi” politikasına yönelik adımlar atılmıştır. Bu politika gereği kamunun ekonomideki etkisi azaltılamamış aksine artmıştır. Ayrıca, kamu harcamaları arasındaki altyapı yatırım payları önemli ölçüde yükselmiştir. 1950-1960 yılları arası alt yapı yatırımcılığının arttığı dönem olmuş, önemli karayolları, su, liman, enerji projeleri için büyük projelere başlanmıştır. 1960 tarihinde “Devlet Planlama Teşkilatı” (DPT) kurularak Türkiye’de planlı kalkınma hareketi için gerekli işlemler başlamıştır (Arpa, 2014: 11).

2.4.6. İthal İkameci Sanayileşme Dönemi (1962-1976)

1962-1976 dönemi, hızlı sanayileşme ve popülist politikalarla sanayileşme yıllarının en güzel dönemi olmuştur. Bu yıllarda İİSS modeli uygulanarak sanayileşme açısından önemli gelişmeler kaydedilmiş, sanayi sektörünün yıllık ortalama büyüme hızı % 9,3 gibi yüksek bir değere ulaştırılmıştır. 1960 yılından günümüze kadar olan süreçte 10 adet “Kalkınma Planı” uygulamaya konulmuştur. Bu “Beş Yıllık Kalkınma Planları” sırasıyla 1963-1967, 1968-1972, 1973-1977, 1979-1983, 1985-1989, 1990-1994, 1996-2000, 2001-2005, 2007-2013 ve 2014-2018 yılları arasında uygulanmak üzere planlanarak yürürlüğe girmiştir (Arpa, 2014: 12).

1963 yılından 2018 yılına kadar hazırlanan beşer yıllık kalkınma planlarının genel hedefi pazar ekonomisinin geliştirilmesidir. Bu planlamalarda kamu için emredici ilkeler bulunurken özel sektör temsilcileri için ise yol gösterici ve yardımcı olacak nitelikte kararlar alınmıştır. Bu sayede idari gücün prensipler dışına çıkmaması sağlanarak kamu yatırımları kontrol altına alınmıştır (Zarakolu, 1975: 57). 1970 yılları petrol krizi, Kıbrıs sorunu ve anarşinin etkisi altında ülke ekonomisinin korumacı ve kapalılık politikasının da rolüyle yeni bunalımlarla uğraştığı yıllar olarak tarihe geçmiştir (Yurdakul, 2005: 32).

2.4.7. Kriz Yılları (1977-1979) ve İhracata Dayalı Büyüme Dönemi (1980-1988)

1977-1979 döneminde Türkiye ekonomisinde ithal ikameci kalkınma modeli krize sürüklenmiştir. 1980 yılından itibaren ise ekonomide arza yönelik yapılanma politikaları belirlenmiş ve uygulanmıştır. Türkiye ekonomisinde milat sayılabilecek “24 Ocak İstikrar Programı”nın getirdiği yenilikler, liberal ekonomiye geçiş ve kapitalistleşme sürecinin kırılma noktası olmuştur. IMF denetimindeki bu programda temel amaç, uzun dönem için dünya ekonomisi ile entegrasyonu sağlamaktır. Türkiye’nin kabuk değiştirmesi anlamına gelebilecek bir dönüm noktasıdır (Çölaşan, 1984: 316).

1980-88 dönemi ihracata dayalı büyüme modeli olarak anılır. Bu dönemde ücretlerin maliyet etkisi öne çıkmış, ekonomide düşük ücretlere dayalı uluslararası rekabet gücü oluşturularak dünya ekonomisine entegrasyon sağlanmıştır. 1980’den sonra sosyo-ekonomik altyapı yatırımlarına ağırlık verilmiş, 1960’dan itibaren uygulanan İİSS 1980 yılında terk edilmiştir. Bu uygulama ile dışa açılan bir ekonomi ve serbest piyasa ekonomisi oluşturulmaya çalışılmıştır (Arpa, 2014: 12).

2.4.8. Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerine Dayalı Büyüme Dönemi (1989-2004)

İhracata dayalı ekonomilerde döviz yetersizliğinin çözülememesi ülkelerin iç kaynak yetersizliğinin bir sonucudur. Bu duruma düşen ülkeler kısa vadeli sermaye girişiyle döviz dengesizliğini gidermeye çalışır. Ülkemizde de, 1988 sonrasında ihracatın döviz yetersizliğini karşılayamaması ve kapasite kullanım oranının çok yüksek olması iç kaynak yetersizliğine sebep olmuştur. Bu nedenle 1989 yılı itibariyle kısa vadeli sermaye hareketleri teşvik edici politikalarla ülkeye döviz girişinin hızlandırılması sağlanmış ve mevcut döviz dengesizliği giderilmeye çalışılmıştır (Bildirici, 2008: 4).

“Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki 32 sayılı Karar” 1989 yılında çıkartılmıştır. Bu karar ile TL'nin konvertibilitesi kabul edilerek uluslararası likidite hareketlerine tam liberalizasyonu sağlanmış, finansal serbestliğe adım atılmıştır. Gelişmiş ülkelerde faiz oranlarının düşmesi ve çevre ülkelerde faiz oranlarının yükselmesi ile merkez sermayenin çevre ülkelerinde yatırım isteğini artırmıştır (Kazgan, 1999: 168; Kepenek ve Yentürk, 2000: 211).

2.4.9. Yabancı Sermaye Endeksli Büyüme Dönemi (2004-2015)

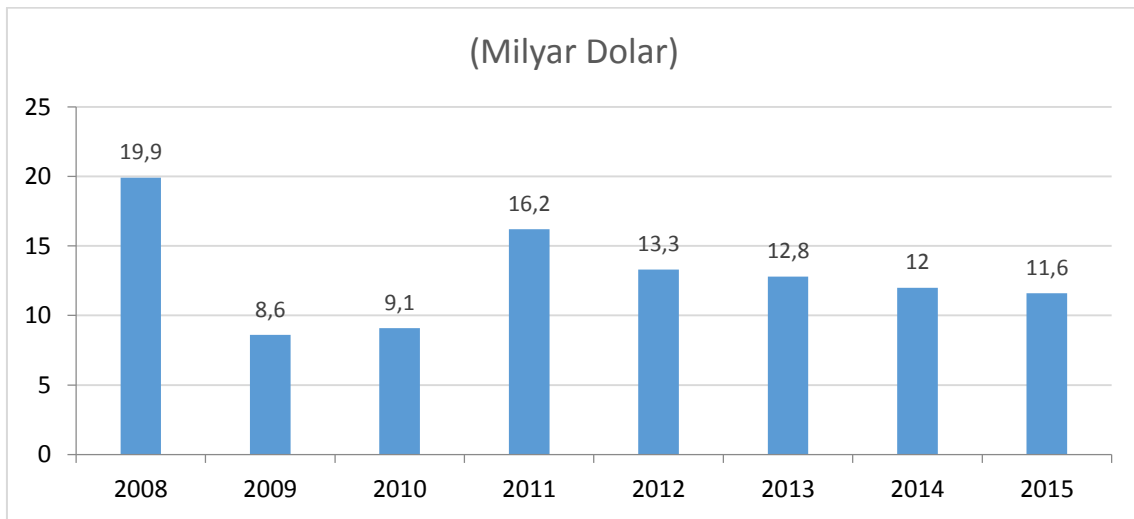
Bu dönem Türkiye'nin kesintisiz ve istikrarlı büyüme sürecine girdiği, AB üyeliği sürecine ait yapısal dönüşümlerin gerçekleştirilmesi, ekonomik etkinliğin artırılması, enflasyonun AB kriterleri ile uyumlu seviyelere düşürülmesi gereken bir süreç olduğu Türkiye'nin 6. ve 7. BYKP'da bildirilmiştir (DPT, 2001: 26-28; DPT, 2007: 3). Ayrıca, Onuncu BYKP ve “İş ve Yatırım Ortamının Geliştirilmesi Öncelikli Dönüşüm Programı”nda verimlilik artışını destekleyici ve özendirici Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) politikaları da vurgulanmıştır (Durgan, 2016: ii).

“Ülkenin sermaye stokunu arttırmak, ülkede üretim kapasitesini genişletmek, istihdam yaratmak, ülkeye teknoloji transferi sağlamak, işletmecilik bilgisi sağlayarak yerli girişimleri eğitmek gibi yararlar doğurabilmektedir” (Alagöz, Erdoğan ve Topallı, 2008: 80).

Ülkemizin en önemli ekonomik sorunları, sermaye yetersizliği, teknolojik eksiklik, reel gelir düşüklüğü ve tasarrufların yetersizliği olarak sayılabilir. Bu nedenle, sermaye ihtiyaçlarının iç kaynaklardan ziyade yabancı sermaye ile karşılanması gerekir. Yabancı sermayenin bir ülkeye gelebilmesi “Doğrudan Yatırım” , “Portföy Yatırımı” ve “Borçlanma” şeklinde gerçekleşebilir (Akdiş, 2007: 5-7).

2004-2007 yılları arasında Türkiye’de yatırım yapan yabancı sermaye özellikle özelleştirme, birleşme ve satın alma yapmışlardır. 2005 yılında yabancı sermaye 7.8 milyar dolarlık işlem yaparak “Turkcell, Türk Telekom, Garanti Bankası ve Fortisbank”a özelleştirme yoluyla yatırım yapmışlardır. Diğer taraftan gayrimenkul satın alım işlemleri de 2 milyar dolar civarında gerçekleşmiştir. Bu dönemde sayıları 20 bin civarında olan yabancı yatırımcılar yeni yatırımlar yerine satın alma ya da ortak olma şeklinde ülkemize gelmişlerdir. Bu tip yatırımlar şirket için bir yatırım aracı olurken ülke ekonomisi için bir yatırım şekli sayılmayabilir. Zira yeni teknoloji ya da yeni iş alanı oluşturma hareketliliği oluşmamış olur. Diğer yandan özelleştirmeler yoluyla elde edilen gelirin 2004 yıllarındaki gibi özellikle cari açığı kapama ya da borç ödeme şeklinde kullanılması da yerli yatırımların yapılamamasına sebep olmuştur (Alagöz, Erdoğan ve Topallı, 2008: 80).

“2000’li yıllara kadar milyon dolarlar seviyelerinde gerçekleşen Türkiye’ye DYY girişi bu yıldan itibaren hızlı bir artış sürecine girmiştir. En fazla artış, 2006 yılında yaşanmış ve 2005 yılında 10 milyar dolar olan akım DYY girişi, 10,2 milyar dolar artış göstererek, 2006 yılında 20,2 milyar dolara yükselmiştir. Böylelikle, UNCTAD verilerine göre 2005 yılında 204 ülke arasında 26. sırada bulunan Türkiye, 2006 yılında 19. sıraya yükselmiş ve GOÜ’ler arasında 5. sırada yer almıştır. 2007 yılında 22 milyar dolarla zirveye ulaşan DYY akımları, yaşanan küresel krizin de etkisiyle 2008’de 19,9 milyar dolara, 2009 yılında ise 8,6 milyar dolara gerilemiştir. 2013 yılında toplamda 12,8 milyar dolar DYY girişi olmuştur” (Durgan, 2016: 97).

Şekil 1. Türkiye’ye 2000-2013 Yılları Arası DYY Girişleri

Kaynak: Durgan, 2016: 98; TCMB, 2015.

Türkiye'ye 2000-2013 yılları arası DYY girişleri şekil 1'de, 2011-2013 yılları arasında yatırım yapan DYY ülkeler ve yüzdelik payları ise tablo 1'de gösterilmiştir. Bu dönemler incelendiğinde 2000-2004 arasında 1- 3,4 milyar dolar iken 2005 yılından itibaren artan DYY oranlarının özellikle 2006-2008 yılları arasında 19,9- 22 milyar dolar oranlarına kadar çıktığı görülmektedir. DYY ile ülkemize yatırım yapan ülkelere sermaye girişi açısından 2011 yılında Avusturya, 2012 yılında İngiltere, 2013 yılında ise Almanya'nın 2'ser milyon dolarlık yatırım yaptıkları görülmektedir (Durgan, 2016: 98, TCMB, 2015).

Tablo 1. Türkiye'ye Yatırım Yapan İlk 9 Ülke ve Yüzde Payları (Milyon Dolar)

2011				2012				2013			
Sıra	Ülke	Sermeye Girişi	Yüzde Pay	Sıra	Ülke	Sermeye Girişi	Yüzde Pay	Sıra	Ülke	Sermeye Girişi	Yüzde Pay
1	Avusturya	2.418	15	1	İngiltere	2.044	19	1	Almanya	1.846	18.1
2	İspanya	2.151	14	2	Avusturya	1.519	14.1	2	Hollanda	1.005	9.9
3	Belçika	1.495	9.3	3	Hollanda	1.381	12.8	3	Rusya	871	8.5
4	Hollanda	1.425	8.8	4	Lüksemburg	1.186	11	4	Azerbaycan	776	7.6
5	ABD	1.403	8.7	5	Almanya	491	4.6	5	Avusturya	659	6.5
6	Azerbaycan	1.266	7.8	6	Malezya	461	4.3	6	Lübnan	574	5.6
7	Fransa	999	6.2	7	İsveç	454	4.2	7	İspanya	531	5.2
8	İngiltere	905	5.6	8	ABD	439	4.1	8	Japonya	493	4.8
9	Rusya	762	4.7	9	Suudi Arabistan	439	4.1	9	Katar	469	4.6

Kaynak: Durgan, 2016: 99; TCMB, 2015.

2.5. Türkiye'de Sanayinin Bölgesel Dağılımı

Sanayileşme, vazgeçilemez bir süreç olmakla birlikte sosyo-ekonomik kalkınma ve gelişmenin temelini oluşturan en önemli temel yapı taşlarından biridir. Küresel anlamda yaşanan yeni ürünler oluşturma, teknolojik gelişme ve sanayileşme yarışı büyük bir hızla devam etmektedir. Bu yarış aynı zamanda Dünya piyasaları arasında büyük bir rekabetin oluşmasına da neden olmaktadır. Günümüz ekonomisinde sermaye- teknoloji yoğun kalite sanayi anlayışı hâkim durumdadır. Sanayi yapısını oluşturan sektörlerin gelişmişlik düzeyi ile toplumsal yapıyı şekillendiren sosyal faktörler arasında yakın bir ilişki vardır. Özellikle

sanayi sektöründeki geri kalmışlık toplum refahını olumsuz anlamda etkilemektedir (Gürses, 2005: 98).

Tüketen bir ekonomik yapıdan, üretken bir ekonomik yapıya geçilmesi süreci ile birlikte, bireysel ve toplumsal açıdan bölgesel farklılıkların meydana gelmesine neden olmuştur. Bu farklılıkları sanayileşme kavramı ortaya çıkarmıştır. Özellikle sanayi kalkınmasının piyasaların insiyatifinde olduğu az gelişmiş ülkelerde bölgesel gelişmişlik farklarını dengeleyici tedbirler alınmadığından sanayileşme konusunda gelişmiş ülkelerin oldukça gerisinde kalmışlardır (Ataay, 2005: 17).

Son yıllarda sanayileşmiş ülkelerin pek çoğunda bulunan önemli sanayi bölgelerinde “Yeni ve/veya Yerel Sanayi Odakları” olarak adlandırılan bölgeler nedeniyle ekonomik sistemde değişiklikler meydana gelmiştir. Bu bölgeler öz kaynaklar, müteşebbis ruhu, dayanışma, üretim teknikleri gibi olguların etkisiyle gelişim göstermiştir (Ildırar ve Ağdemir, 2005: 252).

Osmanlı Devleti döneminden itibaren ülkemizdeki sanayileşme hareketleri batı bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Örneğin; Marmara bölgesinde toplanan sanayi oranı Türkiye sanayisinin % 60'ı kadardır. Marmara bölgesinde İstanbul, Kocaeli ve Bursa büyük sanayi alanlarıdır. Bursa ovası üzerinde kurulan sanayide dokuma, otomotiv ve gıda sanayi işletmeleri çok yoğun bir şekilde bulunur. Marmara bölgesini takiben en büyük sanayi alanları Ege bölgesinde kurulmuştur. Türkiye'nin ikinci büyük sanayi şehri İzmir olarak bilinir. İzmir'de öncelikli olarak dokuma ve gıda sanayi merkezleri daha sonra da makine ve yedek parça üretimi yapan firmalar bulunur (Arpa, 2014: 12-13).

Ülkemiz sanayisinin Marmara ve Ege'den sonra yoğunlaştığı bölge Batı Karadeniz'dir. Batı Karadeniz bölgesi genellikle ağır sanayi alanlarına sahip olup Zonguldak'ta bulunan maden ocaklarının varlığı bu bölgenin yoğunlaşmasına neden olmuştur. Diğer yandan Akdeniz Bölgesi Çukurova sanayi alanı Adana ve Mersin gibi şehirlerde kurumsallaşan çeşitli sanayi dallarını, ATAŞ petrol rafinerisini, İskenderun'da süper fosfat ve demir çelik fabrikalarını, Seydişehir'de alüminyum tesislerini ve Antalya'da da ferro-krom fabrikasını içine alan önemli ticaret merkezi hüviyetindedir. Ülkemizin diğer bölgeleri ise sanayileşme adına çok yoğun bir yerleşime sahip olmasa da iç tüketime yönelik mal üretimi alanında gelişmiş büyük firmalar da mevcuttur. Özellikle Güneydoğu Anadolu bölgesinde bulunan Gaziantep ve Diyarbakır hem ulusal hem de uluslararası ticarete aracılık eden sanayi kollarına sahiptir. Başlıca Sanayi Kolları; “Gıda ve İçki Sanayi, Dokuma, Deri ve Giyim

Sanayii, Maden Sanayii, Otomotiv ve Madeni Eşya Sanayi, Kimya Sanayii, Taş ve Toprağa Dayalı Sanayii, Orman Ürünleri Sanayii” olarak sayılabilir (Ertin, 1998: 163-182).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

3.1. OSB Kavramı

OSB kavramı batıda geliştirilip uygulamaya konulmuş bir kavramdır. Tanımı üzerinde uluslararası kaynaklarda da görüş birliği hâkim olmamakla birlikte ülkemizde de değişik bakış açılarıyla birçok tanımı yapılmıştır (Özdemir, 1990: 8).

3.1.1. OSB'nin Tanımı

OSB; sanayinin kurulabileceği alanlarda yapılanmak, kentleşmeyi yönlendirmek, çarpık sanayileşmeyi önlemek, kaynakların rasyonel kullanılmasını sağlamak, bilgi ve bilişim teknolojilerine sahip makine ve teçhizatlar aracılığıyla mal ve hizmet üretimi yapan bölgelerdir. Başka bir deyişle, belirli arazi alanları üzerinde çeşitli ihtiyaçları karşılanan ve üretim yapan sanayi tesisleridir (Yarar, 1966: 1). Bir başka çalışmada ise OSB, *“küçük ve orta ölçekli üretim birimlerinin uyumlu ve birbirini tamamlayan bir üretim biçiminde kapsamlı bir plan gereğince sınırları tayin edilmiş bir alanda, yerleşme düzeni, gerekli hizmet (sosyal ve teknik) altyapı ve gerekli ortak kullanım tesisleri ile beraber organize edilmiş bir bölgedir”*(Gündoğdu, 1998: 5) olarak tanımlanmıştır.

Ülkemizde OSB kavramı, birçok resmi kayıtlarda geçmesine rağmen, “15.04.2000 tarihinde yürürlüğe giren 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu”na kadar yasal boyutta bir tanımlama yapılmamıştır. “4562 sayılı OSB Kanununun Tanımlar ve Kısaltmalar” başlıklı 3. maddesinde OSB'nin tanımı ele alınmıştır. Buna göre OSB;

“Sanayinin uygun görülen alanlarda yapılanmasını sağlamak, kentleşmeyi yönlendirmek, çevre sorunlarını önlemek, bilgi ve bilişim teknolojilerinden yararlanmak, imalat sanayi türlerinin belirli bir plan dâhilinde yerleştirilmeleri ve geliştirilmeleri amacıyla, sınırları tasdikli arazi parçalarının gerekli alt yapı hizmetleriyle ve ihtiyaca göre tayin edilecek sosyal tesisler ve teknoparklar ile donatılıp planlı bir şekilde ve belirli sistemler dâhilinde sanayi için tahsis edilmesiyle oluşturulan ve bu kanun hükümlerine göre işletilen mal ve hizmet üretim bölgeleri” olarak tanımlanmıştır (RG T. 01.04.2002 sayısı 24713).

BM'in OSB tanımında ise; *“Birbiri ile işbirliği halinde üretim yapan küçük ve orta ölçekteki işletmelerin, planlı bir alanda ve ortak altyapı hizmetlerinden yararlanacak şekilde*

standart fabrika binaları içinde toplanmalarıdır” (Çezik ve Eraydın, 1982: 1). BM'nin bu ifadesine göre ağır sanayi işletmelerinden olan büyük ölçekli işletmeler OSB içine girmemektedir.

3.1.2. OSB'nin Tarihsel Gelişimi ve OSB'yi Ortaya Çıkaran Faktörler

Manchester'da 1896 yılında kurulan “Trafford Park” , Dünya'da OSB'lerin uygulandığı ilk girişimdir. Bu alan “Mersey Nehri” üzerinden ticaretin yapılabilir olması ve “Manchester Gemi Kanalı” nın inşası kapsamında kurulmuştur. Sanayi Bölgesi ifadesi ise “Kuzey Amerika” da ilk kez ortaya atılmış, 1905 ve 1909 tarihlerinde “Central Manufacturing District” ve “Clearing” isimli özel teşebbüsler tarafından Chicago'da kurulan bu alanlar modern sanayi bölgesi olarak bilinen ilk örneklerdir (Özdemir, 1990: 6). Diğer yandan kentsel gelişme ve çevrenin gözetilerek OSB oluşturulması ise ilk kez ülkemizde gerçekleştirilmiştir (Yurdakul, 2005: 36).

Organize Sanayi Bölgeleri, sanayinin belirlenen alanlarda toplanıp faaliyetlerine devam etmesi ve kalkınmaya katkıda bulunması amacıyla ortaya çıkmıştır. Gelişmiş ülkeleri incelediğimizde bu amaca OSB sayesinde ulaştıklarını görebilmekteyiz (Scott, 2001: 74).

Organize sanayi bölgeleri, sanayileşmenin dinamosu olup 4562 sayılı OSB Kanunu baz alınarak belirlenmiş olan alanlarda sanayinin yoğunluk kazanmasına imkan sağlamıştır. OSB'nin kuruluşunda temel olarak üç ana amaç hedeflenmektedir;

- Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ) gelişimini sağlamak ve üretim imkânlarını arttırmak,
- Bölgeler arasında homojen şekilde ekonomik gelişmeyi sağlamak,
- Kentlerin kontrolsüz gelişmesini engellemek, sanayileşme ile şehirleşme ilişkisini belirlemek.

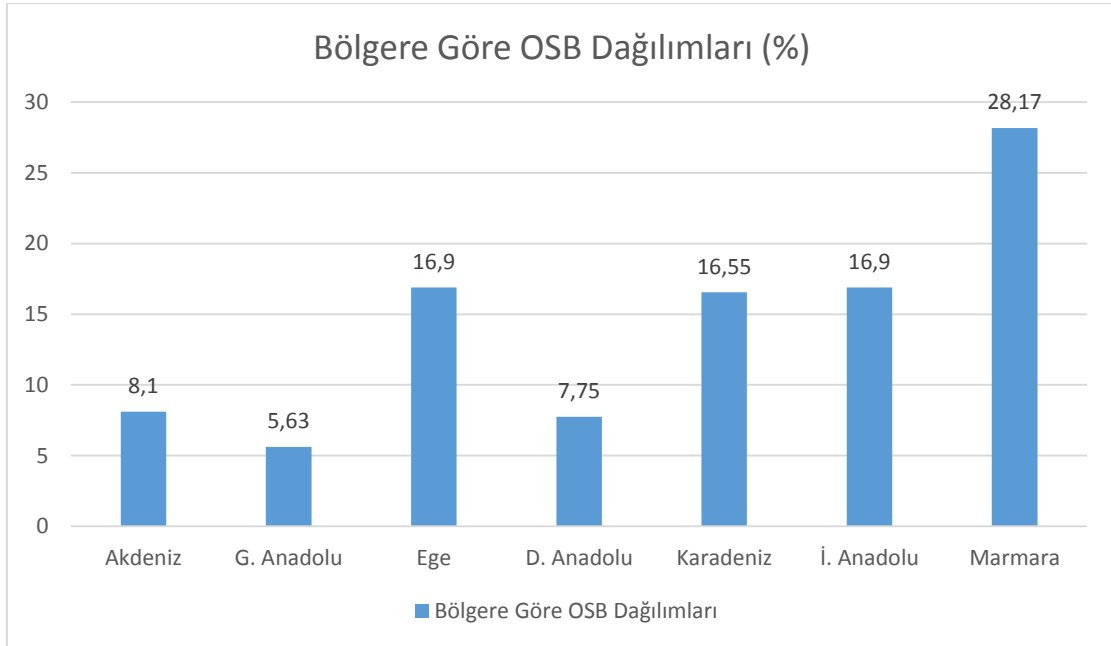
OSB'nin kuruluş ve işleyişinde önemli rol üstlenen “Sanayi ve Ticaret Bakanlığı”nın internet sitesinde OSB'lerin kuruluş amaçları şu şekilde ifade edilmiştir;

“Sanayinin disipline edilmesi, şehrin planlı gelişmesine katkıda bulunulması, birbirini tamamlayıcı ve birbirinin yan ürününü teşvik eden sanayicilerin bir arada ve bir program dâhilinde üretim yapmalarıyla, üretimde verimliliğin ve kar artışının sağlanması, sanayinin az gelişmiş bölgelerde yaygınlaştırılması, tarım alanlarının sanayide kullanılmasının disipline edilmesi, sağlıklı, ucuz, güvenilir bir altyapı ve ortak sosyal tesisler kurulması, müşterek

arıtma tesisleri ile çevre kirliliğinin önlenmesi, bölgelerin devlet gözetiminde, kendi organlarınınca yönetiminin sağlanması belirlenmiştir” (<http://www.sanayi.gov.tr>).

Sonuç olarak denilebilir ki; OSB, sanayi devriminin beraberinde getirdiği ve gelişme yolunda atılmış olan önemli bir adımdır. İhtiyaç kaynaklı ortaya çıkmıştır. İlk zamanlarda daha çok sanayinin yoğun olarak faaliyet gösterdiği bölgelere OSB statüsü tanınmıştır. Sanayileşme sonucu ortaya çıkan sorunlar ve gelişmeler sonunda OSB’lerle ilgili yasal düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır.

OSB’lerin kuruluşu tarih olarak kalkınma planlarından daha önceye rastlamaktadır. İlk olarak “Birinci BYKP ” döneminden itibaren OSB’lere büyük önem verilmiş ve ilk OSB 1962 yılında Bursa’da kurulmuştur. Bursa’da kurulan OSB’nin başarılı bir şekilde üretim yapması ve olumlu sonuçların alınmasıyla, 1964’ten itibaren Manisa, Konya, Bartın ve Ankara OSB’nin yapılması için adımlar atılmış, 21 yılda (1983’ün sonuna kadar) 6 adet OSB tamamlanabilmiştir (Ozangil, 2003: 37). Ekonomist dergisinin yaptığı araştırmaya göre 2016 yılı itibariyle ise OSB sayısı 289 olup 2015-2018 yılına kadar 20 OSB, 2020’e kadar ise 63 yeni OSB kurulması planlanmaktadır. Söz konusu OSB’lerde faaliyet gösteren işletme sayısı yaklaşık olarak 49376, inşaat halindeki işletme sayısı ise 11313’dür (ALOSBİ: 2016). Türkiye’deki bölgelere göre OSB dağılımları Şekil 2’de gösterilmiştir.

Şekil 2. Türkiye’de bölgelere göre OSB dağılımı (2013)

Kaynak: <https://osbbs.sanayi.gov.tr/default.aspx>. BSTB, 2017.

3.1.3. Organize Sanayi Bölgelerinin Amaçları

OSB'lerin kuruluş amaçları kurulduğu bölgeye ve ülkeye göre farklılık içermektedir. Bu alanların temel amacı sanayi işletmelerinin etkin ve verimli bir şekilde faaliyetlerini sürdürmeleri açısından elverişli bir ortam hazırlamaktır. OSB'ler, sanayinin şehir planına göre uygun görülen alanlarında yapılanmasını sağlar, altyapısı hazır hale getirilen alanlarda girişimcilerin hangi sektöre yatırım yapacağına karar vermesini kolaylaştırır, işletmelerin yeri geldiğinde birbiriyle işbirliği içerisine girmesine aracılık ederek verimliliğin artmasını sağlar, az gelişmiş şehir ya da ilçelerde sanayi alanları oluşturularak kentleşme hızlandırılır, sanayinin belirli bölgelerde yapılmasını sağlayarak verimli tarım arazilerinin bu amaçla kullanımını sınırlandırır (Ersungur, 2005: 14).

Kuş (2016) yapmış olduğu bir çalışmada OSB amaçlarını şu şekilde özetlemiştir; *“OSB uygulaması ile içsel ve dışsal ekonomik avantaj yaratmak suretiyle planlı ve toplu sanayileşmeyi sağlamak, düzensiz kentleşmenin önlenerek düzenli bir kentleşmeye katkı vermek ve bölgesel gelişmişlik farklarını azaltmak”* (Kuş, 2016: 61).

3.1.4. Organize Sanayi Bölgelerinin Türleri

OSB; kuruluşunu sağlayan kurucu ve finanse eden kuruma, uygulama alanlarına, yerine getirdiği fonksiyonlarına göre gruplandırılabilir (Arpa, 2014: 17-19).

3.1.4.1. Örgütlenme (Uygulama) Düzeylerine Göre OSB

Uygulama şekline göre OSB'lerini “Sadece arazi satılan OSB, Hizmetle donatılan arazinin satıldığı OSB, Fabrika binalarının hizmete dâhil olduğu OSB ve Şehir planının parçası olarak düzenlenen OSB'ler olarak dört gruba ayırabiliriz;

3.1.4.1.1. Sadece Arazi Satılan OSB

Engibeli ya da kullanışlı olmayan arazinin kullanılabilir duruma getirildikten sonra parsellenip sahipleri ya da emlakçılar aracılığıyla “Arazisi İyileştirilerek Girişimcilere Satılan OSB” türüdür.

3.1.4.1.2. Hizmetle Donatılan Arazinin Satıldığı OSB

Sadece arazi satılan OSB yapısına ek olarak elektrik, su, doğalgaz, yol gibi hizmetlerinde hazır hale getirildiği “Arazisi iyileştirilip gerekli hizmet birimleriyle donatılıp satılan OSB” şeklindedir.

3.1.4.1.3. Fabrika Binalarının Hizmete Dahil Olduğu OSB

Bu alanlarda fabrika binalarının hazır hale getirildikten sonra işletmecilere satıldığı “İyileştirilip donatılan arsalar ile satılık veya kiralık fabrika binalarıyla satılan OSB” türüdür.

3.1.4.1.4. Şehir Planının Parçası Olarak Düzenlenen OSB

Şehrin gelişmesi ve yeni gelecek nüfus yoğunluğunun ayarlanması açısından sanayinin yerleşim alanının şehir planına göre yapıldığı “OSB İle Yeni Bir Şehrin Planlanması” sanayi bölgeleridir. Burada amaç hem şehrin gelişmesini sağlamak hem de sanayinin şehrin yapısına vereceği zararı en aza indirmektir (Onal, 1973: 23). Sanayi işletmelerinin plansız ve dağınık olması kuruldukları şehirlerde sorunların çıkmasına sebep olmaktadır. Sanayileşmenin planlı bir şekilde yönlendirilmesi ve istihdamın sağlanması kentin ekonomik ve sosyal gelişimini olumlu şekilde etkileyecektir (Yüzer ve Giritlioğlu, 2003: 126).

3.1.4.2. Kurucu ve Finanse Eden Kuruma Göre OSB

Özel sektörün kurduğu OSB, özel ve kamu ortaklığındaki OSB, kamunun kurduğu OSB şeklinde (Yurdakul, 2005: 52) ayrılabilirdiği gibi; karma OSB, ihtisas OSB ve özel OSB olarak da üçe ayrılabiliriz.

3.1.4.2.1. Karma OSB

Farklı sanayi kollarında üretim yapan tesislere sahip ve en çok uygulama alanı bulunan modeldir. Bu OSB sanayileşmeyi ve yatırımları ülke geneline homojen dağıtmak amacıyla kurulur. Bu alanlarda sanayi yatırımı yapmak isteyen herkes yer alabilir.

3.1.4.2.2. İhtisas OSB

Aynı alanda iş yapan sanayi dalları ve alt sanayi kollarının bir araya getirilmesiyle bir alanda uzmanlaşan iş yerlerinin oluşturduğu OSB türüdür (OSB Uy. Yön. m.4). İhtisas OSB’ler ileri teknoloji yatırımları ile ilgili uygulama alanına sahip olup verimliliğin

artırılmasını sağlayan bir sanayi yatırım modelidir. Ülkemizde çok yaygın olmasa da “İstanbul Tuzla Deri” , “İzmir Menemen Deri” , “Denizli Deri” ve “Afyon Karahisar ve İncehisar Mermer” ihtisas OSB’lerindedir (Arpa, 2014: 17).

Karma ve İhtisas OSB’lerinin hazırlık ve kuruluş aşamaları, yönetim ve denetiminde idarenin rolü ön plandadır. Bu sebeple Karma ve İhtisas OSB’leri Kamu OSB’leri olarak da ifade edilebilir.

3.1.4.2.3. Özel OSB

“4562 Sayılı OSB Kanunu” , tüzel ve gerçek kişilerinin özel niteliğe sahip OSB kurabilmelerine imkân vermiştir (OSBK m.26). Bu OSB’lerin yetkileri kamu OSB’lerinin yetkilerine göre daha sınırlı durumdadır (OSBK m.26).

3.1.4.3. Fonksiyonlarına Göre OSB

Fonksiyonlarına göre OSB’ler genel amaçlı OSB ve ihtisaslaşmış OSB olarak 2’ye ayrılır. Bunların arasında en çok karşılaşılan tür genel amaçlı OSB’dir. Üretilen mal çeşitliliğinin en fazla olduğu sanayi bu bölgelerde toplanmaktadır. İhtisaslaşmış OSB’leri üretim yapılarına göre beşe ayırabiliriz (Arpa, 2014: 19-20);

- Tek tip üretim yapan OSB,
- Fonksiyonel OSB,
- Yardımcı OSB,
- Yuva (geliştirici) OSB,
- Araştırma esaslı OSB.

3.1.5. OSB’nin Önemi

Kalkınma planlarının başlıca ilkeleri arasında; milli kaynakların ekonomik açıdan en verimli kullanılarak bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının en aza indirgenmesini sağlamaktır. Bu amaca ulaşmak için kurulan OSB’ler, kuruldukları bölgelerde müteşebbislere; alt yapıda kolaylık, işbirliği ve kalitenin artışı, uzmanlaşarak üretimin artırılması, müşteri tatmininin artırılması, sağlık ve eğitim alanlarının ortak kullanımı gibi konularda önemli avantajlar sunmaktadır (Tekin, 2008: 91).

Kuruldukları şehirlerin mevcut yapısını, eğitim seviyesini ve refah düzeyini yükselten OSB’lerin en temel amacı; KOBİ’lerin gelişimini arttırmak ve daha iyi üretim imkânları

sunmak, dengeli kalkınmayı gerçekleştirmek, sanayileşme-şehirlleşme arasındaki ilişkiyi düzenleyerek kuruluşların şehir merkezinin dışına çıkarılmasını sağlamak ve şehir planına göre yerleşimi gerçekleştirmektir (Özdemir, 1990: 11).

3.1.5.1. OSB'nin İşletmeler Açısından Önemi

OSB'lerde bulunan işletmeler bu yapılanmayı teşvik etmek adına sağlanan imkânlar neticesinde pek çok hizmet ve imkâna kolaylıkla erişim sağlamaktadır. Bu hizmetler ile yatırım giderlerini, üretim ve birim maliyetlerini düşürmektedir (DPT, 2001: 99). OSB yapılanması sayesinde işletmelere uygun arsa, alt yapı hizmeti, ulaşım ve iletişim kolaylıkları sağlanmıştır.

3.1.5.2. OSB'nin Kentleşme ve Çevre Üzerindeki Önemi

Sanayi işletmelerinin birbirinden dağınık olması şehir planlaması açısından önemli sorunlara sebep olmaktadır. OSB'ler sayesinde sanayi işletmelerinin belirli bir alanda toplanması sağlanarak kentleşmeye ve çevreye karşı ortaya çıkacak sorunlar daha rahat kontrol altına alınabilmektedir (Özbay ve Özdemir, 1990: 4). OSB'ler için yer seçimi aşamasında özellikle daha düşük nitelikteki ekilemeyen araziler değerlendirilmeli, tarımsal verimli arazilerin zarar görmesi engellenmelidir (TÜBİTAK, 1994: 12). Şehirlerde bulunan sanayileşme oranı kentleşmeyi hızlandıran önemli faktörlerdendir. Bu nedenlerle kentsel planlar yapılırken öncelikle şehir sanayisinin yapılacağı alanların belirlenmesi, nüfus artışı yaşanacağı düşünülerek yerleşimlerin ona göre planlanmasına dikkat edilmelidir (DPT, 2003: 99).

3.1.5.3. OSB'nin Bölgesel Kalkınma ve Ekonomi Üzerindeki Önemi

OSB'nin en önemli amaçlarından birisi ülke ve bölgesel kalkınma aracı olmasıdır. Bir ülkenin refah seviyesinin yükselmesi ve kalkınması, değişen ve gelişen toplum ihtiyaçlarının karşılanmasıyla sağlanabilir. Bu hedef ise ancak üretim birimlerinin artması ve gelişmesi ile gerçekleştirilebilir (Keten, 1974: 7). Bölgesel kalkınmanın sanayileşmedeki ayağını OSB'ler oluşturmaktadır. OSB'ler kuruldukları bölgelerde yeni istihdam olanakları sağlaması bakımından bölgeye ekonomik canlılık getirir. Makro açıdan da bölgesel ve dengeli kalkınma hedefine hizmet etmiş olmaktadır. OSB'ler içinde önemli şekilde yer tutan KOBİ'lerin de geliştirilmesi adına destek ve teşviklerin sağlanması ülke ekonomisine büyük katkı sağlayacaktır (Berberoğlu, 1985: 203).

3.2. Türkiye’de Gerçekleşen Kalkınma Planları

Türkiye'nin sanayileşme süreci yani kalkınma serüveni sadece kendi ulusal sorunları ile değil aynı zamanda dünyadaki iktisadi ve siyasi gelişmelere bağlı olarak şekillenmiştir.

Plansız sanayileşme hamleleri ve ekonomide meydana gelen krizler, kalkınmanın ancak planlı yapıldığında gerçekleşebileceğini göstermiştir. Türkiye’de 1963’ten başlayarak beşer yıllık kalkınma planları yapılarak uygulamaya konulmuştur. OSB uygulaması da 1962’de kurulmuş ve bu ilk kalkınma dönemi içerisinde uygulamalarını gerçekleştirmiştir. Devlet tarafından çıkarılan kalkınma planları kamu için yapılması zorunlu işlemler iken, özel teşebbüs için tavsiye niteliğinde yol gösterici bir karardır. Bununla birlikte Türkiye'nin ihtiyaçlarını karşılama ve gerçekleştirmede deneyimlerden faydalanması nedeniyle daha fazla güvenilebilecek bir araçtır (Arpa, 2014: 22).

3.2.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963 – 1967)

“Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı” ile devletçi sanayileşme uygulamaları hayata geçmiştir. Türkiye'nin “Birinci BYKP”nın hazırlanmasında Türk toplumunun erişmek istediği refah seviyesi gelişmişlik düzeyi ve sosyal-iktisadi hedefler baz alınarak 15 yıllık bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Bu 15 yılın sonunda varılması planlanan hedefler; sosyal adalet ilkesinden ayrılmamak şartıyla ülkenin kalkınması için gerekli sayıda her alan ve konuda nitelikli işgücünün yetiştirilmiş olması, istihdam sorununun çözüme ulaşması, dış ödeme dengesinin sağlanması, gelişme hızının % 7’ye çıkması hedeflenmiştir (Arpa, 2014: 22). Bu dönemde gelir vergisi kanunda yatırım indirimi uygulamasına gidilerek özel sektörün yatırım yapması teşvik edilmiştir. Birinci BYKP ile Antalya Bölgesinde tarım ve turizm; Doğu Marmara ve Zonguldak Bölgesinde sanayi, Çukurova Bölgesinde tarım ve sanayinin gelişmesi için öneriler sunulmuştur (Dinler, 1994: 200).

Kalkınma planlarında OSB’lerinin hem teşvik edilmesi hem de planlı şehirleşmeye katkıda bulunmasına dikkat edilmiştir. Bu planda bulunan “Endüstriyi Teşvik” başlığına göre sanayide verimliliği yükseltmek, kurulduğu bölgenin planlı ve dengeli kalkınmasına aracılık etmek için sanayi alanlarının belirlenmesi ve kurulması öngörülmüştür (DPT, 1963). İlk OSB kavramı Birinci BYKP’da geçmiş, zaten ilk OSB Bursa’da 1962’de kurularak bu dönemde aktif bir şekilde hizmete girmiştir (Cansız, 2010: 45).

Türkiye ve çeşitli ülkelerin ekonomik ve gayri safi milli hâsıla indekslerinin karşılaştırıldığında adam başına GSMH’nın 1958-1959 yılında Türkiye’de 185 dolar iken

ABD’de 2717 dolar, Almanya’da 1051 dolar, Fransa’da 1178 dolar, İngiltere’de 1236 dolar, İtalya’da 601 dolar, Yunanistan’da 355 dolardır. Sabit fiyatlarla adam başına GSMH indekslerinin karşılaştırılmasında ise Türkiye’de 1950’de 90, 1960’da 129 olan indeks Avrupa ülkelerinde 1950’de 80 ile 96 arasında, 1960’da ise 118-144 arasında gerçekleşmiştir (DPT, 1963).

3.2.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968 – 1972)

“İkinci BYKP”nın amacı toplumun hayat standardının yükseltilmesidir. Bugünkü ekonomik güç ve refah seviyesi, geçmişte yaşamış olan kuşakların tüketimlerini, toplam tasarruf ve yatırımları arasındaki dengeyi nasıl buldukları ile oldukça yakından ilişkilidir. Bu dönemde sanayileşmeye ve teşviklere öncelik verilmiştir (DPT, 1968).

İkinci BYKP’da sanayileşme, kentleşme ve tarımda modernleşme vurgulanmış (Şahin, 2013: 146), ekonomik gelişmenin sağlanması için kentleşmenin önemli olduğu vurgulanmış, (Keleş, 2012: 78), altyapı yetersizliği olan bölgelere sanayi alanında yatırım için öncelik verilmesi, özel teşebbüslerin yatırımlarını arttırması için krediler, ucuz enerji ve vergi indrimi gibi kolaylıklar sağlanması gerektiği bildirilmiştir (Dinler, 1994: 200). Diğer yandan bölgeler arası dengesiz kalkınmayı önlemek için İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana gibi şehirlerin dışındaki şehir merkezlerinin de kentleşmesi için gerekli yatırımların desteklenmesi önerilmiştir (Erkan, 2010: 91). Birbirini tamamlayıcı özelliğe sahip endüstriyel işletmelerin, gelişme potansiyeline sahip alt yapısı hazır şehirlere yakın bölgeleri seçmeleri için teşvikler verilmiştir. Bu dönemdeki planda az gelişmiş şehirlere öncelik verilerek OSB kurulması ve gelişmesi için teşvikler önerilmiştir. Bu dönemde Manisa, Konya, Gaziantep, Eskişehir ve Erzurum OSB’lerinin yapımına başlanılmıştır (Kuş, 2016: 40).

3.2.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973 – 1977)

“Birinci ve İkinci BYKP”larında bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi amaçlanırken, “Üçüncü BYKP”nın önceliği, sanayinin kentleşme ile ilişkisi üzerinde durulmuştur. “Üçüncü BYKP” dönemi sanayileşme alanında ciddi bir tercih yapıldığı ve “Avrupa Ekonomik Topluluğu” ile gümrük birliğine geçişi başarma dönemidir (DPT, 1973).

Bu planda “geri kalmış yöre” yerine “kalkınmada öncelikli yöre” kavramı kullanılmış, bölgelerin kalkındırılması için kamu- özel teşebbüs işbirliğinin güçlendirilmesi (Dinler, 1994: 202-203), kamu sanayi ve OSB çevresinde belediyelerin teşkilatlarının kurulması vurgulanmıştır (Kuş, 2016: 41). Türkiye’nin genel kalkınma hedeflerine uygun olarak sanayi

tesislerinin fiziki planlama, yer seçimi ve şehirleşme konusunda önem verilmesinin gerekliliği belirtilerek OSB'nin düzenleyici olma fonksiyonuna değinilmiştir (Cansız, 2010: 46). Bu dönemler, kırsal alanlardan kentlere doğru göçün yoğunlaştığı yıllara denk gelmektedir (Arpa, 2014: 23). “Üçüncü BYKP” döneminde, Tekirdağ (Çerkezköy), Bilecik, Bursa (İnegöl), Eskişehir (2), Ankara, Kayseri, Çorum, Bolu, Denizli, Adana, Malatya, Mardin’de kurulacak OSB’ler için planlama yapılmıştır (Kuş, 2016: 42).

3.2.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1980 – 1984)

“Dördüncü BYKP” iki kısımdan oluşturulmuştur. Birinci kısımda Üçüncü BYKP değerlendirilmesi, 2. kısımda ise 4. BYKP’nin hedefleri ve politikalarına değinilmiştir. Bu planda, Avrupa’daki çağdaş teknolojiyi ülkemize getirmek, teknolojik gelişmeleri ekonomik ve toplumsal yararlarla uyumlu hale getirme amacı hedeflenmiştir. Planlı dönemde yaşanmış olan bölgelerarası dengesizlik sorun olmasından öte daha genel bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Geri kalmış bölgelerin amacı, gelişme sürecini başlatmak ve sürekli kılmaktır. Dördüncü BYKP’da, OSB’ler için; *“Bu bölgeler, bölgesel gelişme amaçlarına hizmet edecek sanayi kompleksi türündeki ağır sanayi tesisleri ve yan sanayilerden oluşan kapsamlı sanayi yerleşmeleriyle bütünleştirilecektir.”* ifadesi geçmiştir. Bununla birlikte, OSB’nin yönetimi, sorunların giderilmesi ve eşgüdümün uyumlu hale getirilmesi görevi “Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı”na verilmiştir (DPT, 1979).

Bu dönemde köylerden kentlere göçen kırsal kesim insanların barınma sorunları ortaya çıkmış, kentlerde gecekondulaşmanın hızla arttığı görülmüştür. *“1950’den itibaren hızlanan kentleşme sonucu, kentsel nüfusun kırsal nüfusa oranı sürekli yükselmiştir. Başta İstanbul olmak üzere Manisa, İzmit, İzmir, Samsun gibi kentlerin nüfus oranlarında hızlı artışlar olmuştur”* (Kuş, 2016: 45).

3.2.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985 – 1989)

Beşinci BYKP’nda OSB yatırımlarına ve ihracata yönelik yatırımlara ek teşvikler verilmiştir. Bu planda, OSB’lerde yer alacak sanayi işletmelerinin potansiyellerine ve özelliklerine göre geliştirilmesi düşünülmüştür. Yer seçimi konusunda “Bölgesel Gelişme Şema”ları esas alınması ve gelişmiş bölgelerde “İhtisaslaşmış OSB”nin kurulması benimsenmiştir. OSB’lerde ayrıca konut ve lojman yapımıyla birlikte tamamlayıcı “Küçük Sanayi Siteleri”nin kurulması teşvik edilmiştir (DPT, 1985; Arpa, 2014: 23-24).

3.2.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990 – 1994)

Bu dönem Ülkemizin hem içerde hem de dışarda sorunlar yaşadığı yıllardır. Altıncı BYKP’nda, 5. BYKP’de yapılamayanların yerine getirilmesi için yapılması gerekenler dikkate alınmıştır. OSB’ler ile ilgili olarak “düzenli şehirleşme” , “bölgeler arası dengeli dağılım” , “eğitim ihtiyaçları” ve “planlama-kamulaştırma aşamaları” politika olarak benimsenmiştir. OSB’lerde çalışan işçiler için eğitim merkezinin kurulması ve sanayi alanındaki gelişmenin teşvik edilmesine karar verilmiştir. Bu dönemde, imalat yapan büyük ölçekli şirketlerin yapısal düzenlemeleri, tamamlayıcı küçük sanayi sitelerinin kurulması ve şehirleşmenin plan dâhilinde hayata geçmesi ilke olarak benimsenmiştir (DPT, 1990).

Altıncı BYKP’da sanayi alanında yaşanan sermaye piyasası ve finansman sağlamadaki yetersizlikler, sınırlı miktardaki banka kredileri, tarım ve ticaret yerine sanayinin daha etkin hale getirilmesinde yaşanan zorluklar en önemli problemler olarak belirlenmiştir (Ateş, 2008: 67).

“VI. Kalkınma Planı döneminde tamamlanan 25 adet organize sanayi bölgesi 5.6 bin hektarlık alanı ve 3.370 sanayi parselini kapsamaktadır. Böylece 1994 sonu itibariyle 8.8 bin hektarlık alanda 5.320 sanayi parseli ile toplam 37 adet organize sanayi bölgesi kurulmuştur... Türkiye’deki sanayileşmeyi hızlandırmada kullanılan önemli enstrümanlardan sayılan OSB’lerin kalkınma palanlarında yer bulun önemine binaen sayıları her geçen artmıştır. Bu kalkınma planı döneminde de 25 adet OSB tamamlanarak hizmet vermeye başlamıştır” (Kuş, 2016: 50-51).

3.2.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996 - 2000)

Yedinci BYKP’nda, doluluk oranı düşük OSB’ler dışında yer alan sanayi yatırımlarının zorunlu olmadıkça desteklenmeyip mevcut tesislerin OSB’lere taşınması için özendirilmesi planlamıştır. GAP bölgesindeki OSB’lerin tamamlanması, küçük sanayi siteleri yapımı, “Kalkınmada Öncelikli Yörelere”de OSB’lerin hızla bitirilmesi ve ihtisaslaşmaları, AR-GE faaliyetleri, üniversite-sanayi işbirliği gibi geliştirici düzenlemelerin hayata geçirilmesi benimsenmiştir. Ayrıca, OSB’lerin bazı kent ve bölgelerde planlananın dışında ihtiyaçtan fazla olduğu belirlenmiştir (DPT, 1996).

3.2.8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001 – 2005)

Sekizinci BYKP’nda daha çok Düzce ve Marmara depremlerinin zararlarının giderilmesi üzerine planlar yapılmıştır. Bu dönemde yerel girişimci işletmelerin hareketlendirilmesi, OSB’lerin yurt geneline yapılarak istihdam açığının giderilmesi, orta büyüklükteki şehirlerde altyapısı hazırlanmış OSB’lerin geliştirilerek kentleşmenin hızlandırılması benimsenmiştir. Ayrıca, orta büyüklükteki sanayilere arsa tahsisi ve “İleri Teknoloji OSB” ve “Teknokent”lerin yapılması, AR-GE ve teknoloji geliştirme kapasitesine sahip sanayiler desteklenmiştir. Bu dönemde 1999 yılı sonu da dâhil 11.839 hektarlık 5.425 tesis içeren 48 adet OSB’nin altyapısı bitirilmiş, doluluk oranı % 62 olmuştur (DPT, 2001).

“8. BYKP’da yerel girişimciliği harekete geçiren ve istihdam yaratan OSB’lerin yurt genelinde yaygınlaştırılmaya özel önem verileceği ifade edilmiştir. Ayrıca OSB’lerde orta büyüklükteki sanayi yerleri için arsa üretileceği ve çevreye olan duyarlılık kapsamında atıkların geri kazanımı üzerinde durulmuştur. OSB mevzuatında eksikliği hissedilen ya da ihtiyaç duyulan konularda mevzuat çalışmaları yapılacağı belirtilmiştir” (Kuş, 2016: 53).

3.2.9. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)

Dokuzuncu kalkınma planı diğerlerinden farklı olarak 7 yıllık bir plandır. *“İstikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB’ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye”* vizyonu ve *“Uzun Vadeli Strateji”* (2001-2023) kapsamında planlanmıştır. Bu dönemde ihtisas organize sanayi bölgelerinin kurulması planlanmakta ve üretim kapasitesinin artırılması için sabit sermaye birikimine de önem verilmektedir. Bunların yanı sıra hızlı gelişmeyi sınırlayan yapısal nitelikteki sorunların sürmesi nedeniyle ekonomik büyüme ve sosyal kalkınmada istikrar için birtakım stratejik amaçlar, gelişme eksenleri önerilmiştir. Bunlar (DPT, 2007);

- Rekabet ve istihdamın artırılması,
- Bölgesel ve beşeri gelişmenin güçlendirilmesi,
- Sosyal dayanışmanın artırılması,
- Kamuda kalite ve etkinliğin yükseltilmesi.

Bu plan dâhilinde OSB ihtiyaçlarının tam olarak sağlanması, İhtisas OSB’lerine önem verilmesi, Üniversite ile sanayinin güçlü işbirliği içinde olması ve yerel uzmanlaşmanın

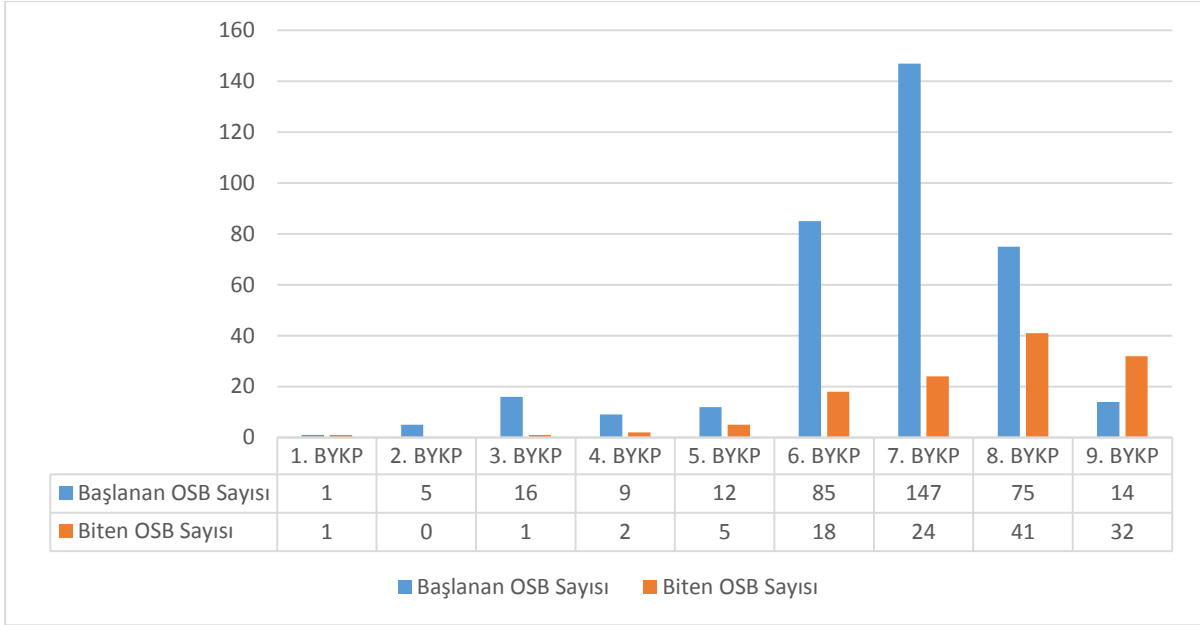
desteklenmesi için sektörel OSB uygulamalarının hayata geçirileceği benimsenmiştir (Kuş, 2016: 54).

3.2.10. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014 - 2018)

Onuncu BYKP; *“istikrarlı ve kapsayıcı ekonomik büyümeyle birlikte hukukun üstünlüğü, bilgi toplumu, uluslararası rekabet gücü, insani gelişmişlik, çevrenin korunması ve kaynakların sürdürülebilir kullanımı”* şekilde planlanmıştır. “Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum” ilkesi kapsamında insan için insan ile beraber kalkınma yaklaşımı benimsenmiştir. Bu dönemdeki planda, girişimcilik ve bunu daha etkin kılacak faktörler ön plandadır. Bununla birlikte yatırım ortamını daha cazip kılan argümanlara da vurgu yapılmıştır (DPT, 2014).

Girişimcilik, KOBİ'lere ve OSB'lerine ilişkin gelişmeler ve hedefler değerlendirildiğinde yeni kurulan şirket sayısı 2006'da 53000, 2012'de 39000 iken 2018'de bu rakamların 75000 olacağı tahmin edilmektedir. OSB'lerdeki faaliyet gösteren işletme sayısının 2006'da 35000, 2012'de 41000 olduğu belirlenmiştir. Bu şirketlerin 2018 yılındaki sayısının 75000 olacağı düşünülmektedir. Diğer yandan ihracat yapan KOBİ sayısının 2006'da 44000, 2012'de 50000, 2018'de de 60000 olabileceği varsayılmaktadır (TOBB, 2013; TÜİK, 2014).

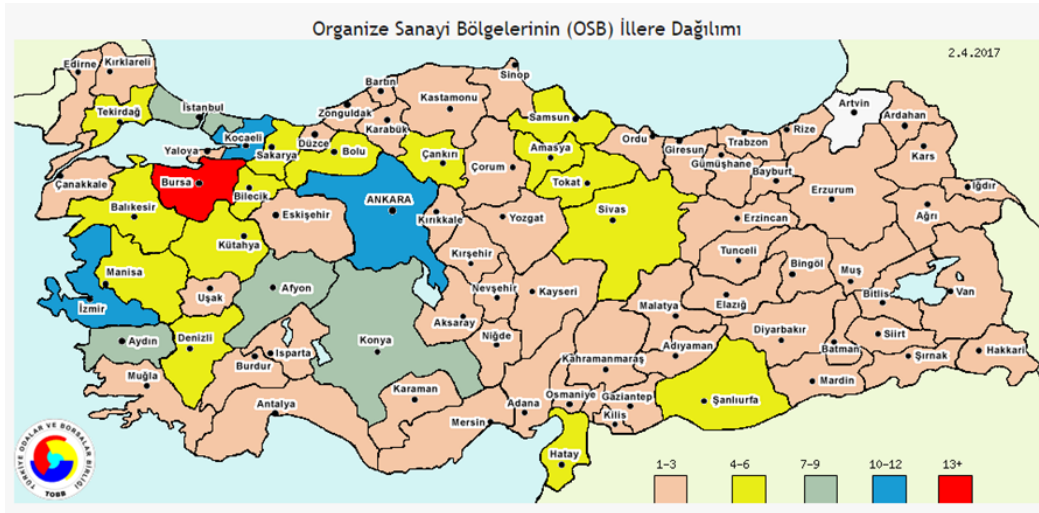
Beşer yıllık 10 adet kalkınma planlarını birlikte değerlendirecek olursak; bu planların en önemli stratejisi OSB'lerinin kurulması, yaygınlaştırılması, istihdamın artırılması, kentleşmenin hızlandırılması olmuştur. Şekil 3'de “Beşer Yıllık Kalkınma Plan Dönemleri”nde başlanan ve bitirilen OSB'ler proje sayıları ile birlikte sunulmuştur. En fazla OSB projesinin uygulamaya konulduğu yıllar Yedinci BYKP dönemi olan 1996 – 2000 yılları arasında görülmektedir. Bu dönemden sonra en yüksek uygulama yapılan OSB projeleri Altıncı BYKP döneminde 62 adet, Sekizinci BYKP döneminde 41 adet, Dokuzuncu BYKP 37 adet OSB projesi tamamlanarak sanayicilerin hizmetine sunulmuştur. 2001 ekonomik krizinin yaşandığı dönemde bazı projeler programdan çıkarılsa da Sekizinci BYKP döneminde iptal edilen projelerin tekrar devreye sokulduğu görülmüştür. Dokuzuncu BYKP döneminde ülkemizdeki rekabet gücünün arttığı ve iş ortamının iyileştirilmesi için gayretlerin gösterildiği belirlenmiştir (Cansız, 2010: 48).

Şekil 3. Kalkınma Planı Dönemleri İtibariyle Başlanan Ve Bitirilen OSB Projeleri

Kaynak: Kuş 2016: 71; Cansız, 2010.

Türkiye’de kentleşme ve sanayileşmenin sağlanması, refah düzeyinin artırılması için kurulan OSB’lerin Türkiye’de yerleşim ve sayılarına bakıldığında (Şekil 4), kentleşme oranlarının daha yüksek olduğu illerde sanayileşme oranının ve nüfusun da diğer illere göre fazla olduğu görülmektedir.

Şekil 4. Türkiye’nin İllere Göre OSB Haritası

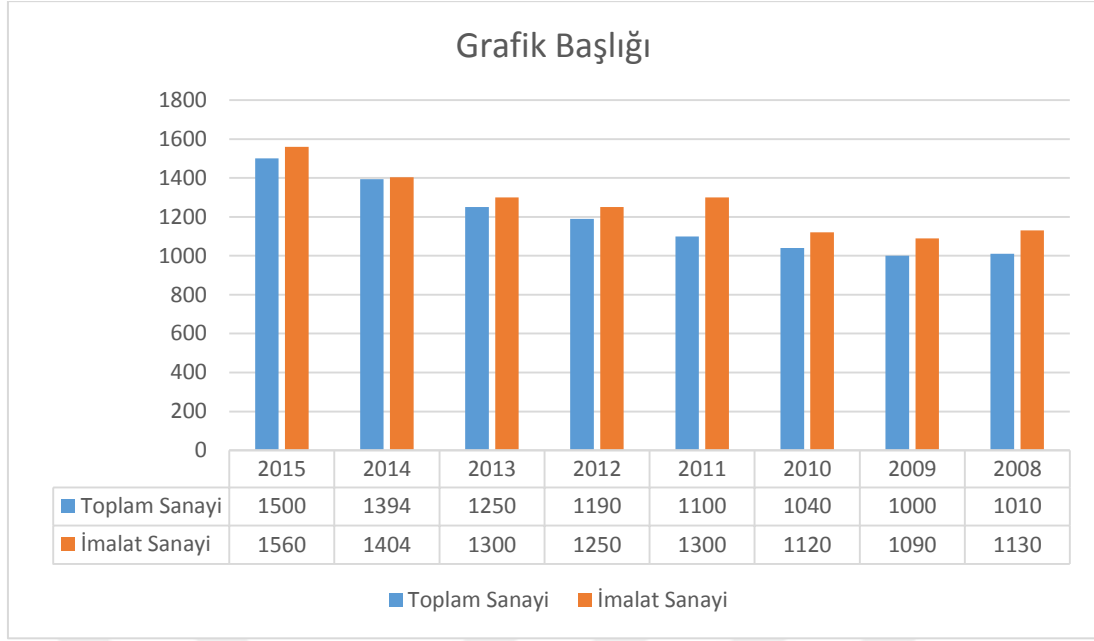
Kaynak: TOBB, 2017.

Ülkemizdeki 2014-2015 yılı yıllık sanayi üretim endeksinin karşılaştırılmasında; madencilik 2014’te 7,4, 2015’te -4,7, imalat sanayi 2014’te 3,2, 2015’te 3,6 olarak

gerçekleşirken toplam sanayinin 2014'te 3,6 ve 2015'te 3,2 olduğu belirlenmiştir (KB, 2016: 4-5).

2008-2015 yılları arası sanayi sektörünün üretim endeksi ve iş gücü piyasası ile ilgili verileri Şekil 5'te gösterilmiştir.

“2015 yılının son çeyreğinde katma değer sanayi (inşaat dâhil) ve hizmetler sektöründe sırasıyla yüzde 7,2 ve 6,1 oranında artmıştır. Sanayi sektörü aktivitesinde yılın son çeyreğinde önceki çeyreklere kıyasla büyük ölçüde imalat sanayi kaynaklı bir hızlanma söz konusudur. Hizmetler sektörü katma değerinin büyüme hızı yurtiçi talebe bağlı olarak 2014 yılının dördüncü çeyreğinden bu yana artmaya devam etmektedir. 2015 yılının dördüncü çeyreğinde katma değer ticarete yüzde 4,6, ulaşırmada yüzde 6, bilgi ve iletişim hizmetlerinde yüzde 3,7, finansal hizmetlerde yüzde 9,8, mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetlerde yüzde 10,6 oranında artmıştır.... Aylık verilere göre sanayi üretimi, 2015 yılının Şubat ayında bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 8,5 oranında artış kaydetmiştir. Mevsimsel düzeltilmiş ve takvim etkilerinden arındırılmış sanayi üretim endeksinde incelediğimizde; Şubat ayında bir önceki aya göre yüzde 0,5 oranında artış gerçekleşmiştir. 2015 yılı Şubat ayında, bir önceki yılın aynı ayına göre üretim, imalat, maden ve enerji sektörlerinde sırasıyla yüzde 9,1, yüzde 9,6 ve yüzde 3,7 oranlarında artış, gerçekleşmiştir” (KB, 2016: 1-5).

Şekil 5. Mevsim ve Takvim Etkisinden Arındırılmış Üretim Endeksleri

Kaynak: KB, 2016: 4.

3.3. OSB Kanunu ve OSB'lere Benzer Organizasyonlar

OSB'lere ait kanun ve yönetmelikler ile kuruluş, yapı ve amaç bakımından benzer nitelikleri bulunan organizasyonlara değinilecektir.

3.3.1. Türkiye'de OSB Kanunu

OSB yasası "15 Nisan 2000 tarihinde 24021 sayılı Resmi Gazete"de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. OSB'ler Birinci BYKP ile duyulmuş ve endüstrinin gelişimi ve bölgesel kalkınma için özendirici bir rol oynamıştır. OSB'ler ile ilgili uygulama yönetmeliğinde "08. 01. 2003 tarih ve 24987 sayılı Resmi Gazete" bazı maddelerde yapılan değişiklikler ile girişimcilere birtakım kolaylıklar getirilmiştir. Kullanım ile ilgili izin ve ruhsatlar, yapı ve tesislerin projelendirilmesi gibi önemli kolaylıklar bunlardan bazılarıdır. Bununla birlikte "6 Temmuz 2001 tarihli Resmi Gazete"de yayınlanan sanayi alanında ilerlemenin en önemli materyallerinden biri olan teknoloji ile ilgili "Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yasası" yürürlüğe girmiştir.

3.3.2. OSB'lere Benzer Organizasyonlar

Organize sanayi bölgelerinin daha iyi anlaşılabilmesi için kuruluş, amaç ve yapı bakımından yakın benzerlikleri içinde barındıran diğer organizasyonlar ile olan farklarına değinilecektir;

3.3.2.1. Küçük Sanayi Siteleri (KSS)

OSB'lerin kendine has kuruluş kanunu bulunmasına nazaran KSS'ler "Kooperatifler Kanunu" kapsamında kurularak örgütlenmektedir. OSB'ler bölgeler arası kalkınma farklılıklarını azaltma amaçlı iken KSS'ler bu amacı gütmemektedir. Bölgenin minimal ihtiyaçlarını gidermeye yönelik katkı sağlayıp bedenen çalışmaları ve sipariş üzerine iş yapmaları söz konusudur.

3.3.2.2. Nitelikli Sanayi Bölgeleri (NSB)

NSB'ler, kurulduğu bölgede işçi istihdamını arttırmak adına tek taraflı geliştirilmiş sanayi bölgesidir. Bölgesel yatırımların teşvik edildiği NSB modelinde ABD'ye gümrüksüz ve kotasız ihracat yapılabilmektedir. Bu modelin ilk uygulaması 1998 yılında Ürdün'deki "Al-Hassan Sanayi Bölgesi"de gerçekleştirilmiştir. ABD, 2004'ten itibaren Mısır ve İsrail ile gümrüksüz ticaret yapmaktadırlar.

"Türkiye'de..., NSB kurulabilmesi için öncelikle ABD - İsrail Serbest Ticaret Anlaşması'nın Nitelikli Sanayi Bölgelerinin Türkiye sınırlarında olmasına imkan sağlayacak şekilde değiştirilmesi gerekmektedir. İkinci aşamada, İsrail ve Türkiye arasında menşe kurallarını tespit edecek NSB anlaşması imzalanması gerekmektedir. Nitelikli Sanayi Bölgelerinin az gelişmiş bölgelerde kurulması düşünülebilir" (Şahbaz, 2014: 1-6).

3.3.2.3. Serbest Bölgeler

"Serbest bölgeler; ülkenin siyasi sınırları içinde olmakla beraber gümrük hattı dışında sayılan, ülkede geçerli ticari, mali ve iktisadi alanlara ilişkin hukuki ve idari düzenlemelerin uygulanmadığı veya kısmen uygulandığı, sınai ve ticari faaliyetler için daha geniş teşviklerin tanındığı ve fiziki olarak ülkenin diğer kısımlarından ayrılan yerler olarak tanımlanabilir" (Alonot, 2014). OSB'de bu durum geçerli değildir, kuruluş şekli ve temel amaçları

bakımından farklılık gösterir. İhracata dayalı yatırım ve üretimin yapıldığı serbest bölgeler ülkemizde 1987'den itibaren faaliyettedir.

3.3.2.4. Teknoloji Geliştirme Bölgeleri

Yüksek/ileri teknoloji kullanarak yazılım ürettikleri veya geliştirdikleri teknolojik bir buluşu bölgenin kalkınması için kullanan alanlardır. Bu alanlar, aynı üniversite, yüksek teknoloji enstitüsü ya da AR-GE merkez veya enstitüsü bölgeleridir. Teknoparkların amacı; “*Üniversite-sanayi işbirliği ile araştırmaya dayalı teknoloji üretimi ve geliştirilmesi, bölgesel kalkınma, nitelikli işgücüne istihdam, KOBİ'lere rekabetçi üstünlük ve sinerjiye dayalı teknoloji transferi, ortak amacı, hedefleri ve sorunları olan kurumlar arası işbirliği (cluster), inovasyona dayalı girişimciliği teşvik, şirketlere prestij ve güven*” (Çilingir, 2011: 2) vermek için kurulmuştur.

“Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yasası” , 2001'de yürürlüğe girmiştir. Bu yasa ile sağlanan teşvik ve destekler, “*Ar-Ge personeli için gelir vergisi muafiyeti, şirketler için kurumlar vergisi muafiyeti, yazılım ürünleri için KDV muafiyeti, teknopark şirketleri için çalışan akademik personel için sağlanan teşvikler*” (Çilingir, 2011: 10) olarak sıralanabilir.

3.3.2.5. Endüstri Bölgeleri (EB)

Endüstri bölgeleri, “ 2002 yılı 4737 sayılı Endüstri Bölgeleri Kanunu”na dayanılarak çıkarılan ilgili yönetmelik ile düzenlenmiş olan ve hazine adına kamulaştırılan bölgelerdir. Bu bölgelerin Bakanlık bütçesiyle karşılanan kamulaştırma ve altyapı giderlerinin geri ödemesi de yapılmamaktadır. Bu bölgelerin amacı; gurbetçi vatandaşların tasarruflarını Türkiye’de yatırıma dönüştürmek, yabancı sermaye girişini ve yatırımları teşvik etmektir. OSB’ler gibi EB’ler de sanayi üretiminin artırılması ve planlı kentleşme için kurulmuş alanlardır. Ancak, EB’leri, OSB’lerden birçok yönden farklılık içermektedir.

OSB’lerde kamulaştırma işlemi OSB adına yapılır, proje ve giderler için kredi verilir, bölge yönetiminden OSB yönetim kurulu ve müteşebbis heyet sorumludur, yatırımcı OSB yönetim kuruluna başvurur yönetimin seçme hakkı vardır, arsalar yatırımcıya satışla verilir, genellikle KOBİ’ler OSB’de yerleşmiştir. Çimento tesisi ve petrol tesisleri OSB’ye yerleşmesi kısıtlanmıştır. EB’lerde araziler hazine adına kamulaştırılır, giderler devlet bütçesinden karşılanır, EB’ler bakanlıkça yönetilir, EB’ler de yer almak isteyen yatırımcı bakanlığa başvurarak yatırım kararı alabilir, arsa kiralama yoluyla verilir, EB’lerde büyük

yatırımcılar bulunur, yatırımcı ÇED izinlerini en geç 2,5 ayda almak zorundadır, diğer izinleri de 15 gün içerisinde izin almaları kanunla belirlenmiştir (Güder, 2013: 11).

3.3.2.6. Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA)

“Kalkınma Bakanlığı” tarafından koordine edilen, herhangi bir kâr amacı gütmeyen, kendine özgü çalışma yapısına ve finansman mekanizmasına sahip, çabuk karar alıp uygulayabilen bir kamu tüzel kişiliğidir. Kalkınma ajansları, merkezi ve yerel idarelerden başka sivil toplum kuruluşlarını, kamu ve özel sektörü bir araya getirme özelliğine sahiptir. *“BKA’lar, bölgesel ve yerel yönetimlere, yatırım alanlarından işgücü yapısına, ulaşımdan altyapıya kadar çeşitli konularda bilgi sağlamakta; bölgenin pazarlanması ve imajının yenilenmesine katkı vermekte ve yeni yatırımların bölgeye getirilmesine öncülük etmektedir. Bölgedeki üniversiteler ve diğer eğitim kurumları ile yakın ilişkiler kurulması ve ortak projeler geliştirilmesi de BKA’ların görevleri arasındadır”* (Cankorkmaz, 2011: 120).

3.4. OSB’lerin Organ ve Yetkileri

OSB’leri; müteşebbis heyet, denetim kurulu, yönetim kurulu ve bölge müdürlüğünden oluşan bir kuruluştur. Bu kuruluşların tüzel kişiliği;

“Arazi temini için gerektiğinde kamulaştırma yapmak, yapı ruhsatlarını vermek ve inşaatları denetlemek, yapı kullanma izin belgelerini vermek, işyeri açma ve işletme ruhsatlarını vermek, elektrik üretim tesisleri kurarak veya satın alarak elektrik dağıtımını yapmak, doğal gaz dağıtımını yapmak, su temin ederek dağıtımını yapmak, atık su şebekesini yönetmek ve ortak arıtma tesisini kurmak ve işletmek, katı atık yönetimi ve genel güvenlik hizmetlerini sağlamak” (Cansız, 2010: 50) olarak sayabileceğimiz görev ve yetkilere sahiptir.

3.4.1. OSB’lerde Müteşebbis Heyet

“4562 sayılı OSB kanununun 7. Maddesi” ve “OSB Uygulama Yönetmeliği’nin 12. Maddesi”ne göre OSB’lerini oluşturan kurum ve kuruluşların yetkili organları tarafından üye sayısı iki asıl ve iki yedek üyeden az, on beş asıl ve on beş yedek üyeden fazla seçilemez. Müteşebbis heyet, yönetim kurulu ve denetim kurulu mensuplarının görevlendirilmeleri yönetmeliklerle belirlenir. “Müteşebbis Heyet” üyeleri 2 yıl için seçilir, üyeliği düşen kişiler yerine yedek üyeler getirilir. Bu heyet, en az 3 ayda bir defa toplanmaktadır. OSB’lerin kuruluşundan işletilmesine kadar her konuda müteşebbis heyet yetkili ve görevli kılınmıştır.

OSB yatırımlarının belli bir ivme kazanması adına bir yasal zemin sağlanmıştır. Yerinden yönetim anlayışına uygun olarak müteşebbis heyete kendi kendini yönetme imkân tanınmıştır. Müteşebbis heyetin görevlerini sıralayacak olursak;

- OSB'nin amaçları doğrultusunda karar ve tedbir almak,
- OSB'nin, yönetim ve denetim kurullarını düzenlemek, çalışmaları ve hesapları ibra etmek,
- Bölge müdürlüğünün teşkilat kadrosunu onaylamak ve bölge müdürünün/personelinin atama/azli ile ilgili kararları vererek prensipleri belirlemek,
- Mali, idari ve teknik sorunlarla ilgili olarak yönetim kurulu ve bölge müdürlüğü ile katılımcı arasındaki problemleri gerektiğinde Bakanlık görüşüyle çözüme kavuşturmak,
- OSB'ye ait maddi kaynakların amaca uygun kullanılmasını denetlemek,
- OSB'nin gereksinimi olan altyapı ve genel hizmetler ile ilgili inşaat ve proje ihaleleri konusunda alınacak kararların prosedüre uygun yürütülmesini ve yapılacak ihalelerin neticeye ulaşmasını sağlamak,
- Arsa tahsislerini yaparak parsel büyüklüğüne kıyasla yönetim aidat ve hizmet karşılıklarının belirlenmesi,
- Menkullerin-gayrimenkullerin satış, kira, ruhsat ve izin belgelerinin verilmesi,
- OSB hesaplarının gerektiğinde serbest yeminli mali müşavirlere incelettirilmesine karar vermek,
- Bakanlığa, kanuna, yönetmeliklere, kuruluş protokolüne karşı sorumluluklarını yerine getirmek (Arpa, 2014: 29-31).

3.4.2. OSB'lerde Yönetim kurulu

4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanununun ve 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliğinin 22. Maddesinde yönetim kurulunun yapısı, görev ve yetkileri şu şekilde belirtilmiştir;

Yönetim kurulu seçimi, müteşebbis heyet tarafından gerçekleştirilir. Bu seçimde en az 4'ü kendi aralarından olmak üzere 5 asıl, 5 yedek üye seçimi yapılır. Daha sonra seçilenler arasından bir başkan ve bir başkanvekili seçilir ve üyelerle birlikte 2 yıl görev yaparlar.

OSB'nin sevk ve idaresini, müteşebbis heyetin kararları çerçevesinde kanun ve çeşitli benzeri düzenlemeler ile yürütmek yönetim kurulunun en önemli görevidir. OSB'yi temsil etmektedir. Yönetim Kurulunun görevleri şunlardır:

- Müteşebbis heyetin belirlediği plan ve programları yerine getirmek,
- Bölge müdürlüğü personelinin (müdür hariç) atanması/azline karar verip ücretlerini belirlemek,
- Bakanlığa karşı sorumluluk ve taahhütlerini yerine getirmek,
- Müteşebbis heyet sunmak üzere yıllık faaliyet raporu, bütçe, kesin hesap ve bilançonun belirlenmesini sağlamak,
- Yönetim aidatlarının belirlenmesi ve hizmet karşılığında ödenecek ücretlerin tespit edilmesini sağlamak,
- Sosyal tesis yapılacak alanları belirleyerek müteşebbis heyetin onayına sunmak,
- OSB'lerde bulunan elektrik, enerji nakil hattı, arıtma tesisi gibi altyapı projelerini, keşif ve ihale dosyalarını kanunlara göre hazırlamak,
- Bakanlığın kullandığı kredilerin proje, keşif ve ihale dosyalarının hazırlama aşamasında kendi elemanları ya da resmi kurumlar aracılığıyla izleme, inceleme ya da incelettirme işlemlerinden sonra Bakanlığın onayına sunmak,
- OSB'nin proje, altyapı, sosyal tesis, arıtma tesisi, inşaat, bakım ve onarım işlemlerinin hakedişlerini onaylamak (OSB Uygulama Yönetmeliği ve OSB Kanunu; Resmi Gazete S. 24025, 15. 04. 2000).

3.4.3. OSB'lerin Denetim Kurulu

Denetim kurulu üyeleri iki yıl için seçilir. Bu kurul müteşebbis heyetin kendi üyeleri arasından seçeceği iki asıl, iki yedek üyeden ibarettir. Denetim kurulunun başlıca görev ve yetkileri şunlardır:

- Bütçenin sarf ve uygulamasını denetlemek,
- Ara raporları en az 3 ayda bir, denetleme raporlarını ise yılda bir düzenlemek,
- OSB'lerinin nakit miktarı ve menkullerinin maddi karşılığı değerlerini müteşebbis heyete sunmak,
- Yıllık bilanço hesaplarının sonuçlarını müteşebbis heyete raporla bildirmek,
- OSB katılımcılarının yönetim kurulu ve personel ile ilişkili şikâyetlerini incelemek ve sonucunu müteşebbis heyete iletmek,
- Denetim kurulunda üyeliği düşen kişi yerine yedeklerden üye çağırarak,

- Denetim kurulu üyeleri görev ve yetkilerini tek başlarına kullanabilirler (Yurdakul, 2005: 71-72).

3.4.4. OSB'lerinde Bölge Müdürü

OSB'lerinde görev yapacak olan bölge müdürü, müteşebbis heyet tarafından ataması yapılır. Bölge müdürü, OSB'nin idaresini yönetim kurulu kararları ve talimatları doğrultusunda yapar. Kredi kullanan OSB'lerine atanacak bölge müdürü ve diğer personellerin nitelikleri, sayıları Bakanlık yönetmeliğiyle belirlenir (Yurdakul, 2005: 71-72).

3.5. OSB'lerinin Kuruluş Aşamaları

OSB'ler, "Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı"nın onayı ile kurulur. "4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu" ile "Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği" OSB'lerinin kuruluş aşamalarını belirlemiştir. Şekil 6'da OSB'lerinin kuruluş şeması ve aşamaları gösterilmiştir. Bu şemaya göre sırasıyla "İlk başvuru, Kuruluş sicil ve tüzel kişilik, Yatırım programına alma, Arazinin temini ve kamu yararı kararı, Plan ve proje ihalesi, İmar planlarının hazırlanması ve bakanlıkça onayı, Alt yapı projelerinin hazırlanması ve bakanlıkça onayı, Alt yapı inşaat ihalesi, Alt yapı inşaat yapımı, İnşaat kabulü" aşamaları yerine getirilmelidir (KARSBESİ, 2015).

OSB kurmak isteyen kurum ve kuruluşlar "Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği"nin 5. maddesine göre ve "Sanayi ve Ticaret Bakanlığı"nın istediği bilgileri içeren gerekçeli raporu hazırlaması gerekir. Valiliğinin onayıyla kuruluş için yer seçimi talebi Bakanlığa sunulur. Bu aşama sonuçlanana kadar yapılması gereken faaliyetler, valiliğin kararıyla OSB kuracak olanlar tarafından yürütülür. Yer seçimi talebinin değerlendirilmeye alınması için, ilin genelinde bulunan diğer OSB'ler (ihtisaslar hariç)'deki sanayi parsellerinin en az % 75'lik kısmında üretim ya da işletme inşaatlarına başlanmış olması zorunludur.

Şekil 6. OSB'lerinin Kuruluş Aşamaları

Kaynak: <http://karsbesiosb.org.tr/hizmetlerimiz-1-isakisi.html>, KARSBESİ, 2015

“OSB Uygulama Yönetmeliğinin 6. maddesi yer seçimi kesinleşmeden OSB’lerinin “Yatırım Programına dâhil edilme teklifinin yapılamayacağı bildirilmektedir. Yer seçimi “OSB Yer Seçimi Yönetmeliğine göre yapılır. OSB tüzel kişilik kazanabilmek için sanayi odası, ticaret ve sanayi odası, ticaret odalarından en az birisinden talep yapılır. Talep, il özel idaresi, “Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı”, il, ilçe veya belde belediyesi imzalı, valilik oluru ve Bakanlıkça onaylanmış kuruluş protokolü yapıldığında OSB’nin sicile kaydı yapılmış olur. Bu durumda tüzel kişiliğe ulaşan OSB, kuruluş için gerekli diğer adımları yürütmeye yetki kazanmış olur. OSB’lerin kuruluşunda yatırım programına alınma aşaması “Bilgilendirme Raporları” ve “Yatırım Programında Yer Alacak Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri Alt Projelerinin Seçimi ve Ödenek Tahsisinde Uyulacak Usul ve Esaslarına göre incelenerek karar verilir. Daha sonra arazinin satın alınmasına geçilerek eğer kamu malıysa karşılıklı ya da kamu yararına karşılıksız arazi tahsisi kanunlar ve yönetmelikler kapsamına göre bakanlıkça devredilebilir (BSTB: 2017).

Tüzel kişiliğe kavuşan OSB; kamulaştırma, plan ve proje ihalesi, imar planı, alt yapı ve inşaat işlerini yürütülmesini gerekli idareye imzalatmak ve yürütmekle sorumludur. OSB'nin talep etmesi durumunda etüt-proje mühendislik hizmetleri Bakanlıkça yerine getirilmektedir. OSB'ler, hâlihazır haritalarının ilgili idarelerce onaylanması ve imar planlarının hazırlanmasıyla ilgili kurum görüşlerini tamamlarlar. Daha sonra 1/5000 veya 1/2000 ölçekli “nazım imar planı” ile 1/1000 ölçekli “Uygulama İmar Planları”, askı sürecinden sonra da 1/1000 ölçekli “parselasyon planı” Bakanlıkça onaylanır. Onaydan sonra mahalli “Kadastro Müdürlükleri ve Tapu Müdürlükleri” tescil işlemini gerçekleştirir.

OSB'lerinin altyapı ve arıtma tesisi inşaat projeleri, yüksek gerilim ve alçak gerilim elektrik, enerji nakil hattı, haberleşme, doğalgaz ve arıtma tesisi projeleri ilgili kurumlarca uygun görüldükten sonra bakanlıkça onaylanır ve vize edilir. Daha sonra gerekli ödeneğin tahsis edilmesiyle birlikte altyapı inşaat ihalesi OSB talebi doğrultusunda bakanlıkça gerçekleştirilir (BSTB: 2017).

3.6. OSB'lere Sağlanan Destekler

“4562 sayılı OSB Kanununa göre OSB'ler: Sanayinin uygun görülen alanlarda yapılanmasını sağlamak, çarpık sanayileşme ve çevre sorunlarını önlemek, kentleşmeyi yönlendirmek, kaynakları rasyonel kullanmak, bilgi ve bilişim teknolojilerinden yararlanmak, sanayi türlerinin belirli bir plan dâhilinde yerleştirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla; sınırları tasdik edilmiş arazi parçalarının imar planlarındaki oranlar dâhilinde gerekli idari, sosyal ve teknik altyapı alanları ile küçük imalat ve tamirat, ticaret, eğitim ve sağlık alanları, teknoloji geliştirme bölgeleri ile donatılıp planlı bir şekilde ve belirli sistemler dâhilinde sanayi için tahsis edilmesiyle oluşturulan ve işletilen mal ve hizmet üretim bölgeleri olduğu görülmektedir” (Bulut, 2017).

OSB'lerin kurulmasında ortaya atılan hedefleri yerine getirebilmek, OSB kurulum ve gelişimini hızlandırmak, üretim kapasitelerini arttırmak, istihdam ortamı oluşturmak, ulusal ve uluslararası pazarı arttırmak, ülke genelinde bölgesel gelişmişliği birbirine yaklaştırmak, sanayileşme ve kentleşmenin tamamlanarak ülke refahının yaygınlaştırılmasını sağlamak için bir takım özel sektör veya devlet kurumlarınca destek ve teşvikler sağlanabilmektedir (Arpa, 2014: 35-39). Bu teşvikler sayesinde Tablo 2'de teşvik kalemlerinde gösterildiği gibi kredi desteği, emlak vergisi muafiyeti, inşaat harçları istisnası, kurumlar vergisi muafiyetleri, KDV istisnaları, arsa indirimi gibi destek ve teşvikler OSB tüzel kişiliği veya firmalara yönelik uygulanmaktadır.

“Kredi desteği, Emlak Vergisi Muafiyet, Bina İnşaat Harcı ve Yapı Kullanma İzni Harcı İstisnası, Kurumlar Vergisi Muafiyeti, KDV İstisnası, Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisi Muafiyeti, Tevhid ve İfraz İşlem Harcı İstisnası, Yapı Denetim Kuruluşlarına Ödenecek Hizmet Bedeli İndirimi, Bir Alt Bölge Desteğinden Yararlanma, Arsa İndirimi, Parselasyon Harcı İstisnası” olarak adlandırılan kalemlerde teşvikler ve destekler sağlanmaktadır (Bulut, 2017).

“Türkiye’nin yeni Yatırım Teşvik Programı, 15 Haziran 2012 tarih ve 2012/3305 sayılı” “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar” ile yürürlüğe girmiştir. Bu karar ile ilişkili usul ve esaslar 2012/1 sayılı Tebliğ’de belirtilmiştir. OSB’lerin proje ve inşaat çalışmaları Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından kredilendirilmektedir. Krediler verilirken kalkınmada öncelikli iller, normal iller ve gelişmiş iller kategorisi yapılarak derecelendirilmekte ve ona göre verilecek kredinin miktarı, faiz oranları ve geri ödeme planları yapılmaktadır. 1962-2009 yılları arasında OSB kredi teşviğinde uygulanan oranlar Tablo 3’de gösterilmiştir;

Tablo 2. OSB’lerine Sağlanan Teşvikler

TEŞVİK KALEMLERİ	OSB TÜZEL KİŞİLİĞİ	OSB İÇİNDEKİ FİRMA
Kredi Desteği	Var	Yok
Emlak Vergisi Muafiyeti	Geçici Muaf	Geçici Muaf
Bina İnşaat Harcı ve Yapı Kullanma İzni Harcı İstisnası	Var	Var
Kurumlar Vergisi Muafiyeti	Muaf	Muaf Değil
KDV İstisnası	Var (Arsa ve işyeri teslimleri)	Yok
Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisi Muafiyeti	Muaf	Muaf Değil
Tevhid ve İfraz İşlem Harcı İstisnası	Var	Var
Yapı Denetim Kuruluşlarına Ödenecek Hizmet Bedeli İndirimi	% 75 İndirimli Uygulanır	% 75 İndirimli Uygulanır
Bir Alt Bölge Desteğinden Yararlanma	Yok	Var
Arsa İndirimi	Yok	Yok
Parselasyon Harcı İstisnası	Var	Var

Kaynak: “<https://tevfikbulut.com/2017/02/01/organize-sanayi-bolgelerine-saglanan-tesvikler-i>”, Bulut , 2017.

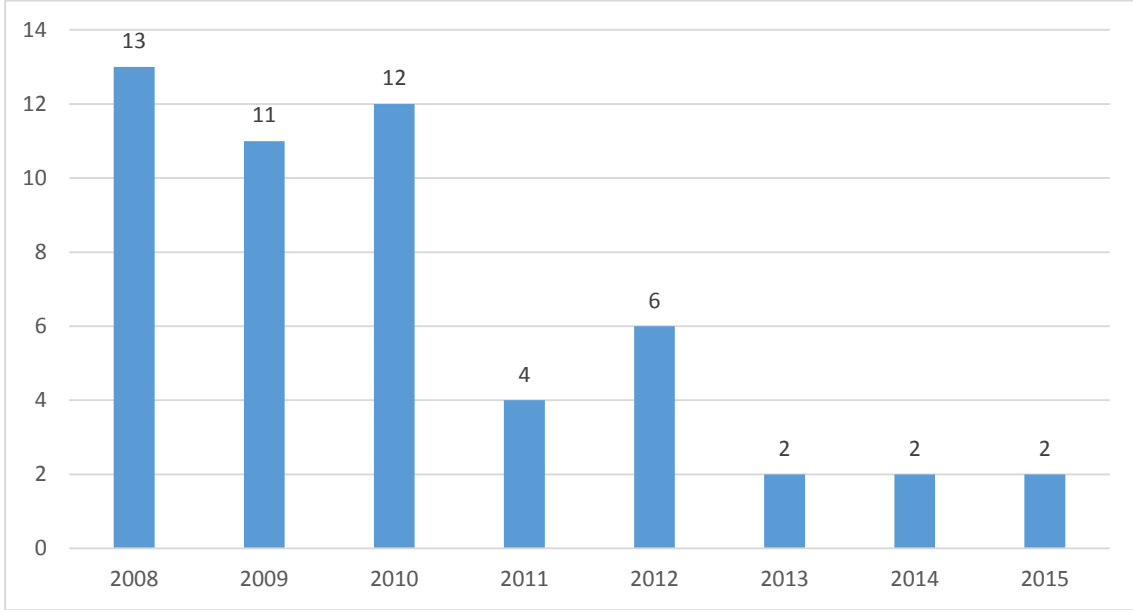
Tablo 3. OSB'lere Kullandırılan Kredilerin Özellikleri

Yıllar	Kredi Bilgileri/	Kalkınmada Öncelikli İller	Normal İller	Gelişmiş İller
1962-1986	Kredi Oranı	Yüzde 99	Yüzde 99	Yüzde 99
	Faiz Oranı	Yüzde 12	Yüzde 15	Yüzde 15
	Geri Ödeme	5 Yıl Ödemesiz Toplam 15 Yıl	5 Yıl Ödemesiz Toplam 15 Yıl	5 Yıl Ödemesiz Toplam 15 Yıl
1987-1996	Kredi Oranı	Yüzde 99	Yüzde 95	Yüzde 90
	Faiz Oranı	Yüzde 15-18	Yüzde 20	Yüzde 22
	Geri Ödeme	5 Yıl Ödemesiz Toplam 15 Yıl, 4 Yıl Ödemesiz Toplam 13 Yıl	3 Yıl Ödemesiz Toplam 11 Yıl	2 Yıl Ödemesiz Toplam 9 Yıl
1997-1999	Kredi Oranı	Yüzde 99	Yüzde 95	Yüzde 90
	Faiz Oranı	Yüzde 25	Yüzde 40	Yüzde 50
	Geri Ödeme	5 Yıl Ödemesiz Toplam 15 Yıl	3 Yıl Ödemesiz Toplam 11 Yıl	2 Yıl Ödemesiz Toplam 9 Yıl
2000-2003	Kredi Oranı	Yüzde 99	Yüzde 95	Yüzde 90
	Faiz Oranı	Yüzde 10	Yüzde 15	Yüzde 20
	Geri Ödeme	5 Yıl Ödemesiz Toplam 15 Yıl	3 Yıl Ödemesiz Toplam 11 Yıl	2 Yıl Ödemesiz Toplam 9 Yıl
2004-2006	Kredi Oranı	Yüzde 99	Yüzde 95	Yüzde 90
	Faiz Oranı	Yüzde 2	Yüzde 7	Yüzde 12
	Geri Ödeme	5 Yıl Ödemesiz Toplam 15 Yıl	3 Yıl Ödemesiz Toplam 11 Yıl	2 Yıl Ödemesiz Toplam 9 Yıl
2007-2008	Kredi Oranı	Yüzde 99	Yüzde 95	Yüzde 90
	Faiz Oranı	Yüzde 2	Yüzde 5	Yüzde 9
	Geri Ödeme	5 Yıl Ödemesiz Toplam 15 Yıl	3 Yıl Ödemesiz Toplam 11 Yıl	2 Yıl Ödemesiz Toplam 9 Yıl
2009-Günümüz	Kredi Oranı	Yüzde 99	Yüzde 95	Yüzde 90
	Faiz Oranı	Yüzde 1	Yüzde 3	Yüzde 6
	Geri Ödeme	5 Yıl Ödemesiz Toplam 15 Yıl	3 Yıl Ödemesiz Toplam 11 Yıl	2 Yıl-Ödemesiz Toplam 9 Yıl

Kaynak: Cansız, 2010: 51.

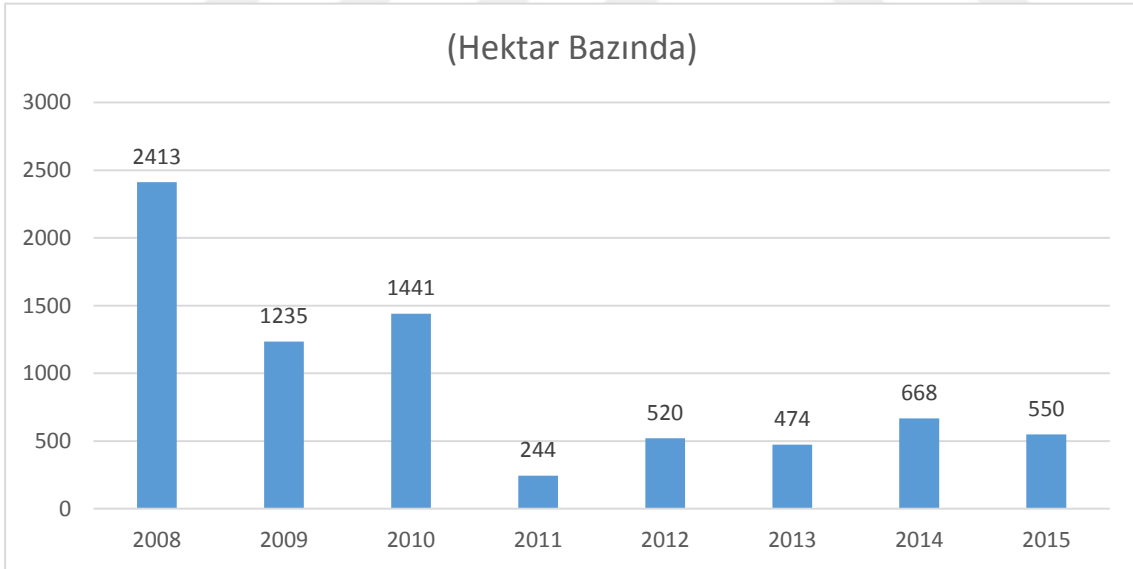
Uygulanan teşvikler ve desteklerle 1990-2014 arasında yıllara göre adet bazında (Şekil 7) ve hektar bazında (Şekil 8) yapımı biten OSB'ler aşağıdaki grafiklerde görülmektedir. Bu grafiklere göre 2003, 2005, 2007, 2009 ve 2010 yıllarında 10-14 adet arasında diğer yıllara göre neredeyse iki katı oranında OSB'nin bittiği görülmektedir. Diğer yandan hektar bazında 2000, 2001 ve 2008 yıllarında sırasıyla 2030, 3220 ve 2413 hektarlık alanda OSB

tamamlanırken özellikle 1992, 2002 ve 2012 yıllarında 100 hektarın altında bir oranın olduğu belirlenmiştir.

Şekil 7. Yıllara Göre Adet Bazında Bitirilen OSB Sayısı

Kaynak: OSBUK, 2014.

Şekil 8. Yıllara Göre Hektar Bazında Bitirilen OSB'ler

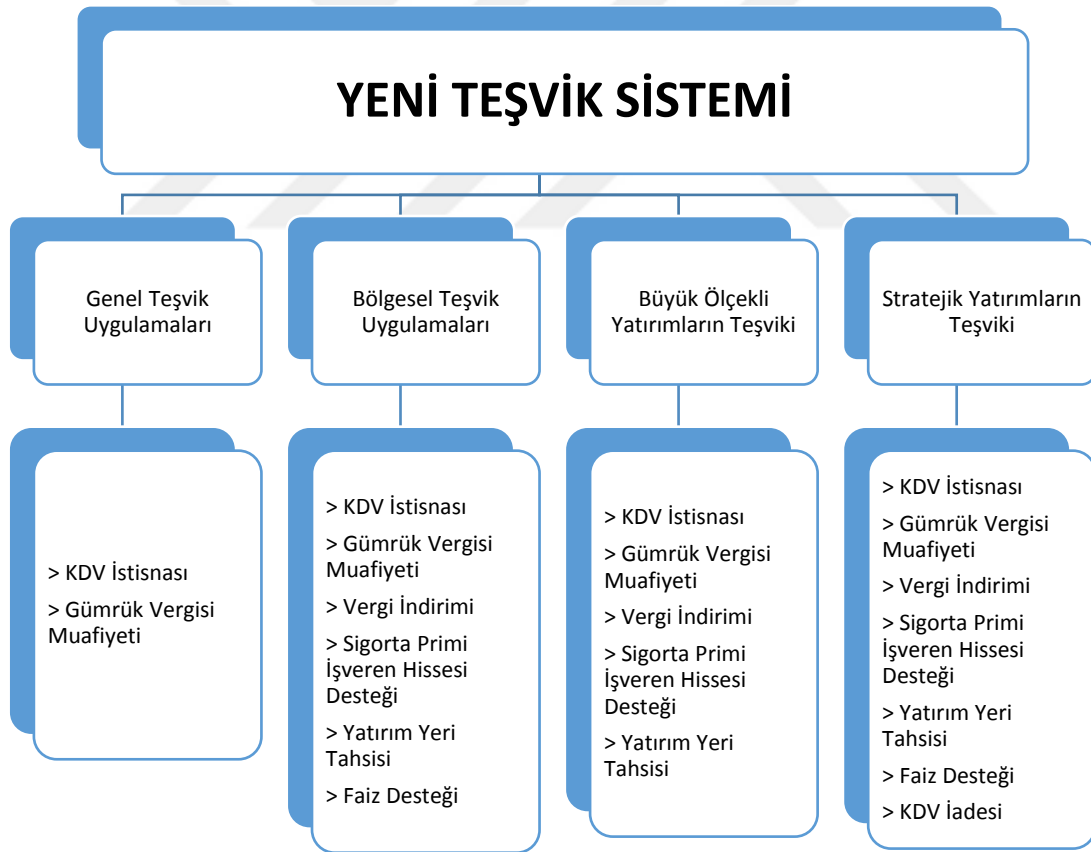
Kaynak: www.kss.sanayi.gov.tr, 2014.

Türkiye’de yeni yatırım teşvik sistemi; “Bölgesel Teşvik Uygulamaları, Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki, Stratejik Yatırımların Teşviki ve Genel Teşvik Uygulamaları” olarak 4 grup halinde ele alınır. Yatırım yapmak isteyen teşebbüsler, yapmış oldukları yatırımların

büyüklüğü, yatırım sektörü, üretim yapacakları mal ya da hizmet çeşidine göre destek uygulamasından faydalanabilmektedir. Bu sisteme ait destek kalemleri Tablo 4’te gösterilmiştir.

Türkiye ekonomisinin hedeflenen 2023 vizyonunu yakalayabilmesi için üretim ve ihracata yönelik büyüme stratejilerini desteklemesi gerekir. Bu nedenle öngörülen hedefler; *“Tasarrufları katma değeri yüksek yatırımlara yönlendirmek, üretimi ve istihdamı arttırmak, uluslararası rekabet gücünü artıracak ve araştırma-geliştirme içeriği yüksek büyük ölçekli yatırımlar ile stratejik yatırımları özendirerek, uluslararası doğrudan yatırımları arttırmak, bölgesel gelişmişlik farklılıklarını azaltmak, kümelenme ve çevre korumaya yönelik yatırımları özendirmek”* (Yeni Teşvik Sistemi, 2015: 2) olarak sayılabilir. Bu yeni teşvik sisteminde, illerin gelişmişlik düzeyi, ihtiyaç duyulan sektör ve ölçeklerine göre altı bölgeye ayrılmıştır (Tablo 5).

Tablo 4. Yeni Teşvik Sisteminde Devlet Yardımı

Kaynak: Denge Müşavirlik (2017). Güncel Yatırım Teşvik Paketi

<http://dengemusavirlik.com/2013-yatirim-tesvik-sistemi.html>.

Tablo 5. Teşvik Bölgelerine Göre İller

1. Bölge	2. Bölge	3. Bölge	4. Bölge	5. Bölge	6. Bölge
Ankara	Adana	Balıkesir	Afyon	Adıyaman	Ağrı
Antalya	Aydın	Bilecik	Amasya	Aksaray	Ardahan
Bursa	Bolu	Burdur	Artvin	Bayburt	Batman
Eskişehir	Çanakkale	Gaziantep	Bartın	Çankırı	Bingöl
İstanbul	Denizli	Karabük	Çorum	Erzurum	Bitlis
İzmir	Edirne	Karaman	Düzce	Giresun	Diyarbakır
Kocaeli	Isparta	Manisa	Elazığ	Gümüşhane	Hakkâri
Muğla	Kayseri	Mersin	Erzincan	Maraş	Iğdır
	Kırklareli	Samsun	Hatay	Kilis	Kars
	Konya	Trabzon	Kastamonu	Niğde	Mardin
	Sakarya	Uşak	Kırıkkale	Ordu	Muş
	Tekirdağ	Zonguldak	Kırşehir	Osmaniye	Siirt
	Yalova		Kütahya	Sinop	Şanlıurfa
			Malatya	Tokat	Şırnak
			Nevşehir	Tunceli	Van
			Rize	Yozgat	
			Sivas		
8 İL	13 İL	12 İL	17 İL	16 İL	15 İL

Kaynak: Yeni Teşvik Sistemi (2015; 5). Yatırımlarda Devlet Yardımı,
http://www.akib.org.tr/files/downloads/Ekler/Yeni_Tesvik_Sistemi.pdf.

31/12/2017 tarihine kadar (bu tarih dâhil) başlanılan yatırımlar için Büyük ölçekli yatırımlarda ve Bölgesel teşvik uygulamaları kapsamında OSB'lere sağlanan teşvikler Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Büyük Ölçekli Yatırımlar Ve Bölgesel Teşvik Uygulamaları Kapsamında OSB'lere Sağlanan Teşvikler

TEŞVİK BÖLGELERİ	KDV İstisnası	Gümrük Vergisi Muafiyeti	Sigorta		Vergi		Yatırım Yeri Tahsisi	Sigorta Primi İşçi Hissesi Desteği (Süresi)
			İşveren Hissesi Desteği (Süresi)	Faiz Desteği	Gelir Vergisi Stopajı Desteği	İndirimi Yatırıma Katkı Oranı (%)		
1.BÖLGE	VAR	VAR	YOK	YOK	YOK	15	VAR	YOK
2.BÖLGE	VAR	VAR	3 YIL	YOK	YOK	20	VAR	YOK
3.BÖLGE	VAR	VAR	5 YIL	VAR	YOK	25	VAR	YOK
4.BÖLGE	VAR	VAR	6 YIL	VAR	YOK	30	VAR	YOK
5.BÖLGE	VAR	VAR	7 YIL	VAR	YOK	35	VAR	YOK
6.BÖLGE	VAR	VAR	9 YIL	VAR	10 YIL	40	VAR	10 YIL

Kaynak: <https://tevfikbulut.com/2017/02/02/organize-sanayi-bolgelerine-saglanan-tesvikler-ii/>. Bulut(2017).

3.7. OSB Sorunları ve Çözüm Yolları

OSB'ler ülkelerin ekonomik açıdan gelişme ve sürdürülebilir bir büyüme sağlaması için önemli bir argümandır. OSB'lerde zamanla baş gösteren problemlerin hızlıca çözülebilmesi, sürdürülebilirliğin istikrarı için bazı yasal düzenlemeler yapılması gerekmektedir. OSB'lerin sorunlarını “Yapısal Sorunlar”, “Ahlaki Sorunlar”, “Örgütsel Sorunlar” ve “Bürokratik Sorunlar” dan oluşabilir.

OSB sorunları “Enerji Sorunları”, “Teşvik Sistemi Sorunları”, “Yönetim ve İdari Sorunlar” ile “Yer Seçimi Sorunları” şeklinde dörde ayrılmıştır (Cansız, 2010: 95).

Son yıllarda OSB'lerin yer seçimi ile ilgili mevzuatta belirlenen aşağıdaki şartlar OSB'lerin daha verimli bir hale gelmesine katkı yapacak şekilde hazırlanmıştır.

“Yeni kurulacak OSB'ler için kapsamlı bir bilgilendirme raporu hazırlanması, yeni OSB kurulması için kentteki diğer OSB'lerin doluluk oranlarının yüzde 75'in üstünde olması, tarıma dayalı OSB'lerde mevcutların uygulama başarısı görülmeden yeni proje alınmayacak olması, tarıma dayalı

OSB'lerin payının, yatırım programında tüm OSB'lere oranının yüzde 10 ile sınırlandırılması” (Cansız, 2010: 104).

OSB'lerin kurulum aşamasında yer seçiminin yapılması en önemli aşama olup hâlihazırda yer seçimi yapılmamış OSB başvuruları da zaten bakanlıkça değerlendirilmemektedir. Bir OSB'nin kuruluş yerini seçebilmesi için farklı kurumların onayından geçmesi gerekir. Bu prosedürler bazen yıllarca sürebilmektedir. Bu nedenle bürokratik engelleri aşacak kolaylıkların sağlanması ve bölgesel kalkınmaya uygun OSB planlanmalarının yapılması için yönetmeliklerin düzenlenmesi gerekir (Yurdakul, 2005: 100).

Enerji, sanayinin en önemli harcama kalemlerinden birisidir. Bu nedenle kendi enerjisini üreten OSB santrallerin kurulmasına ihtiyaç vardır. Doğalgaz kullanımı açısından da devletin indirimli tarifelerle işletmeleri desteklemesi gerekir. Diğer yandan OSB tüzel kişiliği işletmelerin doğalgaz, elektrik, su ve iletişim hizmetlerini yürütmekle sorumlu olduğu için bu tip hizmetlerinde kendine has maliyetleri bulunmaktadır. Bu maliyetler OSB'nin mali yönden zayıflamasına neden olduğu için işletim giderlerinin katılımcılardan alınması gerekir (Cansız, 2010: 99). Diğer sorunlar ve çözüm yolları adına ise şunlardan bahsedilebilir;

- OSB'lere genel bütçe gelirlerinden pay verilmesinin yanında özel bütçeli kuruluşlar haline getirilmelidir.
- OSB'ler, uygun denetim yöntemleri belirlenerek denetlenmelidir.
- OSB'ler şirket kurabilmeli ve gelir kalemleri genişletilmelidir.
- OSB'lerde kentsel gelişmeye yön verecek biçimde düzenlenmeler yapılmalıdır.
- Yatırım yapacak teşebbüslere öncelikle boş parseli bulunan OSB'ler gösterilmeli ve yatırımcının bu bölgeye gitmesi için cazip teşvikler sunulmalıdır.
- OSB'lerinin müteşebbislere yol gösterici ve teşviklerle yatırım için bu bölgeleri cazibeli kılar nitelikte olması gerekmektedir.
- OSB'lerin özellikle altyapı ve arıtma tesisi maliyetlerini düşürecek şekilde planlı bir inşaat projesi yapmalı, ilerleyen yıllarda ihtiyaca cevap verecek yapıda olmasına dikkat ederek tekrarlayan maliyetler azaltılmalıdır.
- Teknolojik gelişmelerin hızla ilerlediği dünyamızda firmaların e-ticaret uygulamalarına geçişini ve gelişimini sağlayan bilişim teknolojilerine kavuşmaları konusunda gerekirse eğitim verilmeli ve uzman desteği sağlanmalıdır.
- Müteşebbisler o bölgede hangi alana yatırım yapması gerektiğini iyi analiz etmeli ve devamlı rekabet edecek şekilde organizasyonunu tamamlanmalıdır.

- OSB’ler devamlı eğitim ve seminerlerle çalışanların ve firmaların verimliliklerini arttırmanın yollarını aramalıdır.

Ülkemizde Ankara Sincan ve Bursa Demirtaş OSB, bu konuda örnek olacak OSB’lerdendir.

“Ankara Sincan OSB kendi imkânlarıyla iş garantili mesleki eğitim programları düzenlemektedir. Okul-Sanayi İşbirliği Eğitim Programı (OSEP) ile ilköğretim okulu mezunu öğrenciler, bu program çerçevesinde bir işletme ile mesleki eğitim sözleşmesi imzalayarak ikili mesleki eğitim merkezine kayıt yaptırmaktadırlar....., OSEP öğrencileri üç yıllık eğitimlerinin ilk yılında haftanın iki günü ortak eğitim merkezine devam etmektedirler. Öğrenciler, bu eğitim süresince meslek ile ilgili işlem basamaklarını öğrenmekte ve bilgisayar, yabancı dil, yaşam bilgisi, bilgisayar destekli teknik çizim ve spor gibi kişisel gelişimlerine yardımcı olacak dersleri almaktadırlar. Öğrenciler eğitimlerinin ikinci ve üçüncü yıllarında da haftada bir gün bilgisayar, yabancı dil, yaşam bilgisi, teknik çizim ve spor gibi kişisel gelişimlerine yardımcı olacak dersleri Ortak Eğitim Merkezi’nde almaya devam etmektedirler. Haftanın iki günü de öğrenciler, sözleşmeli oldukları işletmelerde üretim ortamında usta öğreticiler nezaretinde mesleki beceri kazanırlar” (Cansız, 2010: 101-102).

Bu eğitim sisteminin ülkemizin diğer bölgelerinde aktif bir şekilde kullanılması, genç nesillerin teknolojiyi kullanabilen yetenekli kişiler hale getirilmesi sağlanmalıdır. Verimlilik ve kalite açısından mesleki eğitim almış, ayrıca sosyal yönden geliştirilmiş bir nevi teknik eleman statüsü kazanmış bireylerin okulları bittikten sonra istihdam edilmesi hem şirketlerin işine yarayacak hem de işsizliğin engellenmesini sağlayacaktır. Bursa Demirtaş OSB’de verilen eğitim çalışmaları Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7. Bursa Demirtaş OSB’de Verilen Eğitim Çalışmaları

Düzenlenen Eğitimler
Etkili İletişim
İşletmelerde Planlama, Bütçeleme, Kontrol ve Örnek Bütçe Çalışması Çözümü Eğitimi
Bilgisayar Destekli Jakarlı Desen Tasarımı
Temel İngilizce
Düzenlenen Seminerler
Özel Güvenlik Kanunu, Yönetmelikleri ve Uygulamaları
Tekstil İşletmelerinde Bilgisayar Destekli Yönetim Sistemleri
Kadın Sağlığı ve Aile Planlaması
İş Geliştirme Eğitimleri Bilgilendirme Toplantısı
4857 sayılı İş Yasası ve İşin Yürütümü Yönünden Değerlendirilmesi
OHSAS 18001 İş Güvenliği ve Sağlık Yönetimi Standardı ve İç/Dış Müşteri Memnuniyeti Ölçüm Analiz ve Değerlendirme Yönetimi
SSK Mevzuatı Uygulamasında Karşılaşılan Sorunlar
Arçelik Artesis ve İntertime Ltd. Şti.’nin Yeni Teknolojik Ürünleri Tanıtımı
BBS-Reel Sektöre Verimlilik Çözümleri

Kaynak: Cansız, 2010: 100.

3.8. Organize Sanayi Bölgeleri ve İstihdam

3.8.1. İstihdam Kavramı ve Türleri

Ülkedeki mevcut işgücünün ekonomik faaliyetlerde daimi bir şekilde çalıştırılması istihdam olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir tanımlama ile emek ve üretim faktörünün üretim sürecine katılması istihdam olarak ifade edilirken, çalışanların bir işte ücret ve maaş karşılığı işveren hesabına çalışması ve çalışma imkânının sağlanmasıdır (Yahşi, 2007: 21; Ay, 2012:

322). “İstihdam ve işsizlik, aynı gerçeğin iki farklı fakat birbirini tamamlayan ayrılmaz parçalarıdır. Hangisi ele alınrsa alınsın, diğerinden bahsedilmeden istihdam politikalarının incelenmesi ve sonuçlandırılması mümkün değildir. İstihdam, uygulanan politikalar sonucu ulaşılmak istenen hedefi, işsizlik ise kaçınılmak istenen tarafı oluşturmaktadır” (Osmanoğlu, 2015: 5).

İstihdam türlerini “tam istihdam” , “eksik istihdam” , “aşırı istihdam” ve “kayıt dışı istihdam” olarak dört gruba ayırabiliriz.

3.8.1.1. Tam İstihdam

Tam istihdam, işgücündeki çalışmak isteyen her kişinin iş bulması demektir. Tam istihdamın olduğu ekonomilerde işsizlik oranı % 2-3’ ü geçmez ve işsizlik bir işten diğerine geçmek için gereken zamanla sınırlıdır. Diğer bir tanımlama ile tam istihdam üretim faktörlerinin tümünün üretime katılmasıdır. Tam istihdam politikaları işsizliğe ve yoksulluğa yönelik olarak gelir garantisi ve istihdam garantisi sunmaktadır (Yıldırım, 2015: 22).

Gelir garantisi, genel olarak bireyin gelirinin en temel ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli düzeyin altına düşmesini önleyecek bir hükümet garantisini vermektedir. Gelir garantisi ile iktisadi adalet, özgürlük ve vatandaşlık, çalışmaya bağlı olmaksızın kaynakların ihtiyacı olan bireylere tahsisidir. Bu yaklaşıma göre emek piyasaları sadece bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde ücret ödememelidir (Osmanoğlu, 2015: 5-6). Gelir garantisi, vatandaşlık geliri ve devlet yardımı gibi farklı isimler altında her vatandaşa genel bir ödeme şeklinde yapılır. Ödemeler yapılırken vatandaşların cinsiyeti, ırkı, çalışma statüsü, medeni haline bakılmaz. Bu şekilde ödenen gelir garantisi ile insanlar sosyal güvence altında yaşar ve özgür bireyler haline gelmektedir. İstihdam garantili politikalar ise çalışmak isteyen kişilere ve iş bulamayanlara istihdamı garanti etmektedir (Işık ve Mert, 2011: 307-308).

3.8.1.2. Eksik İstihdam

Eksik istihdamın tanımlaması ülkeden ülkeye ve kullanım amacına göre farklılık arz etmektedir. Eksik istihdam; ulusal ekonomide üretim faktörlerinin var olan teknolojiye göre tam ve en etken bir şekilde kullanılmaması (Yağmur, 2009: 9), bireyin asgari geçimini sağlayacak ücretten daha az kazanması veya tam zamanlı süreden daha az çalışması durumudur (Taşçı ve Darıcı, 2010: 280). TÜİK’e göre de “eksik istihdam”, referans haftasında istihdamda olan, esas işinde ve diğer işinde/işlerinde toplam olarak 40 saatten daha az süre çalışan ve daha fazla süre çalışmaya istekli ve çalışabilecek durumda olan kişilerdir

(TÜİK, 2011). Eksik istihdam ekonomisine sahip ülkelerde üretilen mal ve hizmet miktarı üretilebileceği en üst sınırın altında gerçekleşir. Bu durumda ekonomik refah, üretilecek mal ve hizmet miktarında belirgin bir azalma meydana geldiği için milli gelir olması gerekenin altında gerçekleşmektedir (Yağmur, 2009: 9).

Eksik istihdamı “görülebilir eksik istihdam” ve “görülemeyen eksik istihdam” şeklinde ikiye ayırmak mümkündür. Görülebilir eksik istihdam, kişinin kendi isteği dışında müsait olduğu halde normal çalışma süresi olan 40 saatin altında çalışmasıdır. Görülemeyen eksik istihdam ise çalıştığı halde ücret azlığından şikâyetçi olanlar, vasıflarına uygun olmayan işlerde istihdam edilenler, işinden memnun olmadığı için iş arayanların halidir (Güney, 2010: 240).

3.8.1.3. Aşırı İstihdam

Aşırı istihdam, ülke ekonomisinde emeğin tamamının kullanılması halinde karşılanmamış talebin varlığı, mevcut üretim faktörlerinin tamamı kullanılmasına rağmen üretilen mal ve hizmet miktarlarının toplam talebi karşılayamaması durumudur. Bu durumdaki ekonomilerde istihdam hacmi ve kısa dönemde toplam reel hasılanın artırılması imkânsızdır. Üretim sektörü söz konusu talebin baskısı altında kalır, talep baskısı da kendisini yükselen fiyatlar şeklinde göstererek enflasyona neden olur (Yıldırım, 2015: 23).

3.8.1.4. Kayıt Dışı İstihdam

Kayıt dışı istihdam, ÇSGB tanımına göre çalışanların sosyal güvenlik kurumuna hiç bildirilmemesi, çalışma gün sayılarının eksik bildirilmesi veya sigorta primine esas kazanç tutarlarının eksik bildirilmesidir (ÇSGB, 2013). Başka bir tanıma göre ise çalışanların kendi hesabına iş yapması, çalışma hayatını düzenleyen yasal ve idari düzenleyici kurallara uyulmaması, ödenmesi zorunlu olan sosyal güvenlik primleri ile vergilerin eksik ödenmesi veya hiç ödenmemesidir (Tekinarslan, 2011: 29).

Ülkemizde kayıt dışı istihdamın en fazla olduğu sektörler tarım ve inşaat sektörü, küçük çaplı işletmeler, geçici ve mevsimlik işlerdir. Bu işlerde çalışanların çoğunluğunu; işsizler, vasıfsız kişiler, çocuk işçiler, yabancı kaçak işçiler, emekliler, serbest çalışanlar oluşturmaktadır. Kayıt dışı istihdamı oluşturan bireyler kişisel bazda incelendiğinde 18-25 yaş ve 60+ yaş grupları ile okuma yazma bilmeyenler ya da okuma yazma bilse de diploması olmayanlardır (ÇSGB, 2013).

3.8.2. İstihdamı Etkileyen Faktörler

İstihdam üzerine etkili birçok faktör bulunmaktadır. Yatırım, verimlilik, GSYH, ücretler, teknoloji, nüfus, göç, cinsiyet ve eğitim istihdam üzerine olumlu ya da olumsuz etkilere sahip faktörler olarak sayılabilmektedir.

Ticaretin çok geliştirilemediği ülkelerde yatırımlarla tasarruflar birbiriyle eş değer görülmektedir. Üretimin denge düzeyinin altında gerçekleşmesi tasarrufların yatırımdan fazla yapılmasına neden olacağı için istihdam olumsuz etkilenecektir. Diğer yandan gelirlerdeki artış tüketimi körükleyeceği ve yatırımları yükselteceği için de istihdamı olumlu etkileyecektir. Bununla birlikte emek aynı kalarak verimliliğin artırılması istihdamı geçici de olsa olumsuz etkiler ancak, satışların artması daha sonra istihdamın artışına yol açacaktır (Yıldırım ve ark., 2003: 148).

GSYH'daki artış istihdamı artıracak bir faktördür. Bununla birlikte GSYH'nın sosyal bir biçimde eşit dağıtılmaması sadece üst düzey kesimin ve patronların gelirinin artması çalışanların gelirlerinin değişmemesi, GSYH artsa bile istihdamı olumlu etkilemeyecektir (Gürak, 2006: 135). Çalışanların ücretleri de istihdamı etkileyen faktörlerdendir. Özellikle krizler, ambargolar, askeri darbeler, ihracat oranlarının düşmesi, doğal afetler çalışanların ücretlerinde enflasyona göre bir artışı mümkün kılmadığı için istihdamın da azalmasına yol açmıştır (Tunalı, 2004: 14).

Eğitim ile istihdam arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır. Eğitim danışmanlığı sistemi aktif hale getirilerek uzun vadeli bir planla işgücü piyasasının ihtiyaçları karşılanacak şekilde bir eğitim planlaması yapılmalıdır. Ülke genelinde yürütülen eğitim politikalarının üretim sanayisinin ihtiyacı olan alanlara göre yapılması istihdamı olumlu artırırken, sadece politik sebeplerle açılan üniversitelerin istihdam açığı bulunmayan mezunlar vermesi ekonomiye katkılar sunamayacaktır. Eğitimli kişilerin teknolojik aletleri kullanma becerileri, bilgilerini yenileyebilmeleri, istatistiksel analiz yöntemleri ile daha verimli bir şekilde çalışabilmeleri işletmelerin bu kişileri istihdam etmelerine olumlu etki yaptığı için eğitim ile istihdam arasında pozitif bir ilişki bulunduğu söylenebilir (Bircan, 1998: 561).

Teknolojik gelişmelerin hızlanması, üretim ortamlarında çalışan eleman sayısının azalmasına ve birçok işlemin makinelerce yapılmasına sebep olmuş ve istihdam zaman zaman olumsuz etkilenmiştir. Gelişmiş ülkelerde teknolojik gelişmeler teknolojik işsizliğe sebep olmakla birlikte uzun dönemde yeni iş imkânlarının ortaya çıkması bir istihdamı da arttırmaktadır (Gürak, 2006: 328-329). Diğer yandan "...Az gelişmiş ülkelerin iktisadi olarak

sahip olduğu özellikleri; kişi başına düşen gelirin düşük olması, dengesiz gelir dağılımı, tarım sektörünün nispi büyüklüğü ve gizli işsizlik, tasarruf ve yatırımların düşüklüğü, yetersiz sermaye birikimi ve fakirlik kısır döngüsü, düalist yapı ve doğurduğu sorunlar olarak sıralamak mümkündür” (Karagül, 2010: 86).

Bir ülkedeki insan kaynağını somut olarak gösteren veri, ekonomide kullanılan işgücü niteliği ve miktarıdır. İşgücü piyasalarının dinamiklerini nüfusa bağlı olarak şekillenen “işgücü arzı” ve ekonomik koşullara göre oluşan “işgücü talebi” meydana getirir. İşgücü arzı ve talebi arasında meydana gelen fark ise işsizlik olarak tanımlanabilir (Yağmur, 2009: 48).

TÜİK’in 2006-2013 yılları arası nüfusun işgücü durumu üzerine yaptığı araştırma verilerine göre ülkemizde 2006’dan 2013’e kadar, 15 ve daha yukarı yaştaki nüfus 2006’da 49 milyon 275 bin kişiden 2013’te 55 milyon 982 bin kişiye çıkmış ve bu yaş grubu sürekli artış eğilim göstermiştir. Bu nüfus artışı iş gücü sayısının 2006’da 21 milyon 913 bin kişi, 2013’te de 27 milyon 46 bin kişi olmasına yol açarken, artan işgücü de istihdam sayısının 2006’da 19 milyon 933 bin kişi, 2013’te 24 milyon 604 bin kişi olmasına neden olmuştur. Bu değerlendirmeden de anlaşıldığı gibi çalışacak genç nüfusun artışı iş gücünün artmasına, iş gücünün artması da istihdamın artmasına yol açmıştır. Yine bu dönemdeki işsiz sayısı 2006 yılında 1 milyon 980 bin, 2013 yılında ise 2 milyon 445 bin kişiye ulaşmıştır. Artan nüfusa göre işsizlik sayısında çok ciddi bir artıştan söz edilmeyebilir. İşgücüne katılma oranları incelendiğinde 2006 yılı itibariyle % 44,5 olan iş gücü katılım oranı 2013 yılında % 48,3’e ulaşmıştır. İşsizlik oranı ise, doğal olarak işsiz sayısına paralel bir eğilim göstererek 2006 ve 2013’te % 9, istihdam oranı 2006’da % 40,5, 2013’te % 43,9 olarak hesaplanmıştır (Osmanoğlu, 2015: 20).

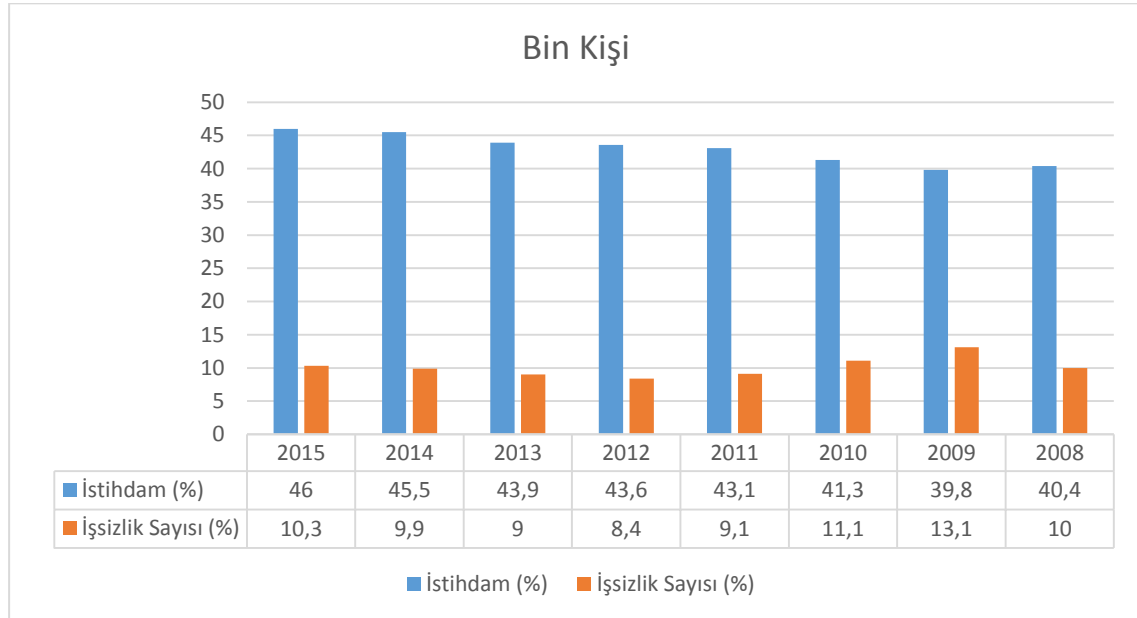
TÜİK 2008 -2015 yılları Türkiye için işsizlik ve istihdam oranları, nüfusun işgücü durumu ile ilgili analizi Tablo 8’de gösterilmiştir.

TÜİK 2008 İşgücü İstatistiklerine göre; 2008 yılında istihdam edilenlerin sayısı, geçen yılın aynı dönemine göre 278 bin kişi azalarak, 20 milyon 112 bin kişiye düşmüştür. Bu dönemde tarım sektöründe çalışan sayısı 527 bin kişi azalırken, tarım dışı sektörlerde çalışan sayısı 249 bin kişi artmıştır. Türkiye genelinde işsiz sayısı geçen yılın aynı dönemine göre 59 bin kişi artarak 2 milyon 567 bin kişiye yükselmiştir. İşsizlik oranı ise 0,3 puanlık artışla % 11,3 seviyesinde gerçekleşmiştir. Kentsel yerlerde işsizlik oranı 0,1 puanlık artışla % 10, kırsal yerlerde ise 0,7 puanlık artışla % 8,6 olmuştur (TÜİK, 2008).

TÜİK 2015 İşgücü İstatistiklerine göre; Türkiye genelinde 15 ve daha yukarı yaştakilerde işsiz sayısı 2015 yılında geçen yılın aynı dönemine göre 454 bin kişi artarak 3 milyon 259 bin kişi oldu. İşsizlik oranı ise 1 puanlık artış ile % 10,3 seviyesinde gerçekleşti. Aynı dönemde; tarım dışı işsizlik oranı 1,3 puanlık artış ile % 13,4 olarak tahmin edildi (TÜİK, 2015).

2008 yılında istihdam edilenlerin % 23,2'si tarım, % 21,4'ü sanayi, % 5,1'i inşaat, % 50,3'ü ise hizmetler sektöründedir. İstihdam oranının 2008 yılı için % 40,4 olduğu görülmektedir (TÜİK, 2008).

İstihdam edilenlerin sayısı 2015 yılında, bir önceki yılın aynı dönemine göre 998 bin kişi artarak 25 milyon 454 bin kişi, istihdam oranı ise % 46 oldu (TÜİK, 2015).

Şekil 9. 2008 ve 2015 Yılları İçin Nüfusun İşgücü Durumu, İstihdam ve İşsizlik Oranları

Kaynak: www.tuik.gov.tr, TÜİK, 2016.

Gelişmiş ülkelerde kadın veya erkek işgücü arasında fazla bir ayrım olmamasına rağmen gelişmekte olan veya geri kalmış ülkelerde erkeklerin işgücüne katılma oranı daha fazladır (Tansel, 2002: 5).

Bölgesel ya da yerel nüfus artışındaki hız, işgücü artış hızına paralel olarak yükselmektedir. Ülkemizde hızla yükselen genç nüfus artışına karşı yeni istihdam alanlarının oluşturulmaması işsizliğin artmasına ve istihdamın azalmasına neden olmaktadır (Bozdağlıoğlu, 2007: 2-3). Ayrıca, kırsal alanlarda nüfusun daha hızlı artması ve çalışma imkânının daha az olması, kentlerin göç alanı olarak seçilmesini teşvik etmektedir. Kırdan

kente göç eden çoğunluğu vasıfsız bu işgücünün istihdama hemen katılmamaları istihdamı olumsuz etkileyen önemli faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Bulutay, 1995: 119).

3.8.3. OSB'lerin İstihdam Üzerine Etkileri

1962 yılında Bursa ile başlayan OSB kurulma süreci günümüzde hemen hemen her ile yayılmış durumdadır. OSB'lerin ülkemiz sınırları içerisinde kuruluş ve yapılanma süreçleri incelendiğinde yerel yatırımların hareketlendiği, istihdam olanaklarının arttığı, yerel ve bölgesel kalkınmanın sağlandığı, düzenli sanayileşme ve kentleşmeye geçildiği görülmüştür (Koç ve Bulmuş, 2014: 178).

Ülkemiz, 1960-1970'li yıllardan itibaren sanayileşmeye önem veren ülkelerden birisi olmuştur. 1960'lı yıllarda başlayan sanayileşme süreçleri beş yıllık kalkınma planlarıyla organize edilmeye başlanmıştır. 1963- 1967 yıllarını kapsayan 1. BYKP'da Gayri Safi Milli Hasılanın % 16'sı yatırımlara ayrılmış ve bunun % 1,8'i dış kaynaklardan sağlanmasına rağmen beklenen sanayi hedeflerine ulaşamamıştır. Birinci BYKP hedeflerinin tutmamasının sebeplerinin başında da istihdam sorununun çözülememesi gösterilmiştir (İSO, 2002: 122). Bu nedenle sanayileşme ve kentleşmenin en önemli sorununun istihdam yetersizliği olduğu kanaati daha çok kabul görmüş durumdadır. 8. BYKP'da da yerel girişimciliğin artırılması, istihdam açısından önemli bir yeri olan OSB'lerin ülke genelinde yaygınlaştırılması kararı alınmıştır (Özden Örnek, 2016: 112-113).

OSB'nin topluma en önemli katkısı yatırım yapılan işletme sayısında, istihdamda ve vergi gelirlerinde artışa yol açmasıdır. Örneğin, Meksika'nın kuzey sınırı boyunca istihdam problemlerini çözmek ve sanayileşmeyi yaygınlaştırmak için bir sınır sanayileşmesi programı hazırlanmış ve başarılı sonuçlar elde edilmiştir (Demirdögen, 1983: 12-13). OSB'lerin temel hedeflerinden birisi sınaî üretimini arttırmak, sanayi yatırımlarını özendirmek, geri kalmış bölge illerinin kalkınmalarını teşvik etmek ve böylece bölgelerarası eşitsizliği ortadan kaldırarak istihdamı bu alanlara aktarmaktır (TEPAV, 2011).

Ülkelerin gelişmişlik hızları genellikle şehirlerinin kentleşme ve sanayileşme süreçleriyle ölçülmektedir. Bu nedenlerle kentleşme süreci gelişme, sanayileşme, toplumsal değişme, ekonomik büyüme ve istihdam ile birlikte ele alınmaktadır (Ertürk ve Sam, 2009: 1). OSB'ler, sanayinin yaratacağı olumsuz etkileri önleyebilmenin yanı sıra "kent geliştirici" bir unsur olarak da olumlu etkiler göstermektedir. Bunların yanı sıra göz ardı edilmemesi gereken

önemli bir nokta da OSB'lerin kente getireceği hareket ve yaratacağı istihdam nedeniyle iç- dış göç üzerinde etkiler göstermesidir (Özden Örnek, 2016: 109).

Sanayileşmenin en önemli etkilerinden biri şehirlerin kentleşme hızının artmasıdır. OSB'ler, ülkedeki sanayileşmeyi olumlu etkileyerek istihdam yaratmakta, ulusal ve bölgesel işsizliği azaltmayı hedeflemektedir. Ekonomik gelişimin mihenk taşlarından olan sanayi, bir ülkede üretim, istihdam, milli gelir artışı ve kentleşmeyi olumlu derecede etkilerken, işsizliği de azaltarak insanların refah düzeylerini artıracak önemli faktörlerdendir. Gelişmiş ülkelerde refah seviyesinin artış sebebi sanayideki üretim etkinliği ve bu etkinliğe bağlı istihdam ve milli gelir artışının sağlanmasına bağlanmaktadır (Cansız, 2010: 16).

İstihdamın geliştirilmesi bir ülkenin rekabet gücünün geliştirilmesine bağlıdır. Rekabet gücü, o ülkenin ürettiği malların başka ülkelerin mallarıyla kalite ve fiyat bakımından yarışabilecek seviyede olmasıdır. Rekabet gücü; üretim ve verimliliğin artması, yaşam standartlarının iyileşmesi ve istihdamın geliştirilmesi için bir ön koşul olarak görülmelidir. İşletmelerin rekabetçi üstünlük stratejilerine sahip olmasıyla elde edilen güç, ülke ekonomisinde zincirleme bir reaksiyona neden olmaktadır. Bu reaksiyon üretim, ihracat ve karlılığın artmasına, böylece yatırımlarda hızlanmaya ve istihdamın gelişmesine yol açmaktadır (Karataş, 2006: 29-30).

OSB'ler birbirleriyle işbirliği yapan KOBİ'lere planlı ve ortak altyapı hizmetleri sunarak daha kolay ve ucuz yatırım ile üretim yapma fırsatı vermesinin yanı sıra planlı yerleşim, düzenli şehirleşme ve istihdamın geliştirilmesinde en etkili araçlar olarak kullanılmaktadır. OSB'ler genellikle kar amacı gütmeyen örgütlerce oluşturulmaktadır. Bu örgütlerin amacı bölgesel istihdamın, ücretlerin, ticaretin, hizmetlerin ve vergi gelirlerinin artırılmasını sağlayarak sanayileşmenin bütün olarak oluşturacağı olumlu etkilerinden yararlanılmasını sağlamaktır (Karataş, 2006: 100-105).

Sanayi bölgelerinde kümeleşme hareketlerinin olması küme içi rekabeti ve motivasyonu arttırmakta, başka bir alt sektöre ihtiyaç duyulduğunda kümenin genişleyerek girişimcilik, yeni iş alanları ve istihdamı arttırması bakımından önemli kazanımlar elde edebilmektedir. Çekici ekonomik kalkınma stratejisi olan kümelenmeler, yeni ortaklıkların yaratılmasını, yeni ürünleri ve çok hünherli, yüksek ücretli iş türlerinde yeni istihdam fırsatlarını yüreklendirir (Karataş, 2006: 79-80). Gelişmiş şehirlerdeki OSB'lerde işletme kapasitelerinin artması özellikle gelişmemiş komşu illerden göçü hızlandırarak istihdam açığını kapatabilmektedir. Diğer yandan gelişmemiş şehirlerdeki özellikle yetişmiş teknik

elemanların gidişleri OSB'lerde istihdam açığına neden olacağı gibi aynı zamanda üretim kalite ve yetersizliğine de neden olabilmektedir. Bu nedenle gelişmiş şehirlere komşu illerdeki işletmelerin eleman kayıplarını en aza indirecek tedbirler alması gerekir.

Kümelenmenin en önemli kazanımı yerel istihdama olanak sağlamasıdır. Ulusal ekonomik dinamikler dikkate alınarak yerel ve bölgesel teşvikler çıkartılmaktadır. Bu politikalar coğrafi yoğunlaşmalara yol açarak istihdamı arttırabilmektedir. Reel ekonomilerde durgunluğu gidermek için talep artışına yönelik kümelenmelerin desteklenmesi büyümenin pozitif değerlere ulaşmasına aracılık edecektir. Bazı şehirlerin metropolitan yapıya dönüşmesi ve kümelenme hareketleri yeni iş alanlarının oluşmasına neden olmaktadır. Kümelenme ile verimlilik, kalite, yenilikçilik ve uzmanlaşma gayretlerinin artması da istihdamın artışını sağlayacak önemli faktörlerden biridir. Kümeleşme ile ortaya çıkan “insana değer ver ki ülke kazansın” anlayışı, çalışanların daha yetenekli olması ile uzmanlaşmasının yolunu açmakta, yeni yatırım ve iş imkânlarıyla birlikte istihdam oranını yükseltmektedir. Küme piyasalarının kalite ve uzmanlığa değer vermesi her ne kadar maliyetleri arttırsa da üretilen ürünün tercih edilmesi gelirleri arttıracak, gelirlerin daha fazla kişiyle paylaşılması da yerel talebin sürekliliğine ve canlılığına yansıtacaktır. Bu nedenlerle kümelenmeler diğer piyasalara göre daha fazla istihdama aracılık eden işletme alanlarıdır (İrhan, 2016: 110-126).

Türkiye’de sanayileşme süreci özellikle metropolitan bölgelerde daha hızlı gelişmiştir. Bu bölgelerin başında İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Bursa ve Tekirdağ kümelenmeleri; İzmir, Manisa, Aydın, Denizli bölgesi, Ankara, Kırıkkale bölgesi, Çukurova-Adana, Mersin, Hatay, İskenderun bölgesi sanayileşme adına en hızlı gelişen bölgeler olmuştur. Bu kümeleşmeler 1971 yılında toplam sanayide çalışanların %67’sine istihdam yaratırken, 1995 yılında bu değer % 72’7’ye ulaşmıştır. Özellikle İstanbul 1971’de istihdamın % 44,6’sını, 1995’de % 48,4’ünü karşılamıştır. 1983–1988 döneminde bunalım koşulları hâkim olmasına rağmen sanayi üretimi yılda % 6,8 ve sanayide istihdam yılda % 2,8 oranında artmıştır. 1983 yılında ülkemizde devreye sokulan yeni ticaret rejimi ve liberalleşme eğilimleri sanayi sektörünün önceliklerini değiştirmiş ve dış dünya ile rekabet edecek dokuma ve konfeksiyon gibi emek yoğun sektörler desteklenmiştir. Bu politika sektörün tekrar İstanbul içine yoğunlaşmasını sağlasa da 1990’larda arsa ve emeğin kısıtlı olması, yurt dışına yönelik sanayi kollarının geliştirilmesi sanayileşmenin daha çok Trakya bölgesine kaymasına neden olmuştur. 1990’lı yıllarda işletmelerin büyüklük sınırının düşürülmesi küçük işletmelerin de teşviklerden faydalanmasına dolayısıyla yeni istihdam alanlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Ayrıca, sanayi kümelenmelerindeki artış firma ve çalışan sayısının bu yıllarda artışına da yansımıştır (Karataş, 2006: 112-115).

1970-2009 döneminde ülke ekonomisi içerisinde istihdamın tarımdan ziyade sanayi ve hizmetlerde arttığı görülmüştür. Güney Kore’de sanayinin GSYH’daki payı 1970’lerde % 25 seviyesinde iken 2009’da yaklaşık % 40’a yükselmiştir. İngiltere’de ise sanayinin GSYH içerisindeki payı 2009 yılında % 32 olarak hesaplanmıştır. Türkiye ölçeğindeki bir ülkede sanayinin payının büyümesi daha yüksek oranlarda olmalıdır (Berkman, 2010). Ülkemizde de 2009-2013 yılında sanayi sektörünün büyüme hızı sırasıyla % -6,9, % 12,8, % 9,7, % 1,8 ve % 3,4 olarak gerçekleşmiştir. Büyüme hızı artmasına rağmen imalat sanayiinin en önemli darboğazının istihdam artışında yaşanan düşüklükler olduğu bildirilmektedir (Şenses ve Taymaz, 2003: 13). Ülkemizde Ağustos 2011 döneminde istihdam edilenlerin % 26,9’u tarım, % 18,8’i sanayi, % 7,7’si inşaat, % 46,6’sı hizmetler sektöründedir (TÜİK, 2011).

Jeopolitik gerginliklere ve küresel ekonomideki zayıflıklara rağmen 2016 yılının ilk yarısında GSYH yüzde 3,9 oranında artış kaydetmiştir. Tarımsal üretimin büyümesi olumsuz hava koşulları ve bir önceki yıldaki yüksek baz etkisi nedeniyle sınırlı kalmıştır. Sanayi sektörü ikinci çeyrekteki yavaşlamaya rağmen büyümeyi desteklemiştir. Hizmetler sektöründe ise ticaret ve inşaat alt kalemlerinde nispeten yüksek katma değer artışları kaydedilmiştir. ...

2015 yılında yüzde 4 oranında gerçekleşen büyüme hızına üretim faktörlerinin katkıları incelendiğinde, toplam faktör verimliliğinin büyümeye sınırlı düzeyde pozitif katkı sağladığı, istihdamın büyümeye katkısının ise azaldığı görülmektedir. 2016 yılında ise, toplam faktör verimliliğinin büyümeye düşük düzeyde bir negatif katkı yapması beklenmektedir.

2015 yılında yüzde 10,3 olarak gerçekleşen işsizlik oranı, 2016 yılının ilk çeyreğinde mevsimsel düzeltilmiş verilere göre yüzde 10,1 seviyelerine kadar gerilemiştir. Büyümedeki kısmi yavaşlama, tarım istihdamındaki daralma ve işgücüne katılım oranındaki artışın etkisiyle artış eğilimine giren işsizlik oranı, yılın ikinci çeyreğinde mevsimsel düzeltilmiş verilere göre yüzde 10,3 seviyesine ulaşmıştır. 2016 yılında işsizlik oranı yüzde 12 seviyesinde gerçekleşmiştir (KOSB, 2017: 10-11).

2017 yılı Nisan dönemi istihdam ve işsizlik raporuna göre 15 yaş ve daha yukarı yaş işsiz sayısı 3 milyon 287 bin kişi, işsizlik oranı % 10,5, istihdam edilenlerin sayısı 28 milyon

157 bin kişi, istihdam oranı ise % 47,2 olmuştur. Bu dönemde, istihdam edilenlerin % 18,9'u tarım, % 19,1'i sanayi, % 7,8'i inşaat, % 54,3'ü ise hizmetler sektöründe yer almıştır (TÜİK, 2017). 2011 ve 2017 verileri karşılaştırıldığında tarım sektöründe istihdam edilenlerin % 26,9'dan % 18,9 gibi bir rakama düşerek önemli bir azalma göstermiş, sanayi alanında ise çok önemli bir yükseliş görülmemiştir. Yukarıdaki verilere göre tarımdaki azalışın hizmetler sektörüne kaydığı anlaşılmaktadır.

KOBİ'ler çoğunlukla OSB'ler içerisinde faaliyet gösteren işletmelerdir. Ülkemizdeki işletmelerin % 99'u KOBİ statüsündeki firmalardan oluşmaktadır. Bu firmaların da % 95'ini 1-9 kişi çalıştıran küçük ölçekli işletmeler meydana getirir. 250 kişiden daha az çalışanı olan KOBİ'lerin ekonomiye toplam katma değeri yaklaşık olarak % 34 civarındadır. KOBİ'ler istihdamın oldukça büyük bir kısmını teşkil etmesine rağmen ekonomiye ve ihracata katkıları sınırlı olmaktadır. 2004 verilerine göre KOBİ'lerin % 56'sı ihracat yapmasa da % 83'ü iç pazarda kendi markasını üretip pazarlayabilmektedir (KOSGEB, 2004).

Ege Bölgesi ve İzmir önemli derecede istihdam oranına sahiptir (Karataş, 2006: 135). İstihdam edilenlerin sektörel dağılımı incelendiğinde Türkiye genelinde ve Ege Bölgesi'nde özellikle tarım sektörü sanayiye oranla daha fazla istihdam oluşturduğu görülmektedir. Ülkemizin batıda Avrupa'ya açılan tek kenti olan İzmir'in liman kenti olması, önemli sanayi yatırımlarının yapılmasına ve özellikle OSB'lerin diğer bölgelere göre daha fazla sayıda ve aktif çalışmalarına bağlı olarak istihdamın tarımdan ziyade sanayiye doğru çevrilmesine neden olmuştur.

Ülkemizin en önemli üretim alanlarından olan OSB, hem istihdam yaratır hem de işletmeler içinde önemli avantajlar sağlamaktadır. OSB'ler sanayinin planlı ve programlı yerleşmesini de sağlayarak işletmelerin daha iyi üretim imkânları sunmalarına hizmet etmektedir. Gelişmiş her OSB, ihracat ve ithalata imkân sağlayarak, yabancı sermaye girişini arttırır, alt ve üst yapı hizmetlerini iyileştirir, iş imkânlarını ve gelişmişlik seviyesini arttırır, milli geliri olumlu etkiler, diğer sektörlerin gelişimini sağlar (Ayış Akkurt, 2007: 1).

2014-2023 İstihdam Projesine göre OSB'ler ile ilgili de birçok değerlendirme yapılmıştır. Bu proje kapsamında;

- Okullarla sanayi işbirliğinin güçlendirilmesi,
- Yeni okullar için OSB'lerde yer tahsisi sorunlarının araştırılması,
- Mezun veren Okullarla istihdam ilişkisinin güçlendirilmesi,

- OSB’lerde mesleki ve teknik eğitim okullarının açılması teşvik edilmiş ve yasalaşmış,
- 2019 yılına kadar 10 OSB’de kreş kurulması planlanması,
- OSB’lerin planlı bir şekilde kümelenmelerinin teşvik edilmesi,
- İhtisas organize sanayi bölgelerine işgücünün ulaşımı ve/veya taşınması avantajlı hale getirilmesi,
- OSB’lerde yer alan firmalara verilen teşviklerin desteklenmesi (1- İnşaatın bitim tarihini takip eden Bütçe yılından itibaren 5 yıl süre ile emlak vergisi, 2- Bina inşaat ve yapı kullanma izni harçları, 3- Tevhit ve ifraz işlem harçları, 4- Merkezi atık su arıtma tesisi işleten bölgelerde yer almaları koşuluyla atık su bedeli) (ÇSGB, İstihdam Projesi, 12-68, 185-187).

3.9. TR41 Bölgesi ile OSB ve Kalkınma Ajansı

Türkiye’nin en önemli sanayi kuruluşları Bursa, Eskişehir ve Bilecik sınırları dâhilinde mevcut olan 22 sanayinin bulunduğu TR41 bölgesidir. Bu bölge, üretim ve istihdam yönüyle Türkiye’nin en önemli bölgesi olup yaklaşık 35.000 kişiyi istihdam etmektedir. TR41 Bölgesi’nde illere göre 13 adet Bursa’da, 3 adet Eskişehir’de ve 6 adet Bilecik’te olmak üzere 22 adet ihtisas OSB ve normal OSB ile 31 tane de KSS bulunmaktadır (Değirmenci ve ark., 2013: 45).

3.9.1. TR41 Bölgesi ve Stratejik Önemi

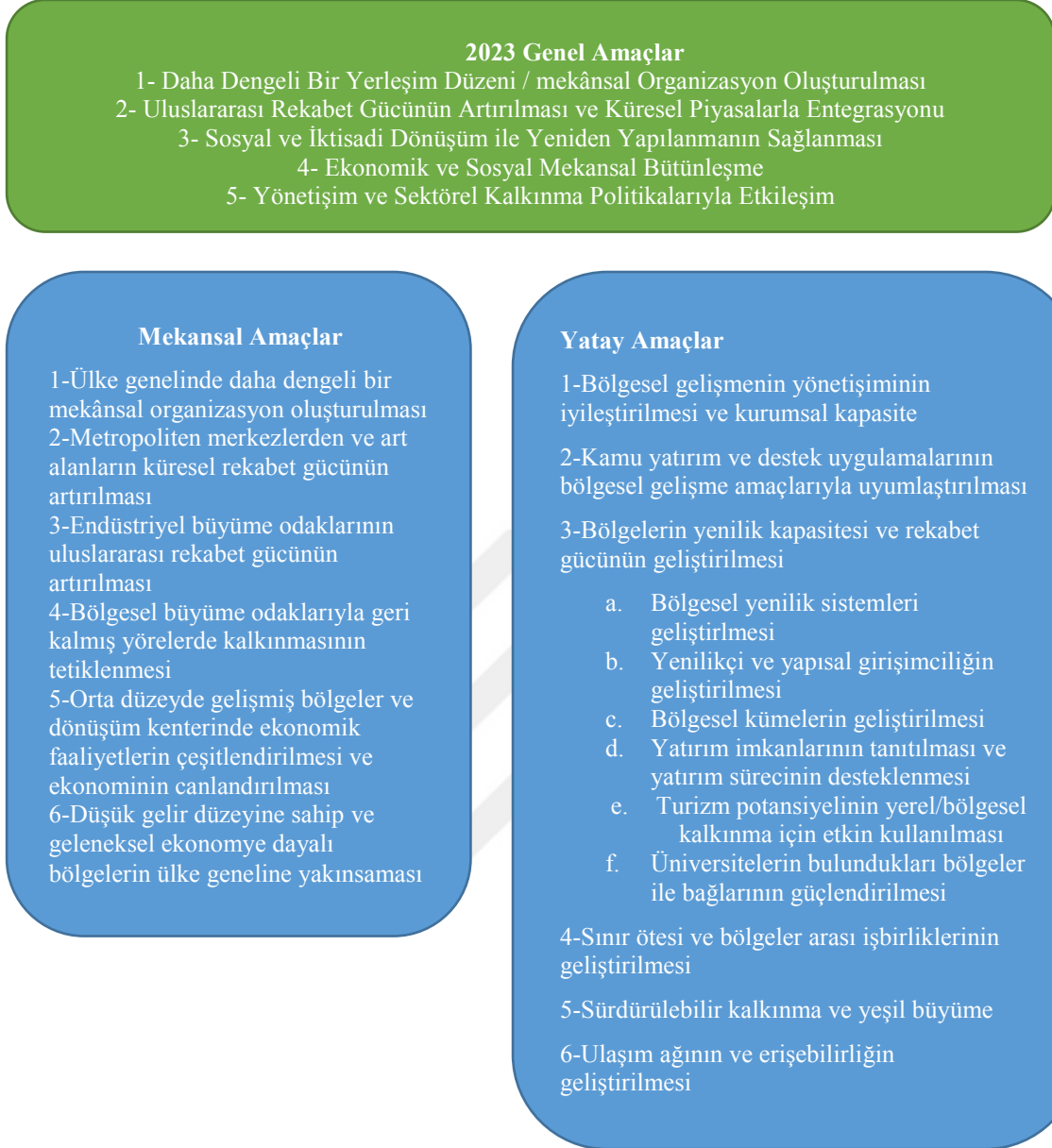
- İç Anadolu ve Marmara bölgeleri arasında lojistik koridordur.
- Eskişehir ve Bilecik’te demiryolu özellikle Yüksek Hızlı Tren ile taşıma ağına sahiptir.
- Denizyolu taşımacılığı Bursa’da oldukça aktif iken havayolları verimli bir şekilde kullanılamamaktadır.
- Bursa özellikle İstanbul, İzmir, Kocaeli gibi sanayi şehirleri arasında karayolu açısından lojistik bir köprü gibi hizmet vermektedir.
- Bölgede orta seviyede güneş ve rüzgâr enerjisi olmasına rağmen yenilenebilir enerji potansiyeli etkin olarak kullanılmamaktadır.
- Bursa ve Bilecik’te biokütle enerji potansiyeli bulunmaktadır.
- Eskişehir, Alpu’da kömür, bor ve linyit rezervleri enerji üretimi için kullanılabilir kaynaklara sahiptir (BEBKA, 2014).

3.9.2. Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2013-2023)

Ülkemizin 2023 hedefleri doğrultusunda “Bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması, bölgelerin rekabet gücünün yükseltilmesi, ekonomik - sosyal bütünlüğün sağlanması ve dış dünyayla ilişkilerin güçlendirilmesi” amacıyla yeni bölgesel kalkınma politikaları belirlenmiştir. Vizyonu, “Sosyo-ekonomik ve mekânsal olarak bütünleşmiş, rekabet gücü ve refah düzeyi yüksek bölgelerden oluşan topyekûn kalkınmış bir Türkiye” olan “Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi”nin genel amaçları Tablo 9’da gösterilmiştir. Bursa’nın “Mekansal Alanlar” , Eskişehir’in “Büyüme Odakları”, Bilecik’in ise “Yapısal Dönüşüm İlleri” kapsamına girdiği değerlendirilerek buna uygun politikalar TR41 bölge planında geliştirilmiştir.

Tablo 8. Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2013-2023) Genel Amaçları

Kaynak: Değirmenci ve ark., 2013: 15.

3.9.3. Bursa, Eskişehir, Bilecik Kalkınma Ajansı (BEBKA)

BEBKA; Bursa, Eskişehir ve Bilecik illerinin kalkınması için gerekli adımları belirleyen, bölgesel sorunlara yerel çözümler üreten, mevcut kaynakların etkin bir şekilde kullanımına aracılık eden bir kurum niteliğindedir.

3.9.3.1. BEBKA'nın Kuruluşu ve Amacı

BEBKA, "25.01.2006 tarih ve 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun" ile "14 Temmuz 2009 tarih ve 2009/15236

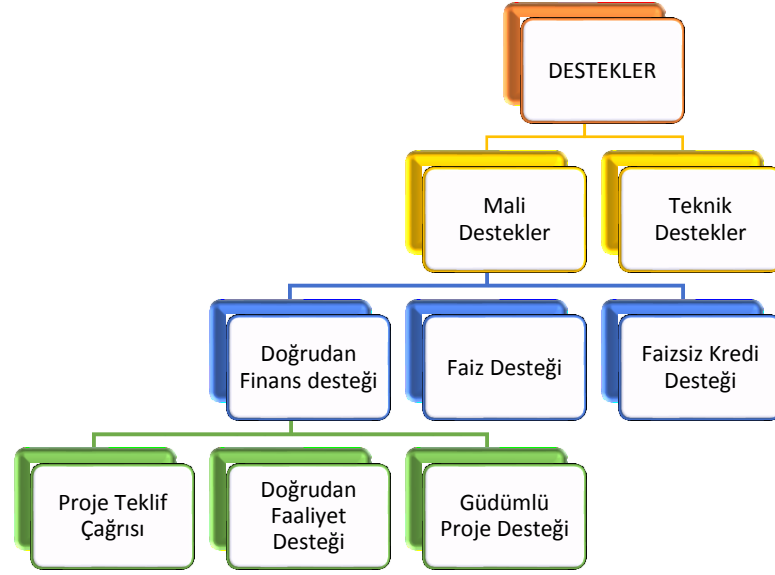
sayılı Bakanlar Kurulu Kararı” ile kurulmuş, Ocak 2011 tarihi itibarıyla de kurumsal yapılanmasını tamamlamıştır. BEBKA'nın yönetim kurulu üyeleri “Valiler, Belediye Başkanları, İl Genel Meclisi Başkanları ve Sanayi Ticaret Odası Başkanları”ndan oluşmaktadır. Bu kalkınma ajansı bölge üniversiteleri, kamu kurumları ve birçok kuruluşun temsilcileri ile işbirliği ve danışma ağı oluşturmalarının yanı sıra deneyimli uzmanları sayesinde güçlü bir icra organına sahiptirler. (BEBKA, 2014)

BEBKA'nın amacı; Bursa, Eskişehir ve Bilecik sınırları içerisinde bulunan kamu, üniversite, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının birbirleriyle olan ilişkilerinde koordinasyonu sağlamaktır.

3.9.3.2. BEBKA 2014-2023 Bursa Eskişehir Bilecik Bölge Planı

BEBKA, bölgesel kalkınmayı geliştirmek için bilimsel yöntemler ve katılımcılarla hazırladığı “2014-2023 Bursa Eskişehir Bilecik Bölge Planı” ile proje finansman destekleri, yatırım imkânları, eğitim ihtiyaçları ve tanıtım imkânları belirlenmiş, yatırımcılara yol gösterecek nitelikte bir model olmuştur.

Kalkınma Ajanslarının kurum ve kuruluşlara yönelik destekleri hem mali yönden hem de teknik açıdan olabilmektedir. BEBKA tarafından verilen mali destekler; doğrudan finansman desteği, faizsiz kredi desteği ve faiz desteği olarak 3 farklı şekilde gerçekleştirilmektedir. BEBKA, teknik destek yönünden de bölgedeki sivil toplum kuruluşlarına yardımcı olmakta, yerel ve kırsal kapasitenin artması için ortaya çıkan teknik sorunlara çözümler üretebilmektedir. Kalkınma ajanslarının verdiği destekler Şekil 9'da gösterilmiştir.

Şekil 10. BEBKA Destekleri

Kaynak: www.bebka.org.tr, 2014.

Bursa, Eskişehir, Bilecik Bölgesine yönelik “TR41 Bölge Planı”, katılımcı bir süreçle, stratejik ve yenilikçi bir yaklaşımla hazırlanmıştır. Bu planın geniş katılımlı olan paydaşları ile bölgede bulunan sektörler için “Kalkınma Endeksi”, rekabet politikaları için “Kümelenme Analizi”, çevre durumu ve sorunları için “Çevre Durum Analizi” oluşturulmuştur. Ayrıca, “Özel İhtisas Komisyon Toplantıları” yapılarak bölge hakkında önemli bilgi ve eğilimler tespit edilmiştir. Bu ihtisas toplantıları; “Mekânsal Gelişme ve Erişilebilirlik”, “Sosyal Yapı”, “Çevre, Enerji ve Tabii Kaynaklar”, “Tarım, Tarıma Dayalı Sanayi ve Ormancılık”, “Turizm” ve “Sanayi” alanlarında yapılmıştır. Bu toplantıların tamamlanmasından sonra 18 Haziran 2013’de “Bölge Planı Çalıştayı” gerçekleştirilmiş, daha sonra amaç, hedef ve stratejileri geliştirmek için tematik ve sektörel grup çalışmaları ve “Bölgesel Kalkınma Öncelikleri” konulu anket çalışması yapılmıştır. Tüm bu toplantılar, anketler ve çalıştaylar sonucunda Bursa, Eskişehir ve Bilecik illerini kapsayan “TR41 Bölgesi” için “2014-2023 Bölge Planı” hazırlanmıştır.

2014-2023 Bölge Planı’nın vizyonu; “Kuruluştan kurtuluşa, geçmişin mirasını değer katarak geleceğe taşıyan, uluslararası düzeyde rekabetçi; sürdürülebilir üretim, yenilik ve yaşam merkezi olarak belirlenmiştir. Bu vizyona erişilmesini sağlayacak üç temel gelişme eksenini ise; Uluslararası Alanda Yüksek Rekabet Gücü, Beşeri Gelişme ve Sosyal İçerme, Dengeli Mekânsal Gelişme ve Sürdürülebilir Çevre” (Değirmenci ve ark.,2013: 15, 54) olduğu bildirilmiştir.

2014-2023 Bölge Planı hazırlanırken yürütülen sürece ilişkin özet bilgiler Şekil 10’de gösterilmiştir.

Tablo 9. 2014-2023 Bölge Planı Süreç Haritası

Paydaş Analizi	Sosyo Ekonomik Analizler	Anketler	Taslak Mevcut Durum Analiz Raporu	GZFT Analizleri / Sektörel ve Tematik Öncelik ve Stratejileri	Bölge Mevcut Durum Analizi Raporu	Vizyon ve Plan Kararlarının Oluşturulması	Taslak Bölge Planı	Yönetim Kurulu Onayı	Bölgesel Gelişme Komitesi / Yüksek Kurulu Onayı
İlçe Ziyaretleri				Özel İhtisas Komisyonu Toplantıları		Bölge Planı Çalıştayı			
Mevcut Durum Analizi								Bölge Planı Onay Süreci	

Kaynak: Değirmenci ve ark., 2013: 18.

3.10. Bilecik İli’nin Tarihi ve TR41 Sanayi Alt Bölgeleri

3.10.1. Bilecik’in Osmanlı’dan Cumhuriyetin Kuruluşuna Tarihi Gelişimi

Antik dönemde Agrilion ya da Agrillum, Roma döneminde Belekoma olarak adlandırılan Bilecik ili MÖ 3000 yıllarına dayanan bir tarihe sahiptir. Tarihi kaynaklarda “Thynler, Mısır, Hitit, Frig, Kimmer, Lidya, Pers, Makedonya, Bitinya Krallığı, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu” tarafından yönetilmiştir. Bilecik ili, Trakya ile Anadolu arasında geçiş bölgesi oluşturması nedeniyle stratejik öneme sahip bir ildir. Bizans döneminde Tekfurluk olan Bilecik’te Belekoma kalesi inşa edilmiş, Selçuklu ve Osmanlı akınlarında Bizansın ileri karakolu olarak görev yapmıştır. 1231 yıllarında I. Alaaddin Keykubat’ın seferiyle Bilecik tekfuru vergiye bağlanmış, Karacadağ ve Söğüt Büyük Selçukluların himayesine geçmiştir. Alaaddin Keykubat, bu sefere katılan Kayı boyu lideri Ertuğrul Bey ve 400 çadırılık yörüklere Söğüt ve Domaniç bölgesini teslim etmiştir (Ekici ve Uygun, 2010: 5).

Ertuğrul Bey’in ölümünden sonra Kayı boyu başına geçen Osman Bey, Şeyh Edebali’nin manevi desteği ve telkinleri ile Selçukluların öncü kuvveti olarak Bizanslılara karşı savaşmış ve önemli başarılar elde etmiştir. Selçuklu Sultanı II. Alaaddin Keykubat, Osman Bey’in başarıları nedeniyle uç beyliği sembolleri olan tuğ ve davul göndermiştir. Osman Bey 1289’da Karacahisar Rum kilisesini camiye çevirmiş ve adına hutbe okutmuştur. Böylece Osmanlı Devleti’nin temelleri Söğüt’te atılmıştır. Osman Bey, 1299’da Belekoma ve Yarhisar kalelerini alarak Bilecik bölgesini idaresine katmıştır (Bilgin, 2015: 9). Yıldırım Bayezid dönemine kadar Osmanlı toprakları olan Bilecik, Ankara savaşından sonra 2 ay

Timur'un hâkimiyetine geçse de, Çelebi Mehmet tarafından tekrar geri alınmıştır (Demiryürek, 2015: 5).

Ertuğrul Gazi'nin torunu II. Abdülhamid, Bilecik'e ayrı bir önem vererek bu şehri Hüdavendigâr Vilayetine bağlanmış ve Ertuğrul Sancağı'nın merkezi etmiştir. Şehirdeki tarihi yapılar, Söğüt'ün Osmanlı tarihindeki önemi ve Şeyh Edebali türbesi Bilecik ilini daha da önemli bir konuma getirmiştir. Bilecik'in stratejik önemi ise İstanbul ile Anadolu arasındaki demiryolu ve karayollarının geçit noktası olmasıdır.

Tarihsel süreç içerisinde milli mücadelenin de önemli merkezi olan Bilecik, Büyük Taarruzun gerçekleştiği Metristepe bölgesini sınırları içerisinde bulundurmaktadır. Bu özelliği nedeniyle de “Kuruluşun ve Kurtuluşun Şehri” olarak nitelendirilmiştir (Bilgin, 2015: 11-12). İstiklal mücadelesinin gerçekleştiği yıllarda 5 Aralık 1920 tarihinde T.B.M.M. hükümeti ile İstanbul hükümeti ihtilafların giderilmesi amacıyla Bilecik istasyonunda bir araya gelmiş ancak olumlu bir sonuç elde edilememiştir.

Bu görüşmeden yaklaşık bir ay sonra 8 Ocak 1921'de Bilecik-Karaköy-Muratdere bölgesi Yunan işgaline maruz kalmıştır. Sadece 4 gün Yunan işgalinde kalan Bilecik, I. İnönü Savaşıyla tekrar geri alınmıştır. 23 Mart 1921'de Bursa-Uşak hattından tekrar taarruza geçen Yunanlılara karşı II. İnönü ve Sakarya Savaşları yapılmış, 13 Temmuz'da ikinci kez, 22 Temmuz'da da üçüncü kez şehir işgali edilmiştir. 30 Ağustos 1922 “Başkomutanlık Meydan Muharebesi”yle ordumuz Bilecik'i 4-6 Eylül 1922 tarihi itibarıyla Yunanlılardan geri almıştır (Bilgin, 2015: 209-221).

Yunan işgali yaklaşık 14 ay sürmüş, geri çekilirlerken de birçok yeri yağmalamış ve yakmışlardır. Oluşan bu tahribat, Cumhuriyet dönemiyle birlikte yeniden yapılmaya başlanmıştır. Bilecik bölgesinde 40'a yakın ipek fabrikası olmasına rağmen savaş sırasında hepsi yakılmış ve yıkılmıştır. Kısıtlı imkânlar ve 1929 ekonomik buhranı Bilecik ilinin yeniden yapılanmasını geciktiren önemli faktörlerdendir (Sarıkoçuncu, 2011: 59-121; Bilgin, 2015: 320-325).

3.10.2. Bilecik Merkez–Osmaneli Alt Bölgesi

“Bilecik Merkez–Osmaneli Alt Bölgesi”nde Bilecik merkezde (2) Osmaneli’nde (1) adet OSB vardır. Bu OSB’lerde mermer ve seramik ürünleri üretimini yapan taş ve toprağa dayalı sanayi daha fazla bulunurken metal, gıda, kimya alanlarında da işletmeler yer almaktadır. Bu alt bölge Mekece-Bozüyük ile ileriki yıllarda faaliyete geçecek olan “Bursa-

Osmaneli/Bilecik Yüksek Hızlı Tren” ve “Bilecik-Yenişehir Bağlantı Yolu” projeleri bitirildiğinde bağlantı yollarının ortasında bir sanayi merkezi haline gelecektir. İstanbul, Bursa, Kocaeli gibi illerdeki sanayi yatırımlarının bir kısmı stratejik bir noktada bulunan “Bilecik Merkez-Osmaneli Alt Bölgesi”ne gelmeye başlaması, bu bölgeyi cazibe merkezi haline getirecektir.

Bilecik’in Osmaneli ilçesi mikroklima özelliğe sahip önemli tarımsal üretimin yapıldığı bir ilçedir. Ancak, OSB ve evsel atık sularının arıtılmadan Sakarya nehrine deşarj edilmesi tarım alanlarının zarar görmesine neden olmaktadır. Osmaneli’nde mermer, plastik, kimya, gıda alanında üretim yapan firmalar vardır (Değirmenci ve ark., 2014: 161).

Alt bölge sanayisinin geliştirilmesi açısından bir takım tedbirlerin alınması öngörülmüştür;

*“**Alt Tedbir 1.** Osmaneli OSB için yatırımcılara yönelik tanıtım faaliyetleri gerçekleştirilerek tam kapasite çalışır hale getirilmesi, **Alt Tedbir 2.** Bilecik merkez ilçede yeni yatırım alanları oluşturulması amacıyla Yenişehir yolu, İnegöl ayrımı, Çaltepe bölgesi Dereşemsettin köyü ile İlyasbey yol kavşağı arasında yer seçimi yapılan sanayi alanının altyapı ve üst yapı çalışmalarının tamamlanması, **Alt Tedbir 3.** Bölgedeki nitelikli ara eleman ihtiyacını karşılamak için Bilecik 1. OSB içinde Meslek Yüksek Okulu yapılması, **Alt Tedbir 4.** Osmaneli ilçesinde tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesi”* (Değirmenci ve ark., 2014: 162).

3.10.3. Bozüyük-Pazaryeri-İnönü Alt Bölgesi

“Bozüyük-Pazaryeri-İnönü Alt Bölgesi” , “Mekânsal Gelişme Şeması”na göre birinci dereceden bir sanayi gelişme alanı olup tarım ve hayvancılık açısından elverişli araziye sahiptir. Bu alt bölge Eskişehir il merkezi ile İnönü ve Bozüyük ilçeleri arasındaki sanayi gelişme koridorunu şekillendiren bir alandır.

İnönü’de OSB bulunmazken 1 adet Pazaryeri’nde, 1 adet te Bozüyük’te bulunan OSB’lerin yaklaşık % 50’si dolu durumdadır. Alt bölgede tarımsal gelişme odağı olarak belirlenen Pazaryeri ilçesinde seramik sanayi daha fazla gelişmiştir. Mekânsal gelişme şeması kapsamında bu bölgenin tarımsal sanayi geliştirilmesi de önerilmiştir (Değirmenci ve ark., 2014: 166-167).

Eczacıbaşı, Park Cam, Demirdöküm gibi büyük firmaların yer aldığı Bozüyük’te seramik, cam, makine-metal, gıda ve mobilya alanında daha fazla üretim yapılmaktadır.

Bozüyük Dodurga mevki de hayvancılık bakımından öncelikli gelişme alanı olarak belirlenmiştir. Sanayi tesislerinin atık suları ile evsel atık suların arıtma yapılmadan DSİ açık kanalına ve Karasu Çayına atılması ilçede önemli bir kirlilik kaynağı oluşturmaktadır. Bu alt bölgedeki sanayinin geliştirilmesi adına alınan tedbirler aşağıdaki gibidir;

“Alt Tedbir 1. Bozüyük Organize Sanayi Bölgesi (BORSAB) ve Pazaryeri OSB alt yapısının tamamlanması ve sanayi alanlarının tam kapasite doluluk oranına kavuşturulması, Alt Tedbir 2. Alt bölgede taş-mermer, seramik, makine-metal sektörlerinde üniversite-sanayi işbirliğinin geliştirilmesi, nitelikli ara eleman ihtiyacını karşılamak için meslekî eğitimle ilgili okullaşma ve eğitim altyapısının geliştirilmesi, üniversitede sanayinin ihtiyaçlarına özgü bölümler açılması ve stajların yaygınlaştırılması, Alt Tedbir 3. Alt bölgede tarımsal sanayinin geliştirilmesi, Alt Tedbir 4. Bölgede başta OSB’ler olmak üzere atık su arıtma tesislerinin yapılması, Alt Tedbir 5. Bozüyük ilçesinde küçük ve orta ölçekli yatırımlar için KOBİ’lere yönelik uygun büyüklükte parsellerin sağlanacağı sanayi alanlarının oluşturulması” (Değirmenci ve ark., 2014: 166-167).

3.10.4. Orta Sakarya Vadisi (Gölpazarı-Yenipazar-İnhisar-Söğüt-Mihalgazi-Sarıcakaya) Alt Bölgesi

“Gölpazarı-Yenipazar-İnhisar-Söğüt-Mihalgazi-Sarıcakaya” ilçelerinin tarımsal gelişme odakları olduğu tespit edilmiştir. “Hayvancılık Öncelikli Gelişme Alanı” olarak görülen Yenipazar’da bitkisel üretim ve hayvancılık; tarımsal gelişme odağı olan Gölpazarı’nda tarımsal sanayi; Söğüt, İnhisar ve Çaltı bölgelerinde seracılığın geliştirilmesi öngörülmüştür.

Bu alt bölgedeki ekonominin geliştirilmesi adına alınan tedbir başlıkları şunlardır; *“Tedbir 1. Tarım ve hayvancılığın ve tarım dışı ekonomik faaliyetlerin geliştirilmesi, Tedbir 2. Yerel markaların oluşturulması ve tanıtılması, Tedbir 3. Yöredeki doğa ve kültür turizmi potansiyelinin ortaya çıkarılması”* (Değirmenci ve ark., 2014: 171-172).

Bu alt bölgede sadece Söğüt’te OSB bulunmakta olup seramik hammaddesinden zengin bir ilçedir. 2012 yılında tabiat parkı ilan edilen “Harmankaya Kanyonu”, Yenipazar, Gölpazarı ve İnhisar ilçelerinin arasında bulunur. Bu alanlar kır turizminin yaşandığı bir bölgedir. Bu alt bölge ilçelerindeki atık sular arıtılmadan doğaya deşarj edilmektedir. Gölpazarı atık suları Karasu çayına atıldığı için çevre kirliliği problemi oluşmaktadır.

Cumhuriyetimizin kuruluşunun 100. Yılı olan 2023 yılı hedefleri doğrultusunda her alanda olduğu gibi sanayi ve ekonomi alanında da bir takım hedefler belirlenmiştir. BEBKA da 2014-2023 Bursa-Eskişehir-Bilecik bölge planı hazırlayarak TR41 bölgesi için uygulanacak stratejileri belirlemiş, yapılması gereken önerileri sunarak hedefe ulaşmanın yollarını gösterilmiştir (BEBKA, 2014).

3.11. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde OSB'ler ve istihdam alanında yapılan benzer çalışmalar ile ilgili açıklamalar yapılması uygun görülmüştür.

Yurdakul (2005) OSB alanında yapmış olduğu çalışmada, uygulama ili olarak Eskişehir seçilmiştir. OSB sistemi, ülkemizdeki sanayileşme süreci ve kültür dönemler itibariyle incelenmiştir. İlgili kurumlardan ulaşılan verilerle sanayileşme hedefinde ulaşılan noktalara vurgular yapılmıştır. Mevcut sorunlar ile sorunlara yönelik çözüm önerileri, araştırma ve gözlem yolu ile ortaya konulmuştur. Araştırmada yapılan projeksiyonlar sonucunda, OSB'lerin ülkemizde ve kurulduğu illerimizde gelişme ve kalkınmaya olumlu katkıları olduğu belirlenmiştir.

Arpa (2014) uygulama ili Niğde olan çalışmada, sanayileşme ve OSB hakkında genel ve detay bilgiler verilmiştir. Araştırma ve gözlem yolu ile edinilen bilgiler eşliğinde OSB ile ilgili mevcut sorunlar ve bunlara yönelik yenilikçi çözüm önerileri ortaya konulmuştur.

Şentürk (2017) istihdam üzerine yapılmış olan bu çalışmada, resmi istatistik bültenleri ve İŞKUR (işsizlikle mücadelede yardımcı bir kuruluş) faaliyet raporları ile işsizlik, istihdam, aktif/pasif istihdam politikaları incelenmiştir. Ulaşılan veriler ile mevcut yapının daha etkin olabilmesi için açık işler ve işverenlerle ilgili eşleştirme altyapısına katkı sağlayabilecek önerilerde bulunulmuştur. Ülkelerin ekonomik kalkınmasına fayda sağlamak adına kurumlar aracılığıyla ulaşılan tablolara ve oranlara ilişkin verilerle bilimsel bir çalışma ortaya konulmuştur.

Yıldırım (2015) uygulama ili Gaziantep olan İstihdam politikaları çalışmasında işgücü piyasası ve uygulamalar (AB-Türkiye) karşılaştırılarak mevcut uygulamalar incelenmiş ve ilgili kurumlardan edinilen tablo ve grafiklerle Gaziantep ilindeki işsizliğin çözümüne yönelik özel bir çalışma yapılmıştır. Elde edilen sonuca göre, işsizlik, demografik ve yapısal faktörlerin önemli etkenlerindedir. İstihdamı belirleyen faktörlerin içerisinde nüfus, GSYH, göç, eğitim durumu olduğu belirtilmiştir. Sonuç bölümünde bunlara ilişkin oranlarla betimsel

bir analiz yapılmıştır. İstihdam politikalarının tamamlayıcısı olması yönünde AB, işsizlikle mücadele için İŞKUR ile ilgili detaylı bilgi verilip mevcut ve gelecekte oluşabilecek sorunlar adına çözüm önerileri ortaya konulmuştur. Buna örnek, Eğitim düzeyi arttıkça işsizlik oranının düştüğünün belirtilmiş olmasıdır. Nitelikli ve kalifiye olmaları adına istihdam stratejileri oluşturulması da çözüm önerisi olarak yer almaktadır.

Yüceol (2011) , Türkiye’de iller arası işsizlik oranı farklılıkları, göç ve ekonomik kalkınma konulu makalede ise, oluşan farklılıkların üzerinde durmakla birlikte göç unsurunun bu alanda ortaya çıkan etkisini bilimsel yöntemlerle analiz etmektedir. Göç ve işsizlik/istihdam arasındaki ilişkinin analizi yapılmıştır. İki değişken arasındaki ilişkinin boyutu ortaya konulmaktadır. Göç ile işsizlik arasındaki ilişkinin analiz edildiği çalışmasına göre 2000 yılı korelasyon ilişkisinde yüksek işsizlik oranının olduğu illerden düşük işsizlik olan illere doğru göç hareketliliği oluşmaktadır. Diğer yandan 2008 yılından itibaren bu illerde de artan işsizlik, göç hareketlerinin azalmasına yol açmıştır. İşgücü hareketliliği ve işsizlik oranları ile negatif yönlü korelasyon ilişkisi tespit edilmiştir. Buna göre aşağı eğimli bir doğru; işsizliğin düşük olduğu illere, yüksek oranda işsizlik olan illere kıyasla daha yüksek net göç oranları olacağını göstermektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİLECİK ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN İL İSTİHDAM PİYASASINA ETKİSİ

4.1. Yöntem ve Bulgular

İstihdam piyasasını etkileyen faktörler ile Organize Sanayi Bölgelerinin durumu ve Bilecik ili üzerindeki etkisi, ilgili kurumlardan ulaşılan bulgular ve betimsel içerik analizi deseni kullanılarak incelenmiştir.

4.1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada Bilecik ilinin GSYH, aldığı göç, verdiği göç, işsizlik, kişi başı ihracat, kişi başı ithalat ve okuma-yazma bilenlerin oranlarının istihdam ve ekonomik gelişmişlik üzerine etkisi irdelenecektir. Elde edilen veriler ve mevcut durumun analizi ölçüsünde Bilecik OSB'nin avantajları ve dezavantajları, mevcut sorunlar ve bunların çözümü adına yönlendirici nitelikte fikirler sunulacaktır.

4.1.2. Araştırmanın Önemi

Bilecik; Osmanlı medeniyeti ve Cumhuriyetin doğuşuna ev sahipliği yapmış, kuruluş ve kurtuluşun beşiği, taşı mermer, toprağı seramik, yaprağı ipek olan tarihi bir ilimizdir. Bu ilimiz gelişmekte olan sosyo-ekonomik imkânlarıyla Marmara Bölgesi'nin alternatif yaşam merkezlerinden birisi haline gelmiştir. Ayrıca karayolu, demiryolu ve liman bağlantılarından oluşan ulaşım ağıyla, İstanbul, Ankara, Bursa gibi önemli merkezlere yakınlığı sayesinde şehri yatırımcılara sanayi ve ticaret anlamında cazibe merkezi haline getirecektir.

TR41 bölgesinde bulunan Bilecik ilinde Bozüyük, Osmaneli, Pazaryeri, Söğüt ve Bilecik merkezde (2 adet) olmak üzere toplam 6 adet OSB bulunmaktadır. Bilecik merkez OSB ve OSB dışında faaliyet gösteren işletmeler daha çok taş ve topraktan üretilen mermer ve seramik üreticileriyle birlikte az da olsa metal, gıda ve kimya alanlarında üretim yapan sektörleri de içermektedir. 1996 Yılında % 100 dolan "Bilecik 1. Organize Sanayi Bölgesi", 2004 yılına kadar ödemesi gereken arsa kredilerinin tamamını 1996 yılında ödeyerek Türkiye'nin ilk özerk OSB'si olma unvanını kazanmıştır. Bu nedenlerle Bilecik ili sınırları içerisinde bulunan OSB'lerin genel yapısı, yerel ekonomiye katkıları ve istihdam üzerine etkilerinin belirlenmesi önem arz etmektedir.

4.1.3. Araştırma Soruları

Bu çalışmanın araştırma soruları;

- Bilecik organize sanayi bölgelerinin gelişmesi ile istihdam piyasasını etkilemiş midir?
- Bilecik ilindeki OSB'ler göç hareketleri ve işsizlik oranını etkilemiş midir?
- Bilecik OSB'lerin avantajlı konuma sahip olmasının ihracat ve ithalat oranlarına etkisi olmuş mudur?

4.1.4. Araştırmanın Yöntemi

Belirlenen amaç ve araştırma soruları doğrultusunda yapılan araştırmada Bilecik ilinin sanayileşme tarihi, ekonomik yapısı ve önemli üretim alanları, Bilecik OSB'lerin 2008-2015 yılındaki elektrik, su, doğalgaz tüketim verileri, Bilecik OSB'lerin avantajları ve dezavantajları belirlenmiştir. Sonrasında 2008 – 2015 yılları arası Bilecik ilinin GSYH, aldığı-verdiği göç, işsizlik, kişi başı ihracat, kişi başı ithalat ve okuma-yazma bilenlerin oranları TÜİK verilerinden elde edilerek yıllara göre grafik ve tablo halinde belirtilmiştir. Elde edilen verilerin yıllara göre yüzdelik oranlarında oluşan değişiklikler karşılaştırılmış, nitel araştırma yaklaşımları içerisinde yer alan etkileşimsiz desenlerden betimsel içerik analizi deseni kullanılmıştır.

Bu çalışmada 2008 yılının başlangıç olarak tercih edilmesinin sebebi küresel ekonomik krizin hem Dünyayı hem de ülkemizi baskı altına aldığı dönem olmasıdır. Özellikle 2008 yılından 2010 yılına kadar geçen sürede meydana gelen ekonomik durumun, ülkemizin daha hızlı büyüme gösterdiği daha sonraki yıllarla karşılaştırılması için de 2015 yılına kadar geçen süre baz alınmıştır. 2015 yılının seçilmesinin nedeni 2016 ve 2017 yıllarına ait bazı verilere ulaşılamamasıdır. Bu bağlamda 2008 ile 2015 yılları arasındaki verilerin değerlendirilmesi uygun görülmüştür.

4.2. Araştırma Verilerinin Toplanması

Bilecik OSB'lerinin avantajları ve dezavantajlarının belirlenebilmesi adına; Bilecik ilinin sanayileşme tarihi, ekonomik yapısı, teşvik ve sorunları ile OSB'lerinin yapısı ve tüketim verilerine dair bilgilere yer verilmiştir.

4.2.1. Bilecik'in Sanayileşme Tarihi, Ekonomik Yapısı ve Önemli Üretim Alanları

Bilecik, tarihi geçmişi ile kuruluştan kurtuluşa kadar kendini yenilemeye adanmış bir ilimizdir. Cumhuriyetin ilanından 1970 yılına kadar ilde sanayi adına bir işletme bulunmamaktadır. 1973 yılında İlin Kalkınmada Öncelikli Yörelere statüsüne alınması 1976 yılında Bozüyük ve Osmaneli ilçelerinde OSB'lerin kurulma çalışmalarının başlamasına neden olmuştur. Yeraltı kaynakları bakımından zengin olan ilimizin sanayi alanında gelişmesi 1981 yılında Kalkınmada Öncelikli Yörelere kapsamından çıkarılmasıyla kısmen sekteye uğramıştır. 1994 yılında Bilecik'te 2. OSB alt yapı çalışmaları tamamlanmış, Bozüyük, Osmaneli, Söğüt ve Pazaryeri'nde OSB'ler kurulmuştur. Bu OSB'ler arasında en gelişmiş Bozüyük OSB olup bünyesindeki fabrikaların çoğunluğu Türkiye'deki önemli firmalara aittir. Bunun yanı sıra sanayi alanında oluşturulan çeşitlilik, istihdam potansiyelinin artmasına ve sanayileşme hareketinin beklenen seviyeye gelmesine neden olmuştur (Zeybek, 2013: 89).

Günümüzde Bilecik ilinin kalkınma hızı ve kişi başına milli gelir oranı diğer iller arasında ilk 10'a girdiği görülür. Yeraltı kaynakları bakımından zengin olan Bilecik'te Maden Tetkik Arama Enstitüsü, merkez ilçede mermer; Bozüyük'te manganez, bitümlü şeyl, linyit kömürü; Osmaneli'nde Asbest; Pazaryeri'nde manganez, mermer; Söğüt'te kaolin, feldispat, kil, mermer, antimon ve Gölpazarı'nda mermer maden yataklarının bulunduğunu belirlemiştir. Şehrin geçmiş dönemlerde önemli pazarlama alanlarından olan ipekçilik ve şerbetçiotu üretimi, sektördeki pazarlama sorunlarından dolayı eski canlılığını yitirmiştir (Karaduman, 2002).

Bilecik İli Marmara, Ege bölgeleri ile Anadolu'yu birbirine bağlayan demiryolu ve karayoluna sahip konumu ile gelişme hızı gittikçe artan yeni cazibe merkezlerinden biridir. Birçok sanayi bölgesinde üretimi yapılan metal sanayi alanlarından ziyade seramik ve mermer alanında üretim yapan fabrikalara sahiptir. Bu ürünlerden sonra en fazla ihracat yapılan sanayi alanları madencilik, tarım ve hayvancılıktır. Ocak ve Mayıs yağış oranının en yüksek olduğu aylardır. Bu bölgede buğday, arpa, baklagiller, şekerpancarı, mısır, fasulye nohut, şerbetçi otu vb. en fazla üretim yapılan tarım ürünleridir. Tarımsal işletmeler açısından seracılık, besi hayvancılığı ve arıcılık aktif olarak yapılan tarımsal üretim alanlarıdır. Bölgede yapımı devam eden yüksek hızlı tren ağı gelecek yıllarda Bilecik ve çevresinin daha da gelişmesine katkıda bulunacaktır.

Bilecik ili sınırları içerisinde bulunan mermer ocakları ekonomik açıdan en fazla katkı sunan sanayi alanlarıdır. Diğer yandan en büyük ilçelerinden birisi olan Bozüyük, hem ana

yol üzerinde olması hem de kapsadığı OSB sayesinde ilin ekonomisini canlandıran ilçelerdendir. Ayrıca Bilecik, gelişmiş seramik, cam ve mermer sanayisinin ham madde ihtiyacı olan kaolin, kil, feldispat rezervleri ve “Bilecik taşı” adı verilen mermerler yine kendi topraklarından çıkmaktadır (Arıkan ve Tünel, 2013: 9-11).

Bilecik'in doğal yapısı meyve ve sebzeçilik için elverişlidir. Toprağın ve iklimin çeşitliliği farklı meyve çeşitlerinin yetiştirilmesine olanak sağlar. Sakarya havzası Bilecik'te sebze ihtiyacını karşılayan en önemli alandır. Bu havzada tahıl ürünleri başta olmak üzere şerbetçiotu, şeftali, kiraz, ayva, nar, karpuz, domates ve zeytin gibi ürünler üretilir. Hayvancılık adına kümes hayvanları, ipekböcekçiliği ve arıcılık alanında üretim yapılan Bilecik'te tarım sanayi alanında 98 adet işletme bulunmaktadır. CP Grup, Menetrel Gıda, Eti Gıda, Mapeks Gıda, Erşan Et ve Et Ürünleri, Dikmen Tarım, Şenpiliç, İtimat Gıda, Tarbes Tarım, Yalova Tarım, Bozalan Gıda bu işletmelerden bazılarıdır.

Ülkemizdeki seramik sanayi, dünya sıralamasında önemli yeri olan bir sektördür. Üretimimizin % 50'sinden fazlası ihraç edilen seramik sanayisinin gelişmesinin ana nedenleri için gerekli ham madde eksikliğinin olmaması, üretim konusunda kendini yetiştirmiş teknik eleman ve bilim adamlarına sahip olma ve müşteri memnuniyetine önem verilmesidir. Bilecik, ülkemizin seramik kaplama (% 23) ve sağlık gereçleri (% 26) ihtiyacının önemli bir miktarını karşılamaktadır. İl sınırları içerisinde seramik üretimi için gerekli kaolin, feldispat ve kilin çok fazla bulunması yatırımların artmasına ve bu sanayi kolunun daha hızlı gelişmesine neden olmuştur.

Ülke genelinde ihraç edilen seramiğin % 56'sı Bilecik OSB'lerinde üretilmektedir. Seramik kaplama malzemeleri ihracatı bakımından İtalya ve İspanya ile yarışan ülkemiz dünyanın altıncı büyük ihracatçısıdır. Ülkemizde seramik üretimi ile ilgili 24 firmadan 8'i Bilecik ili sınırları içerisinde olup ülkemizin üretim kapasitesi açısından 2. sırada gelen illerindendir. Seramik sektöründe faaliyet gösteren “Eczacıbaşı Vitra, Seranit, Teknosera, Bien Seramik, Termal Seramik, Dogvit Seramik, Söğütseren Seramik, Bozvit Seramik, Akgün Seramik” gibi firmalar Bilecik OSB'lerinde üretim yapan önemli firmalardandır.

Madencilik sektöründe ev ve işyerlerinde kullanılan tür olan mermercilik, Bilecik sanayinin seramikten sonra en fazla rağbet gören türüdür. Özellikle Bilecik Beji olarak bilinen mermer türünün Dünya'da tanınması, mermer ihracatı adına olumlu bir artış yaşanmıştır. En fazla inşaat sektöründe kullanılan mermerin hem iç piyasa hem de dış piyasadaki fazla talep alması, yerli ve yabancı teşebbüslerin yatırım kararı vermelerini kolaylaştırmaktadır. Bilecik

ili ülkemizin Doğal Taş sanayisinde yıllık 250.000 m³ blok mermer üretimini karşılamaktadır. Bu ildeki üretim 55 ocak ve 34 fabrika ile sağlanmaktadır. En önemli avantajı blok halinde ihraç edilen mermerin üretildiği alanda düşük maliyette işlenmesidir. İşlenen bu mermerlerin yüksek katma değer oluşturması ülke ekonomisi için önemli bir fırsat olarak görülmelidir. “Granitaş, Turgut Özen Mermer, Silkar, Bilmertaş, Tekmar, Federal Mermer, Gökyar Mermer, TMG Doğaltaş, Kartal Mermer” gibi firmalar Bilecik’te bulunan mermer sanayi temsilcileridir (Bilecik Yatırım Destek Ofisi, 2016).

Türkiye’nin en önemli OSB bölgesi olan TR41 bölgesi (Bursa, Eskişehir, Bilecik) üretim ve istihdamın hemen hemen istenilen seviyelere geldiği bölgelerdendir. Hem ülke içinde hem de ülke dışındaki firmalarla rekabet edebilmek için TR41 bölgesindeki işletmeler işbirliğine giderek birbirlerine önemli katkıları olmaktadır. Bu işbirliğinin stratejik araştırmalar, makro politikalar, sektörel analizler ve kümelenme faaliyetleri açısından mevcut teşvik sisteminin etkinliğine önemli katkılar sunduğu anlaşılabilir.

4.2.2. Bilecik OSB’lerin Genel Yapısı

TR41 bölgesinde bulunan OSB’ler, küresel rekabet güçlerini artırmak için birçok alanda işbirliği yapan üretim ve istihdam yönüyle Türkiye’nin en önemli işletmelerinden oluşmaktadır. Bilecik il sınırları içerisinde merkezde iki adet olmak üzere Bozüyük, Osmaneli, Pazaryeri ve Söğüt’te birer adet OSB bulunmaktadır. Bu OSB’lerden Bilecik merkezde 82 adet, ilçelerinde ise 62 adet işletme yer almaktadır.

4.2.2.1. Bilecik- Merkez 1. OSB

Bilecik merkez 1. OSB, 1976 yılında bölgedeki sanayiciler tarafından kurulmuştur. Bilecik merkez 1. OSB, tamamen dolu, deprem riski içermeyen bir OSB olup daha çok bölgenin mermercileri tarafından tercih edilmiştir. Karma OSB olarak tanımlanan bu OSB’de 43 sanayi firması (Tablo 9) , 23 personel bulunmaktadır. Bu OSB’de bir önceki yılın ihracat tutarları 86.317.833.69 dolar iken, ithalat tutarı 207.866.548,96 dolar olarak gerçekleşmiştir. OSB’nin en yakın karayoluna uzaklığı 1 km, havalimanına uzaklığı 38 km, demiryoluna uzaklığı 11 km, Gemlik limanına uzaklığı da 83 km’dir.

Tablo 10. Bilecik 1.OSB’de Faaliyet Gösteren Firmalar

1	Dağyapı İnşaat Ltd. Şti	22	Teknosera
2	Hepşen Kimya San Tic Ltd Şti	23	Kaim
3	Metko Hüttenas Albertus Kimya San Tic Aş	24	Bilton Ltd Şti
4	Ova-Kent Lastik Kaplama İnş Turizm Taşımacılık Madencilik Gıda Tar. Hayvancılık San Tic Ltd Şti	25	Mapeks Gıda Ve San Mam İhr Tic Aş
5	Nesrin Harmandal Büyükakın	26	Özer Mermer Aş
6	Kartal Mermer Doğal Taşlar Ltd Şti	27	Hartaş Mermer San Tic Aş
7	Doğanlar Kapı Kolları Ltd Şti	28	Matel Aş
8	Granitaş Granit San Ve Paz Aş	29	Site Suni Deri Kösele San Tic Aş
9	Toprak Saniteri Turizm İşl San Tic Aş	30	E Mak
10	Ahmet Şen	31	Subaşı Et Ve Et Mam Gıda San Tic Ltd Şti
11	Aslanoğulları Kereste San Tic Ltd Şti	32	Efepet Petrol Otom Nakl San Tic Ltd Şti
12	Çimsa Çimento San Tic Ltd Şti	33	Kanca El Aletleri Dövme Çelik San Tic Aş
13	Doğvit Ltd Şti	34	Adnan Duman
14	Arslan Alüminyum	35	Necip Radyocu
15	Evren Metal Aş	36	Doğan Boran
16	Seranit Seramik Aş	37	Tezdoksan Doküm San Tic Ltd Şti
17	Silkar Aş	38	Eds Doküm San Tic Ltd Şti
18	Gülmer Madencilik San Tic Ltd Şti	39	Durden Plastik Ürünleri Yapışkan Film Tic Ve San
19	Visan Vinç Ve Hareket Sist San Tic Ltd Şti	40	Arslan Turizm İnş Taşm San Tic Ltd Şti
20	Arslan Alüminyum San Tic Ltd Şti	41	Altan Şahin
21	Menetrel Gıda San Tic Ltd Şti	42	Timaş Turizm Sağl Hizm San Tic Aş
		43	Hartaş Harmandallar Mermer Ve Mermer İşleme Elemanları San Tic Aş

Kaynak: T. C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2014). <https://osbbs.sanayi.gov.tr>.

1. OSB alt yapı bakımından incelendiğinde “Su Dağıtım Şebekesi İnşaatı, Yangın Suyu İnşaatı, Yağmur Suyu İnşaatı, Kanalizasyon İnşaatı, Doğalgaz Dağıtım Şebekesi İnşaatı, Elektrik Şebekesi İnşaatı, Telekomünikasyon İnşaatı ve Telekomünikasyon Alt Şebekesi”nin % 100’ünün tamamlandığı anlaşılmaktadır.

Diğer yandan “Yol Alt ve Üst Yapı İnşaatı, Elektrik Üretim Tesisi, Buhar Üretim Tesisi ve Sıcak Su Üretim Tesisi”ne henüz başlanmadığı da görülmektedir. 1. OSB’de günde

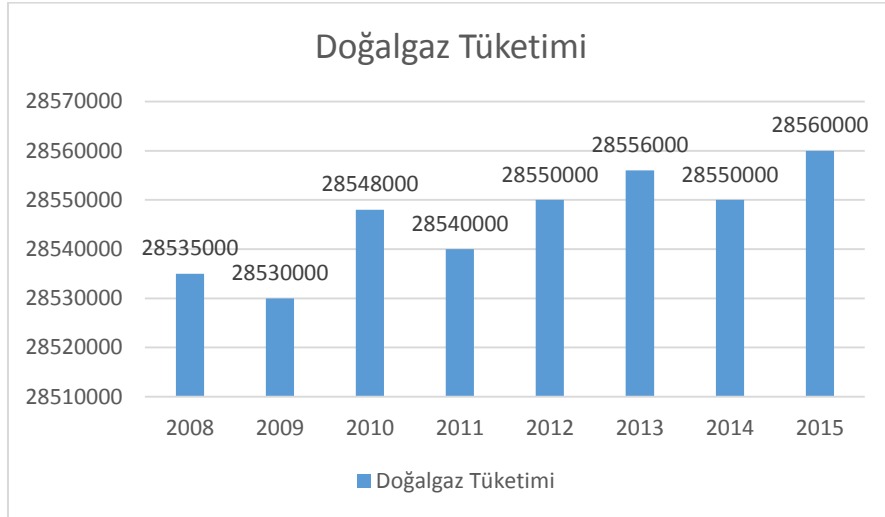
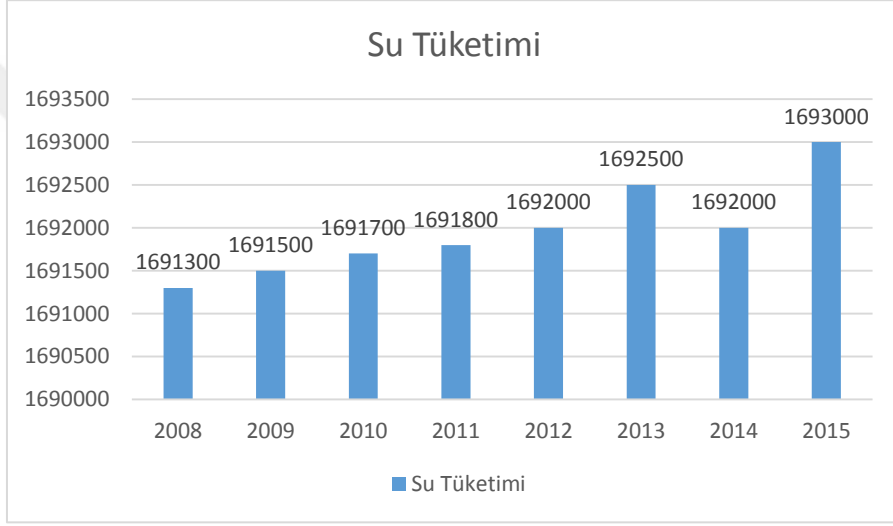
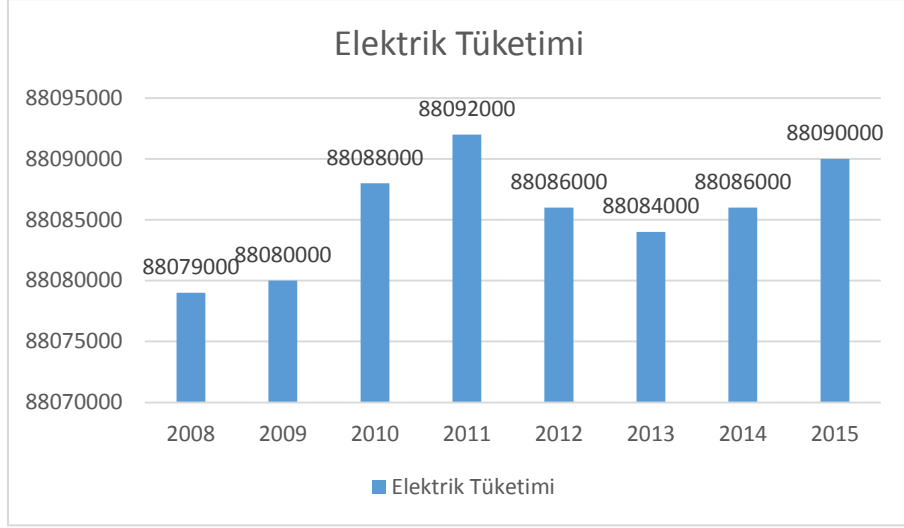
4750 m³ arıtma yapan “Merkezi Atık Su Arıtma Tesisi” (Şekil 11) belediye ile sözleşmeli bir şekilde çalıştırılmaktadır. “İnert Ve Tehlikesiz Atıklar, OSB Katı Atık Depolama Sahası”nda depolanırken, tehlikeli atıklar, lisanslı araçlar vasıtasıyla yine lisanslı tesislere gönderilmektedir.

Şekil 11. Bilecik 1. OSB Arıtma Tesisi

Kaynak: T. C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2014). <https://osbbs.sanayi.gov.tr>.

Bilecik 1. OSB'nin hizmet binası alanı 8.265 m², 1.083.284 m² sanayi alanına, tam donanımlı itfaiye merkezine, özel güvenlik birimine sahiptir. OSB'nin Ar-Ge birimi olmasa da 4 adet Ar-Ge yapan firma mevcuttur. OSB'nin 2008 ve 2015 yılları elektrik, doğalgaz ve su tüketim miktarları Şekil 12'te gösterilmiştir.

Şekil 12. Bilecik 1. OSB 2008 ve 2015 Yılları Elektrik, Su ve Doğalgaz Tüketimi

Kaynak: T. C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2016). <https://osbbs.sanayi.gov.tr>.

4.2.2.2. Bilecik- Merkez 2. OSB

1.OSB'de boş parselin kalmaması üzerine 1993 yılında Bilecik merkez 2. OSB kurularak faaliyete geçmiştir. OSB'si E-5 karayoluna yakın, demir yoluna 6 km, limana 120 km, havalimanına 38 km uzaklıktadır. Bilecik 2. OSB'de 2 adet OSB personeli, 153 adet parsel ve aktif faaliyet gösteren 38 adet sanayi firması (Tablo 11) vardır. 3.260.409,82 m² alana 3.003.373,83 m² sanayi alanına sahip 2. OSB'deki firmaların çoğunluğu mermercilikle uğraşmaktadır. Ar-Ge merkezi ve Ar-Ge yapan firması da bulunmayan 2. OSB'de elektrik doğalgaz ve su tüketim grafikleri Şekil 13'te gösterilmiştir.

Tablo 11. Bilecik Merkez 2. OSB’de Faaliyet Gösteren Firmalar

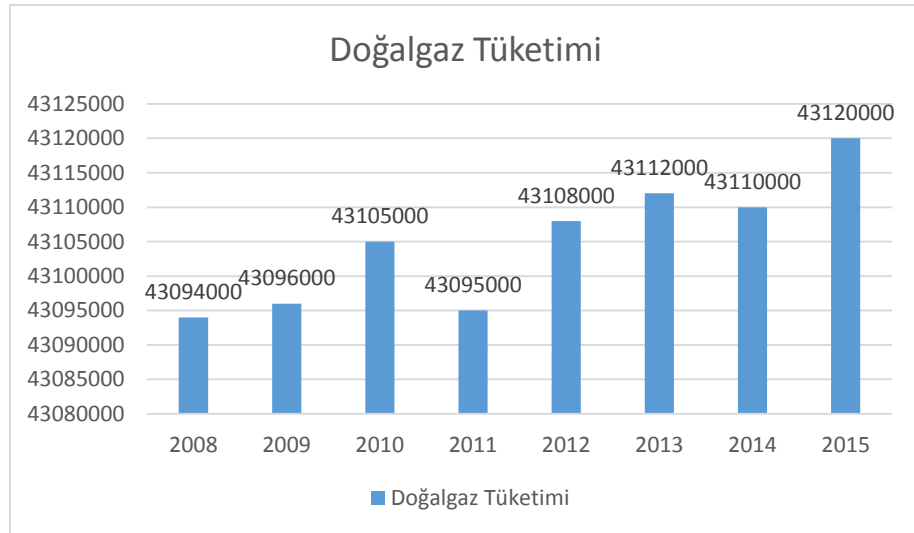
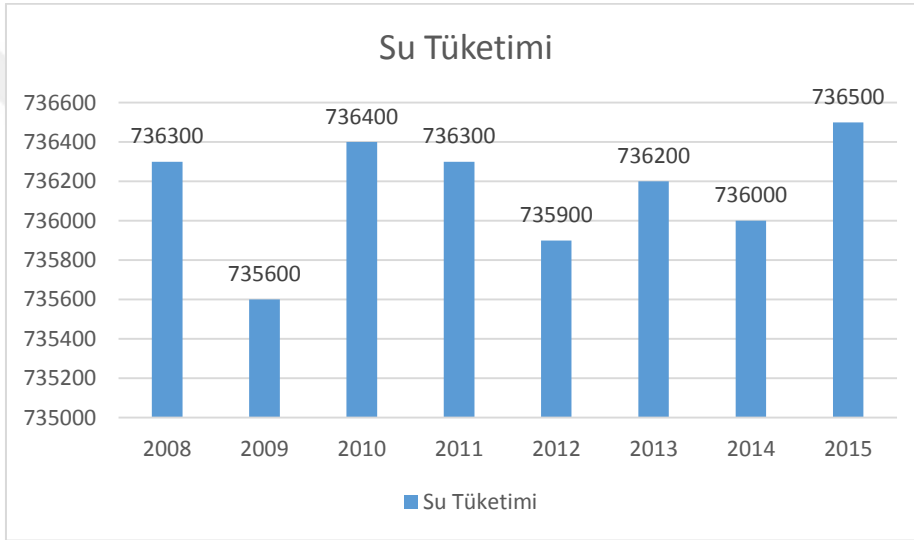
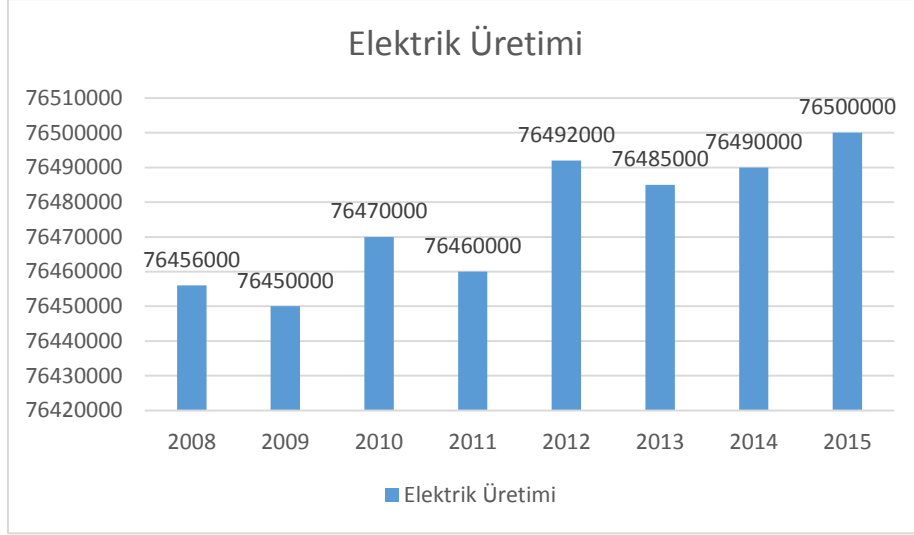
1	Porland Porselen San Tic AŞ	18	Tekno Doğalgaz Çevirim Enerji Üretim A.Ş.
2	Kommer Mermer Maden San Tic Ltd Şti	19	Durmuş İnş ve Gıda San Tic Ltd Şti
3	İtaleks Ekspo Grup Tekstil San Tic AŞ	20	Çimsa Çimento San ve Tic AŞ
4	Sibel Tekstil San Tic AŞ	21	Kartal Madencilik Mermer ve Nak İnş San ve Tic Ltd Şti
5	Arslan Alüminyum San Tic AŞ	22	Reisoğlu İplik Mensucat San Tic AŞ
6	Teknik Metal Sist San Tic Ltd Şti	23	Hapşen Kimya San Tic Ltd Şti
7	Ecm Metal San ve Tic AŞ	24	Ekobord Yeni Nesil Levha ve Duvar Sist AŞ
8	Emek Elmas Mer Mad Orm Ürün Hiz Org İnş Mal San	25	Mayem Alüminyum San Tic Ltd Şti
9	Orka Elektrik Elekonik Tekstik San Tic Ltd Şti	26	Özgüzeller İnş Taah San ve Tic Ltd Şti
10	Aya Maden İnş San Tic LTD Şti	27	Bakıroğlu Mermer Nakl San ve Tic AŞ
11	Camiş Madencilik AŞ	28	Kar Yemek San Gıd Mad İml ve Satış
12	Silkar Madencilik San Tic AŞ	29	Yıldırım Cam Dünyası
13	Arslan Alüminyum San Tic AŞ	30	Bilecik Oryapı İnş Taah Gıd San ve Tic Ltd Şti
14	Dekommer Dekoratif Mermer San Tic AŞ	31	Merbaş Madencilik İnş San ve Tic AŞ
15	Matel Hammadde AŞ	32	Altunay Kimyevi Maddeler San ve Tic Ltd Şti
16	Temiz İş Torna	33	Kurtulmuşlar Ltd Şti
17	Özkalkanlar Metal Geri Dönş Sis San Tic Ltd Şti	34	Biyapı Dekorasyon Mad. İnş San ve Tic Ltd Şti

Kaynak: T. C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2014). <https://osbbs.sanayi.gov.tr>.

2. OSB’nin alt yapı bakımından incelendiğinde “Su Dağıtım Şebekesi İnşaatı, Doğalgaz Dağıtım Şebekesi İnşaatı, Elektrik Şebekesi İnşaatı, Telekomünikasyon İnşaatı, Yol Alt ve Üst Yapı İnşaatı”nın % 100’ünün tamamlandığı, “Yangın Suyu İnşaatı, Yağmur Suyu İnşaatı, Kanalizasyon İnşaatı”nın % 75’inin tamamlandığı görülmektedir. Diğer taraftan, “Elektrik Üretim Tesisi, Buhar Üretim Tesisi, Sıcak Su Üretim Tesisi ve Telekomünikasyon Alt Şebekesi”ne ise henüz yapılmaya başlanmamıştır.

“OSB'ye ait Merkezi Atık su Arıtma Tesisi” tamamlanarak günde 1000 m³ atık su arıtması gerçekleştirdiği belirlenmiştir. Ayrıca 10 adet tesisin atık su ön arıtması olduğu, OSB “sağlık koruma bandı sınırında bulunan İl özel idaresine ait izinli inert maden atık döküm alanının kira sistemiyle işletmeciliğini üstlenmiş ve III. sınıf inert atık lisans çalışmalarına başlamış bulunmaktadır.” ÇED yönetmeliğine tabi tesis sayısı 24 olan 2. OSB’de 2 çevre mühendisi, 5 teknik eleman çalışmaktadır.

Şekil 13. Bilecik 2. OSB 2008 ve 2015 Yılları Elektrik, Su Ve Doğalgaz Tüketimi

Kaynak: T. C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2016). <https://osbbs.sanayi.gov.tr>.

4.2.2.3. Bilecik-Bozüyük OSB

Bilecik'in ilçeleri arasında hem nüfusu hem de istihdam açısından en önemli yere sahip olan Bozüyük'te, 1997 yılında kurulmaya başlayan OSB ancak 2004 yılında faaliyete geçmiştir. OSB; havaalanına 40 km, demiryoluna 8 km, Gemlik limanına 140 km Bursa Eskişehir D-200 karayoluna yakın yerleşimlidir.

Hizmet binası olmayan Bozüyük OSB'nin, toplam alanı 4.216.066,98 m², sanayi parselleri toplamı ise 2.230.587,98 m² olarak hesaplanmıştır. Bu parsellerin 1.639.758 m²'si satılmış, diğer kısımları ise henüz doldurulamamıştır. Sektörel açıdan karma OSB olan Bozüyük OSB'de personel sayısı 4, aktif olarak çalışan firma sayısı 42'dir (Tablo 12). Bu OSB'de daha çok metal ağırlıklı işletmeler bulunmaktadır.

Tablo 12. Bilecik-Bozüyük OSB’de Faaliyet Gösteren Firmalar

1	Bozteks İplik Sanayi Ve Tic Aş	20	Parkcam San Tic Aş
2	Hizaltaş İnş Ve Tes Malz San Tic Aş	21	Bilecik Demir Çelik San Tic Aş
3	Berm Mak Mak Müh İmal İnş San Ve Tic Ltd Şti	22	Lima Seramik Ltd Şti
4	Midal Kablo Aş	23	Teknotherm Metal San Tic Ltd Şti
5	Seyhan Karton Ambalaj San Ltd Şti	24	Kampa Orm Ürn Ltd Şti
6	Tanay Ltd Şti	25	Dosamin Madencilik Tic San Ltd Şti
7	Eskişehir Uçar Çelik	26	Formplast Yalıt Bant San Tic Ltd Şti
8	Bozüyük Taşıyıcılar Koop Başkanlığı	27	Baltacı Kimya Mad Yağ Ltd Şti Koçari Ger. Dönş. Loj İnş San Tic Ltd Şti
9	Polifilm Amb San Aş	28	Bozalan Haycancılık Gıda Tar Tic Şti
10	Kromer End Mutfk Ve Otel Ekip San Tic Ltd Şti	29	Sağlamlar Orman Tarm Ürn San Tic Aş
11	Krc Otomasyon İlet Elek Sa Tic Ltd Şti	30	Berosan Yalt Ve Tecrit Madde Ürt Ve Tic Aş
12	Reel End Kim San Tic Ltd Şti	31	Sağlamlar Orman Tarm Ürn San Tic Aş
13	Karomic Yapı Kimyasal Aş	32	Güçlü Ahşap Ürünleri Ve Pvc San Tic Aş
14	Erk Metal San Tic Ltd Şti	33	Kms Makine Ve Çelik San Aş
15	Aykan Mak Oto San Tic Ltd Şti	34	Set Müh San Tic Ltd Şti
16	Maksisar Seramik Granit Yap Kim San Dış Tic Ltd Şti	35	Kipai Kağıt Ve San İşletmerli Aş
17	Türevmak Mak Elk Doğ Isı Sist San Tic Ltd Şti	36	Lider Makine İnş San Tic Ltd Şti
18	Atş Ateş Tuğla San Tic Ltd Şti	37	İstikamet Döküm Aş
19	Bilecik Demir Çelik San Tic Aş	38	Decotiva Yapı Ürünleri San Ve Tic Aş

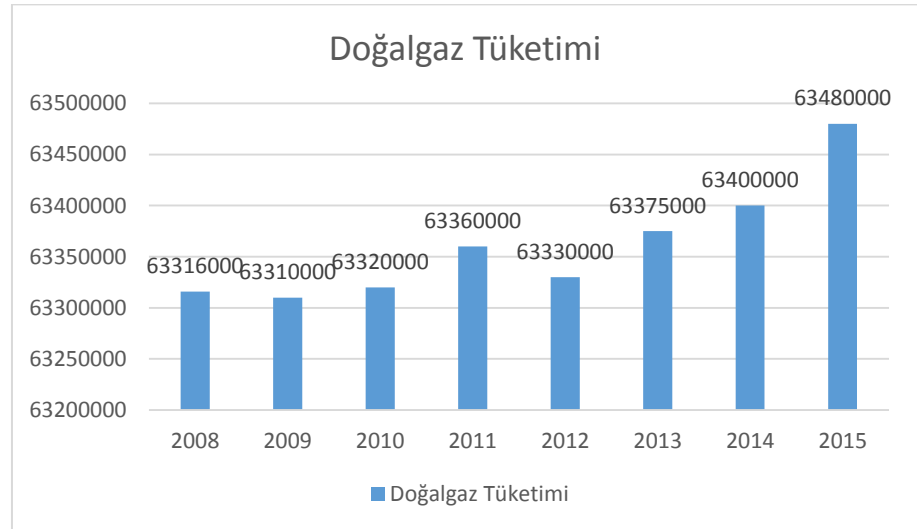
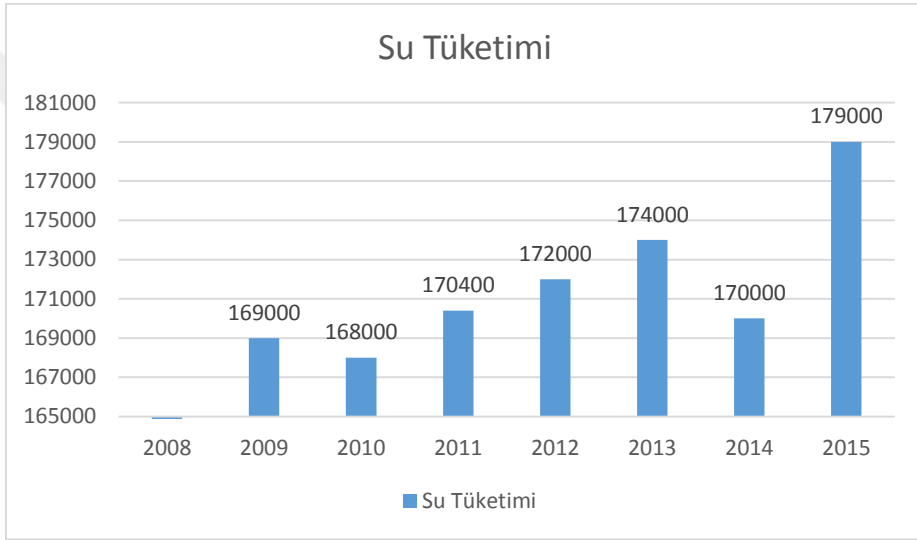
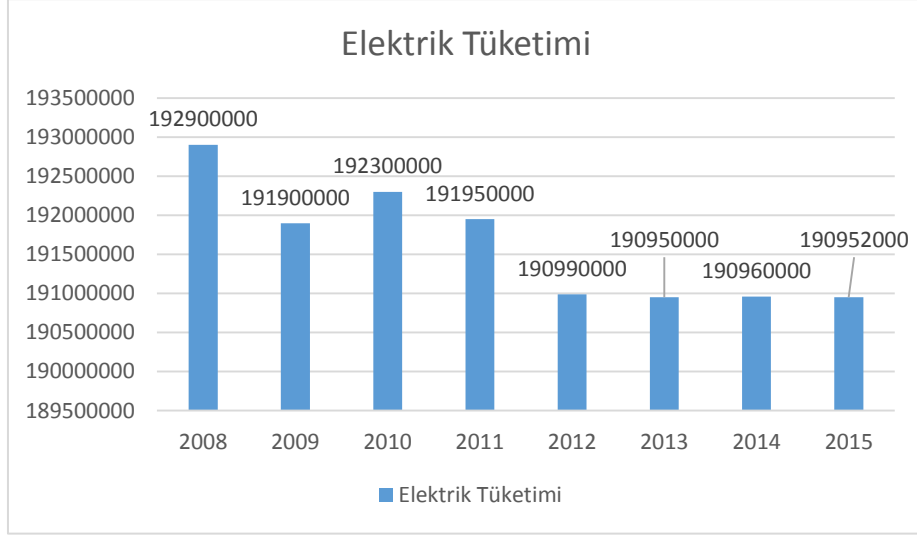
Kaynak: T. C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2014). <https://osbbs.sanayi.gov.tr>.

Bozüyük OSB’nin “Su Dağıtım Şebekesi İnşaatı, Yağmur Suyu İnşaatı, Kanalizasyon İnşaatı, Yol Alt ve Üst Yapı İnşaatı, Telekomünikasyon Alt Şebekesi”nin % 100’ü tamamlanmıştır. Diğer yandan “Yangın Suyu İnşaatı, Doğalgaz Dağıtım Şebekesi İnşaatı, Elektrik Şebekesi İnşaatı”nın % 75’i ve “Telekomünikasyon İnşaatı”nın % 50’si tamamlanırken, “Elektrik Üretim Tesisi ve Buhar Üretim Tesisi ve Sıcak Su Üretim Tesisi”ne ise henüz başlanmamıştır.

“Merkezi Atık su Arıtma Tesisi, Giriş Çıkışlarda Güvenlik, Dış Sınırlarında Güvenlik Çitleri ve Donanımlı İtfaiye Merkezi ve Ar-Ge Merkezi” bulunmayan OSB’de Ar-Ge yapan

firma sayısı 3 adettir. Bilecik-Bozüyük OSB elektrik, su ve doğalgaz tüketimi Şekil 14’de gösterilmiştir.

Şekil 14. Bilecik-Bozüyük. OSB 2008 ve 2015 Yılları Elektrik, Su ve Doğalgaz Tüketimi

Kaynak: T. C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2016). <https://osbbs.sanayi.gov.tr>

4.2.2.4. Bilecik- Osmaneli, Pazaryeri ve Söğüt OSB'leri

1993 yılında kurulan Osmaneli OSB, toplamda 613 m²'lik bir alana sahiptir. Karma OSB özelliğinde olan Osmaneli OSB'de toplamda 660.694 m² alanın 613.944 m²'sini oluşturan sanayi alanında 12 adet işletme bulunmaktadır (Tablo 13).

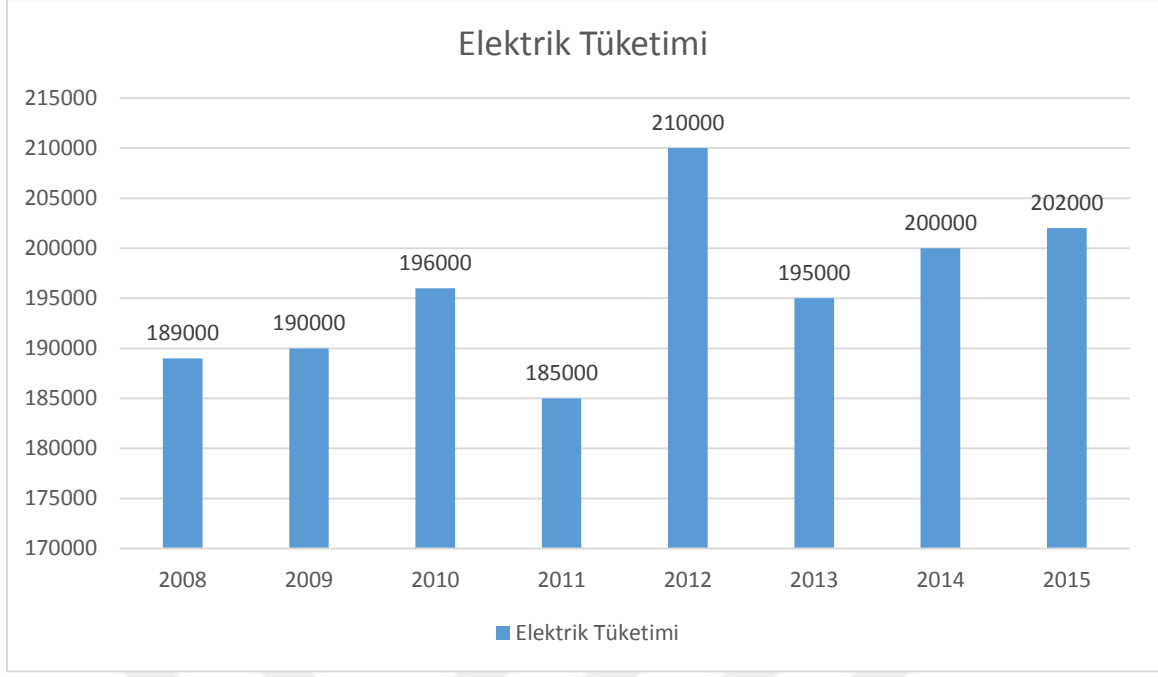
Tablo 13. Bilecik-Osmaneli-Pazaryeri OSB'de Faaliyet Gösteren Firmalar

1	Ayde Alümn Elok Boya Ve Hırd San Tic Ltd Şti	5	Akgün Toprk San Tic Aş	Sanat Toprak Ürün San Tic AŞ
2	Pimtaş Plastik İnş Malz San Ve Tic Aş	6	404 Kimya San Tic Ltd Şti	Erçağ Vinç San Tic Ltd Şti
3	Özmaxsan Mermer Makn San Ve Tic Ltd Şti	7	Müsellimoğlu Metal San Tic Ltd Şti	Dedeli Doğalgaz Elektrik Üretim ve Tic AŞ
4	Vezir Madencilik End Dış Tic Aş	8	Vatan Plastik San Ve Tic Aş	BEYGAZ AŞ
				Serapol Porselen San Tic AŞ
				Ömka Oto AŞ
				Durucam Grup Fatih ÖZDAĞ
Osmaneli OSB Firmaları				Pazaryeri OSB Firmaları

Kaynak: T. C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, (2014). <https://osbbs.sanayi.gov.tr>.

Bu işletmelerden Akgün AŞ 6 adet parselde faaliyet göstermektedir. Hemen hemen tüm alt yapı inşaatları % 100 tamamlanmakla birlikte “Elektrik Üretim Tesisi, Buhar Üretim Tesisi ve Sıcak Su Üretim Tesisi, Atık Su Artıma tesisi” inşaatlarına başlanmamıştır. Osmaneli OSB elektrik sarfıyatı Şekil 16’da Pazaryeri ve Söğüt OSB elektrik, su, doğalgaz tüketim verileri de Şekil 17’de gösterilmiştir.

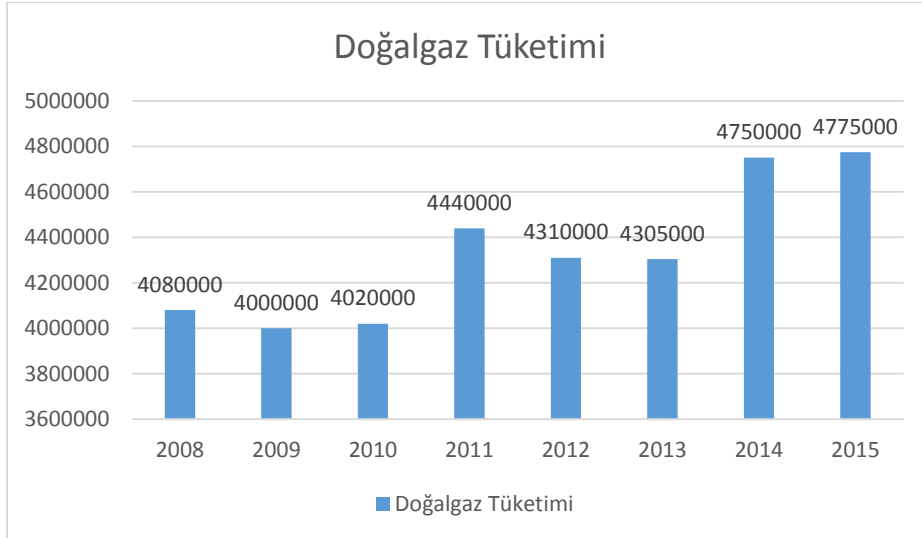
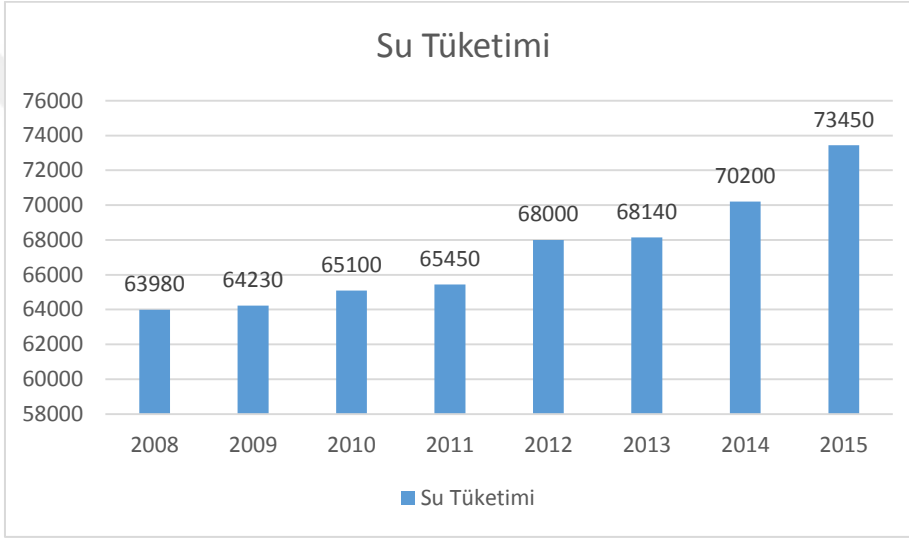
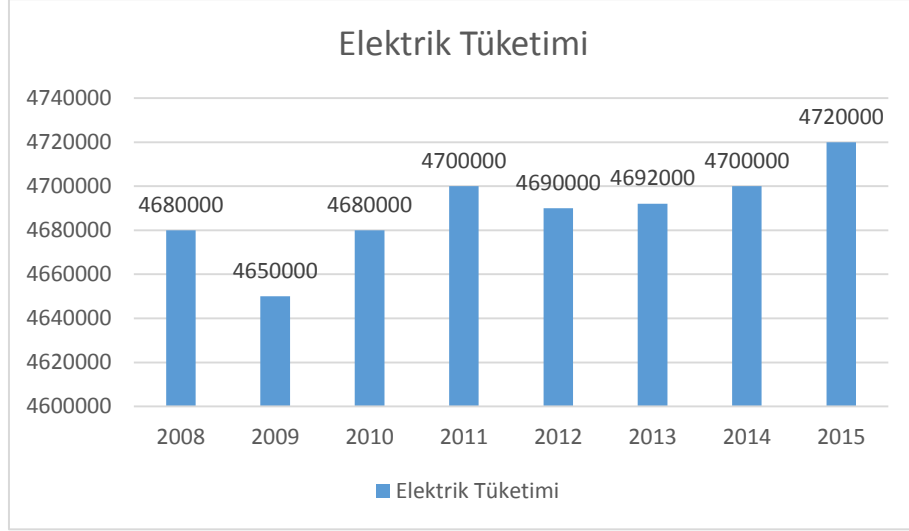
1996’da kurulan Pazaryeri OSB, 1.042.820 m² alana, 322.792 m² sanayi alanına sahip olup 7 adet işletme bulunmaktadır. Söğüt OSB 1999 yılında kurulmaya başlanan OSB’nin 629.650 m² alanı vardır. Altyapı inşaatları henüz başlamamış faal olmayan bir OSB’dir.

Şekil 15. Bilecik- Osmaneli OSB'nin 2008 ve 2015 Yılları Elektrik Tüketimi

Kaynak: T. C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, (2016).

https://osbbs.sanayi.gov.tr/FormViewPage.aspx?layoutID=5&FK_ID=103.

Şekil 16. Bilecik-Pazaryeri Elektrik, Su ve Doğalgaz Tüketimi

Kaynak: T. C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, (2016). <https://osbbs.sanayi.gov.tr>.

4.2.3. Bilecik OSB'lerin Kuruluş Yerinin Seçiminde Dikkat Edilen Hususlar

Bilecik, 1. derece deprem bölgesidir. Bu nedenle OSB yer seçiminde özellikle fay hatlarının geçtiği alanlardan daha uzak noktalar seçilmiştir. Koruma altına alınan alanların ve buna ek başka alt yapı maliyetleri olmaması adına yer seçimi hususuna dikkat edilmiştir. OSB'lerin yer seçiminde bölgesel ve yerel ölçek yaklaşımı dikkate alınmaktadır (Küçük, 1994: 102).

4.2.3.1. Makro yaklaşımla (Bölgesel) OSB'lerinin kuruluş yeri incelemesi

Bölgesel ölçekte OSB yer seçiminin amacı; istihdam oranının artırılması, milli gelirin maksimize edilmesi, az gelişmiş bölgelerin kalkındırılması, sosyo-kültürel problemlerin çözümlenmesi, dengeli gelir dağılımının sağlanması, ülkenin her yerinde eşit istihdam olanaklarının sunulması, gizli işsizliğin ortadan kaldırılmasıdır.

Bu amaçlar doğrultusunda makro ölçekte OSB yer seçimi yapılırken; arazinin toprak yapısı, bölgedeki işgücünün durumu, sermaye birikim oranı, ulaşım imkânları, sanayiler arası ekonomi ve kentsel ekonomiler incelenerek karar verilmektedir. Bu ölçeklerle Bilecik ili değerlendirildiğinde Bilecik ve ilçelerindeki OSB'leri Bursa- Eskişehir ve Bilecik-İstanbul Karayoluna oldukça yakın konumda yerleştirilmiştir. Bilecik 1. OSB'nin karayoluna uzaklığı 1 km, havalimanına uzaklığı 38 km, demiryoluna uzaklığı 11 km, Gemlik limanına uzaklığı da 83 km'dir. Bu nedenle Bilecik OSB ile ticari ilişkiler içerisine girilecek hedef bölgeler arasında ulaşım problemi yaşanmayacaktır.

4.2.3.2. Mikro yaklaşımla (Yerel) OSB'lerin kuruluş yeri incelemesi

OSB'lerin yer seçiminde dikkat edilmesi gereken mikro ölçekte OSB'lerin kentsel gelişim ve sanayileşmeye sağlayacağı katkılar araştırılmaktadır. Bu nedenle OSB'lerin tarımsal nitelik taşımayan ve altyapısı inşaat için elverişli yerler ya da elverişli yapılabilecek alanlar seçilmektedir.

Bilecik, 4321 km²'lik yüzölçümü ile ülkemizin en küçük illerinden biridir. Konum bakımından Marmara, Karadeniz, Ege ve İç Anadolu bölgelerinin kesim noktasını oluşturur. Bu nedenle ticari ilişkiler açısından önemli bir konuma sahip olan bir ilimizdir. Bilecik Merkez OSB'lerin Bilecik-İstanbul Karayolu'na 1 km uzaklıkta bulunması ileride cazibe merkezi haline gelmesini sağlayacak önemli avantajlardan birisidir. Ayrıca, kentte bulunan Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi ile sanayinin işbirliği gelecekte Ar-Ge faaliyetlerinin daha

rahat yapılmasına olanak sağlayabilir. Hem karayoluna yakınlık, hem şehrin tarihi önemi hem de gelişmekte olan üniversitesi sayesinde sanayileşme ve kentleşmede hız kazanacağı, devamlı göç alan bir şehir olmasıyla açıklanabilir.

4.2.4. Bilecik OSB'lerin Arz ve Talep Yapısı

Bilecik OSB'nin arz ve talep durumu; sürdürülen projeler, devam eden yatırımlar yönetim ve firmaların faaliyetleri, işletmelerin deneyim ve öngörülere sonucunda verilen ve alınan kararlarla belirlenir. Bilecik ili sınırları içerisinde bulunan firmaların birbirleriyle olan iletişim, yardımlaşma ve kümeleşme politikaları diğer OSB'lere göre Bilecik OSB'nin daha rahat kurumsallaşacağını ve ilerideki cazibe merkezlerinden biri olacağını göstermektedir.

Bilecik OSB kurulduğu yıldan itibaren bölgedeki mevcut deneyimler sayesinde müteşebbislere eşit hizmet vermeyi kendisine bir politika edinmiştir. Bu yapıyla OSB'lerin az sorun çok verimlilik politikası gütmeye Bilecik'in yatırımlarda tercih edilmesine neden olmaktadır. Bunların yanı sıra esas önemli olan unsur Bilecik merkez OSB'lerin düz bir alanda kurulmuş olması, zemininin OSB için uygunluğu, elektrik şebekelerinin çok yönlü niteliği, atık su arıtma tesislerinin işleyişi, arıtmanın belediye ile sözleşmeli bir şekilde faaliyette olması, tehlikeli atıkların lisanslı araçlarla kurallara uygun bir şekilde lisanslı bertaraf etme tesislerine ulaştırılması, OSB içindeki her parselin elektrik, su, doğalgaz, telefon, atık su hattı gibi destek hizmetlerinden yararlanacak şekilde dizayn edilmesi yeni yatırımcıların bu bölgeyi daha fazla tercih etmesine neden olacaktır.

4.2.5. Bilecik OSB'lerin Teşvik ve Destek İhtiyaçları

Genel olarak ülkelerin kalkınması adına geliştirilen politikalarda zaman zaman işletmelerin rekabet güçlerinin artırılması, yatırımların bölgeye çekilmesi ve mevcut yatırımların genişletilmesi ve istihdam oranının artırılması için bir takım teşvikler ve destekler sunulabilmektedir. Bu teşvikler kapsamında gelişmiş ve gelişmekte olan bölgeler belirlenerek ona göre KDV istisnası, gümrük muafiyeti, vergi indirimi, sigorta prim desteği, yatırım yeri tahsisi, kredi faiz oranı desteği, kredi geri ödeme kolaylıkları sağlanabilmektedir. Bölgelerin desteklenmesi kararlaştırılırken ihtiyaç olan sektörlerle, bölgenin potansiyeline, yerel ekonomisine ve gelişmişlik seviyesine dikkat edilmektedir.

Bilecik OSB, ülkemizin bölgesel ve sektörel teşvik tablosunda 3. bölgede bulunmaktadır. 3. Bölgede bulunan yatırımcılara “KDV İstisnası, Gümrük Vergisi Muafiyeti,

Vergi İndirimi, Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği, Yatırım Yeri Tahsisi, Faiz Oranı Desteği”nden yararlanma imkânları sunulmaktadır.

Bölgesel Yatırım Teşvik Uygulamaları kapsamında öngörülen destekler, oranlar ve süreleri Tablo 14’te gösterilmiştir.

4.2.6. Bilecik’in Avantajları ve Dezavantajları

Bilecik’in kara, hava deniz ve demir yollarına olan ulaşım kolaylıkları, Marmara bölgesindeki diğer gelişmiş şehirlere göre Bilecik’te uygulamaya konan teşvik şartlarının cazibesi yatırımcıların bu bölgeye gelmesini sağlayan önemli sebeplerdir. Diğer taraftan Marmara, Ege, Karadeniz ve İç Anadolu’nun kesişim noktasında bulunan Bilecik, arz ve talebin karşılanması açısından da önemli bir konumda bulunmaktadır.

Bilecik ili sınırlarında bulunan 6 adet OSB’nde daha çok faaliyette bulunan taşa ve toprağa bağlı sanayinin ham madde ihtiyacının yine ilin kendisinden sağlanması maliyeti önemli derecede azaltan sebeplerdendir. Bu bakımından karlı yatırım yapmak isteyen müteşebbislerin hem ulaşım, hem hammadde ihtiyacının kolay karşılanacak olması hem de özellikle ilçelerde bulunan OSB’lerde boş parsellerin bulunması dikkati çeken avantajlardır.

Tablo 14. Bölgesel Yatırım Teşvik Uygulamaları

Bölgesel Yatırım Teşvik Uygulamaları								
Teşvik Unsurları		Bölge						
		I	II	III	IV	V	VI	
KDV İstisnası		VAR						
Gümrük Vergisi Muafiyeti		VAR						
Vergi İndirimi	Vergi İndirim Oranı (%)	30	40	50	60	70	90	
	İndirimli Vergi Oranı (%)	14	12	10	8	6	2	
Yatırıma Katkı Oranı	OSB Dışı*	10	15	20	25	30	35	
	OSB İçi*	15	20	25	30	35	40	
Sosyal Sigortalar Prim Desteği (İşveren Payı)	Destek Süresi	OSB Dışı*	-	-	3 Yıl	5 Yıl	6 Yıl	7 Yıl
		OSB İçi*	-	3 Yıl	5 Yıl	6 Yıl	7 Yıl	9 Yıl
	Destek Üst Sınırı (%)	OSB Dışı*	10	15	20	25	35	Sınır Yok
		OSB İçi*	15	20	25	35	Sınır Yok	Sınır Yok
Arazi Tahsisi		VAR						
Faiz Oranı Desteği	Yerli Krediler (Puan)	YOK	YOK	3 Puan	4 Puan	5 Puan	7 Puan	
	Döviz Endeksli Krediler (Puan)			1 Puan	1 Puan	2 Puan	2 Puan	
Sosyal Sigortalar Prim Desteği (Çalışan Payı)		YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	10 Yıl	
Gelir Vergisi Stopajı İndirimi		YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	10 Yıl	

Kaynak: <http://www.invest.gov.tr/tr>. (2012).

Bilecik OSB özellikle seramik kümelenmesinin yoğun olarak gerçekleştiği bir bölgedir. Bu bölgede Ar-Ge ve inovasyonda öncülük eden firmaların bulunması kümelenmenin daha da artmasına yol açmaktadır. Bu bölgenin bir diğer sanayi alanı ise Bilecik Beji olarak Dünya’da ünlenen mermerdir. Bu mermer türünün, Dünya piyasasında en fazla talep görmesi Türkiye ekonomisine önemli katkılar sunarak ihracat gelirlerini arttırmaktadır. Bilecik’te seramik ve mermerden başka Orta Sakarya Vadisinin mikro iklimik

niteliği özellikle Osmaneli bölgesinde tarıma dayalı sanayi kollarının gelişmesine aracılık etmiştir. Diğer yandan gıda, metal, makine ve kimya alanlarında da önemli yatırımlar yapılmaya başlanmıştır. Bilecik'te kurulan Şeyh Edebali Üniversitesi de gelişmekte olan kentin dinamik ve kalifiye eleman ihtiyacını karşılamada büyük katkıları olacaktır.

Bilecik Merkez-Osmaneli alt bölgesi yapımı devam eden “Bursa-Osmaneli/Bilecik Yüksek Hızlı Tren Projesi” ve “Bilecik-Yenişehir Bağlantı Yolu Projesi” ile daha önce tamamlanan Mekece-Bozüyük bağlantısı gerçekleştiğinde Bilecik, önemli bir sanayi merkezi olma imkânını yakalayacaktır. Bilecik ili sınırları içerisinde maden yataklarının ve zuhurlarının bulunması özellikle Bozüyük-Söğüt feldispat sahası, madencilik alanında yatırım yapacakların dikkatini çeken alanlardan olmuştur (MTA, 2010).

Sanayileşme adına büyük gelişim gösteren Bilecik bölgesinde verimi yüksek tarım alanlarının ve enerji kaynaklarının gözetilerek kent planlarının ona göre hazırlanması ve temiz su kaynaklarının kirletilmemesi için OSB'lere arıtma tesislerinin kurulması önemli zorunluluklardır. Bununla birlikte ilçelerde bulunan OSB'lerin henüz arıtma tesislerine sahip olmamaları önemli dezavantajlardandır. Osmanlı'nın kuruluşundan ülkemizin kurtuluşuna bir mihenk taşı özelliği göstermiş olan son yılların gözde şehri olan Bilecik ve ilçelerinin tarih ve kültür turizm merkezlerinden biri olacağı da tahmin edilmektedir. Şehrin merkezinde “Şeyh Edebali Türbesi, Rüştüye Binası, Saat Kulesi, Orhangazi Camii ve Edebali Vadisi”ndeki diğer tarihî eserler önemli turistik alanlardır. Diğer yandan Osmaneli ilçesinin orman, yayla ve göletlerden zenginliği doğa turizminin canlanmasına kaynak olabilir.

Tablo 15. 2016 Yılı İtibarıyla İl Bazında Genel Bütçe Vergi Gelirleri (TL)

İL KODU	İL ADI	TAHAKKUK [1]	TAHAKKUK [2]	TAHSİLAT ORANI (%)[2/1]	İL TAHSİLATININ TOPLAM TAHSİLAT İÇİNDEKİ PAYI (%)
01	Adana	7.857.609.372	5.081.483.842	64.67	0.96
02	Adıyaman	756.155.404	522.008.340	69.03	0.10
03	Afyon	1.423.389.470	997.746.537	70.10	0.19
04	Ağrı	544.130.920	420.529.069	77.28	0.08
05	Amasya	711.432.197	442.701.127	62.23	0.08
06	Ankara	78.953.932.809	63.215.331.524	80.07	11.94
07	Antalya	10.033.385.315	6.697.428.729	66.75	1.27
08	Artvin	410.389.243	303.538.408	73.96	0.06
09	Aydın	2.863.420.185	1.87.175.500	65.56	0.35
10	Balıkesir	3.399.381.242	2.589.152.802	76.17	0.49
11	Bilecik	535.611.495	334.535.325	62.46	0.06

Kaynak: www.muhasibat.gov.tr. (2016).

Vergi gelirlerinin tahakkuk ve tahsilat miktarları incelendiğinde toplam tahsil edilen gelirlerin % 3,33'ünün TR41 bölgesinden sağlandığı görülmektedir (Tablo 15). Tablo 15'te Bilecik ili tahakkuk eden vergi miktarı 535.611.495 TL, tahsil edilen miktar 334.535.325 TL iken Türkiye'de tahsil edilen vergilere oranı % 0,06 olmuştur. Bu miktarlar karşılaştırıldığında sanayi şehri olan Bilecik'in tahakkuk eden vergi miktarının Ağrı'dan bile düşük olduğu görülmektedir. Bunun sebebi, bölgede faaliyet gösteren firmaların merkezlerinin başka illerde olması ve verginin o illere ödenmesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle il bazında tahakkuk eden vergi oranları dikkate alınarak yapılacak destek ve teşviklerde bu sorunun göz önünde tutulması gerekir.

4.3. Araştırma Verilerinin Değerlendirilmesi

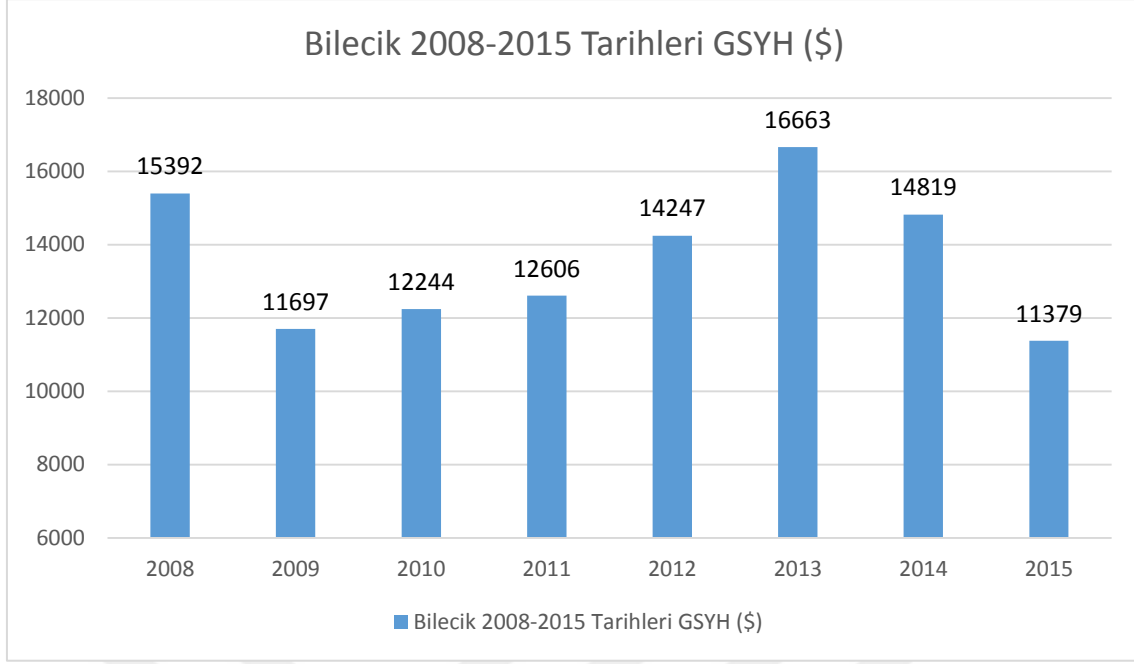
Bilecik ilinin, 2008-2015 tarihleri arasındaki GSYH, aldığı göç, verdiği göç, kişi başı ihracat, kişi başı ithalat, işsizlik, okuma yazma bilenlerin oranlarını gösteren veriler toplu halde de Tablo 16’da gösterildiği gibi, Şekil 18-24’de de sırasıyla ayrı ayrı grafiklerle ifade edilmiştir.

Tablo 16. Bilecik’in 2008-2015 Tarihleri Arasında GSYH, Aldığı Göç, Verdiği Göç, Kişi Başı İhracat, Kişi Başı İthalat, İşsizlik ve Okuma Yazma Oranları

Yıl	GSYH	Aldığı göç	Verdiği göç	İşsizlik oranı	Kişi başı ihracat	Kişi başı ithalat	Okuma yazma oranı
2008	15392 \$	8206 kişi	8793 kişi	%8	250 \$	327 \$	%95,8
2009	11697 \$	8283 kişi	8251 kişi	%9	162 \$	235 \$	%96,3
2010	12244 \$	8876 kişi	8690 kişi	%8	209 \$	584 \$	%97,2
2011	12606 \$	9250 kişi	8914 kişi	%6	271 \$	815 \$	%97,2
2012	14247 \$	10387 kişi	8118 kişi	%6	452 \$	731 \$	%97,3
2013	16663 \$	10231 kişi	9202 kişi	%7	380 \$	610 \$	%96,6
2014	14819 \$	10090 kişi	10114 kişi	%6	383 \$	704 \$	%97,5
2015	11379 \$	10890 kişi	9806 kişi	%7	390 \$	720 \$	%97,7

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>. (2017).

Bilecik OSB’lerdeki sanayileşme hızının kişi başı GSYH’yı etkileyip etkilemediğini belirlemek için yapılan araştırmada, Bilecik’in 2008-2015 yılları arasındaki GSYH değerleri Şekil 17’deki gibi olduğu belirlenmiştir.

Şekil 17. Bilecik İli 2008-2015 Tarihleri Arasındaki GSYH Miktarları

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>. (2017).

Belirli zaman dilimlerinde ülke içerisinde üretilen tüm nihai mal ve hizmetlerin para birimi cinsinden değeri olan GSYH'daki pozitif yönlü değişim, ülke ekonomisindeki büyümeyi, negatif yönlü değişim ise ekonomik daralmayı göstermektedir. “Türkiye ekonomisi küresel kriz sonrası 2009 yılında % 4,8 küçülürken, 2010 yılında % 9,2, 2011 yılında % 8,8 oranlarında yüksek büyüme performansı göstermiş, 2012-2014 yılları arasındaki üç yıllık süreçte ise ortalama % 3,1 büyümüştür. 2015 yılında küresel ekonomideki belirsizlikler artarak devam etmiş, büyüme oranları hem gelişmiş hem de gelişen ülkelerde gerilemiştir... 2015 yılında GSYH cari fiyatlarla % 11,7 büyüyerek 1.953.561 milyon TL'ye ulaşmıştır.... Kişi başına GSYH 2015 yılında cari fiyatlarla % 10,5 artışla 25.130 TL'ye, sabit fiyatlarla % 2,9 artışla 1.689 TL'ye yükselmiştir. 2014 yılında 10.395 dolar olan kişi başına GSYH, 2015 yılında % 10,9 düşüşle 9.261 dolara gerilemiştir” (TOBB, 2015: 32-38). Bilecik ilinin 2008-2015 yılları arasındaki GSYH'ı incelendiğinde 2008-2010 yıllarında GSYH'da önemli derecede bir değişim olmaması Küresel kriz etkisinin il ekonomisini de ülke geneli gibi etkilediği ve büyüme hızını kısmen düşürdüğü görülmüştür. Ülkemizde 2010 yılından itibaren artmaya başlayan güven ortamı ve alınan ekonomik tedbirlerin Bilecik ilinde GSYH'ı 2008 yılına göre 2015 yılında yaklaşık iki katına çıkardığı görülmektedir.

Bilecik ili nüfusunun Türkiye nüfusuna oranı açısından incelendiğinde 1990 yılında Bilecik'in toplam nüfusu 175.526 kişi iken 2015 yılı itibariyle 212.361 olduğu tablo 17'de

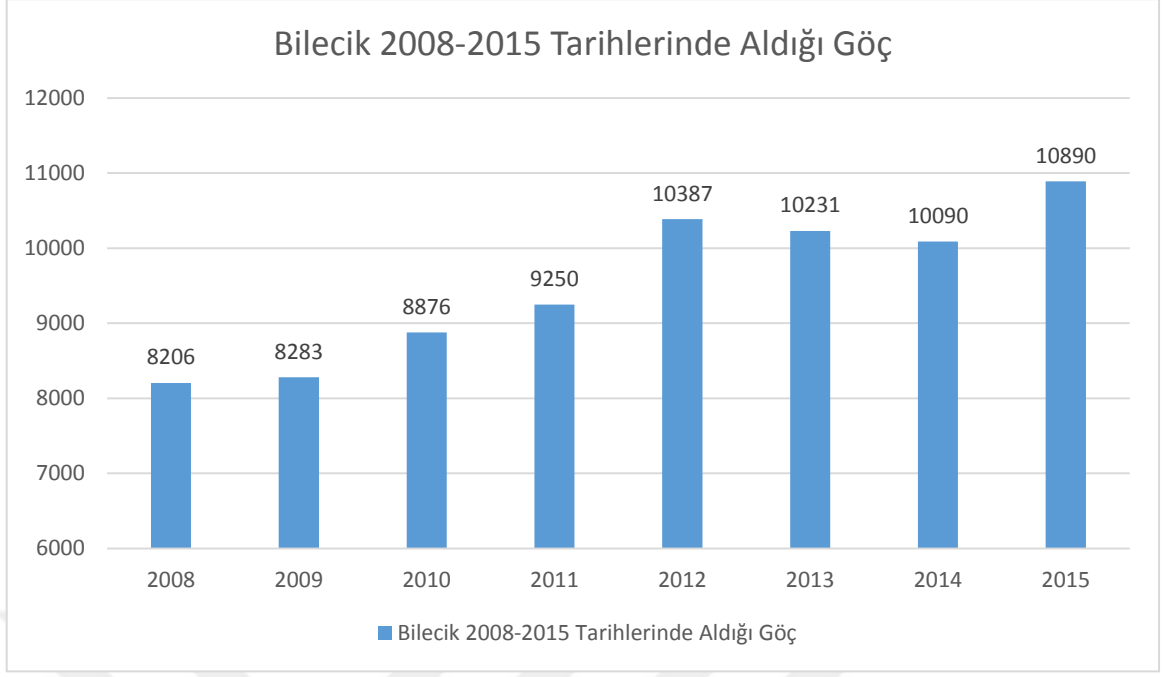
görülmektedir. Bu tablodan da anlaşıldığı kadarıyla Türkiye nüfusundaki artışa göre Bilecik ili nüfusunun oranı 1990'dan 2010 yılına kadar % 0,27-0,31 arasında iken 2011-2015 yıllarında bu oran % 0,27 ile sabitlenmiş görülmektedir.

Tablo 17. Türkiye ve Bilecik İlinde Nüfusun Gelişimi

Yıllar	Nüfus			Türkiye	Bilecik ili nüfusunun Türkiye nüfusuna oranı
	Bilecik				
	Toplam	Şehir	Köyler		
2015	212.361	175.359	37.002	78.741.058	0.27%
2014	209.925	171.491	38.434	77.695.904	0.27%
2013	208.888	168.825	40.063	76.667.864	0.27%
2012	204.116	154.952	49.164	75.627.384	0.27%
2011	203.849	153.017	50.832	74.724.269	0.27%
2010	225.381	173.389	51.992	73.722.988	0.31%
2009	202.061	148.330	53.731	72.561.312	0.28%
2008	193.169	137.677	55.492	71.517.100	0.27%

Kaynak: <http://www.bilecik.gov.tr/nufus-ve-dagilimi>. (2017).

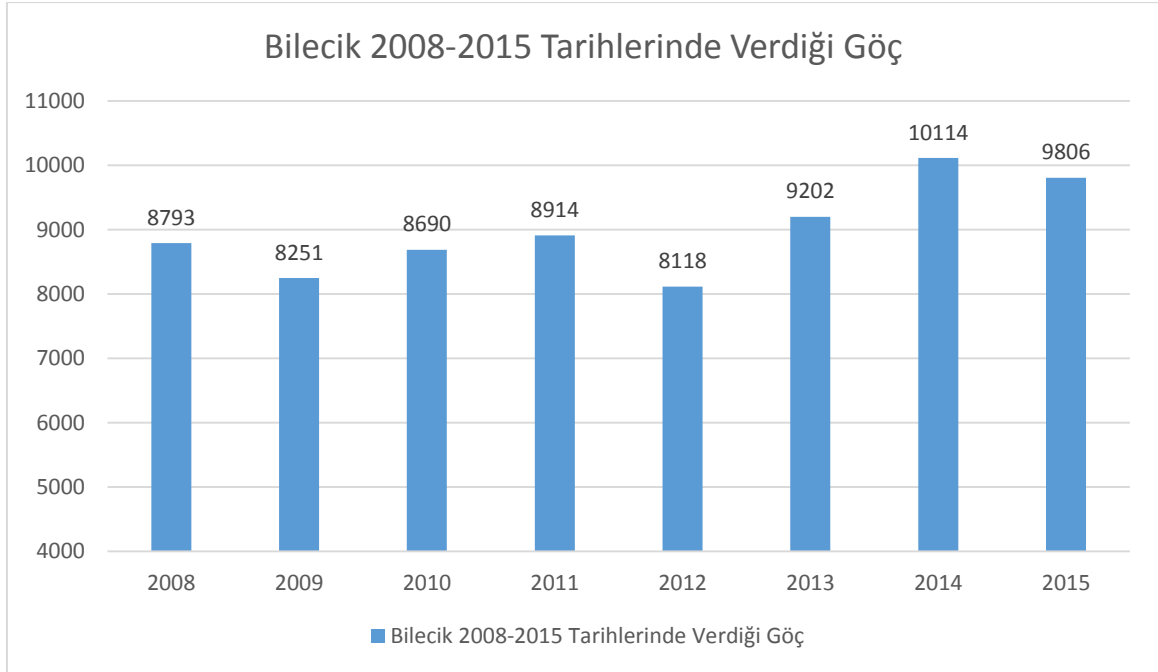
Bilecik İlindeki göç hareketleri ile işsizlik arasında ilişkinin araştırılmasında, Bilecik ilinin ülke genelinden almış olduğu göç oranı Şekil 18'de, vermiş olduğu göç oranı Şekil 19'da ve işsizlik oranı ise Şekil 20'de gösterilmiştir. Bu grafikteki verilere göre Bilecik'e göç eden kişi sayısı 2008 yılında 8206 kişiden 2015 yılında 10890'a çıkarak yaklaşık % 25'lik bir artış göstermiştir. 2008 yılına göre özellikle 2012 yılından itibaren daha fazla göç almaya başlayan Bilecik'in göç hızı 2015 yılında da devam etmiştir. Aşağıdaki grafiğe göre Bilecik'in özellikle 2010 yılından itibaren daha fazla göç almaya başladığı söylenebilir.

Şekil 18. Bilecik İli'nin 2008-2015 Tarihleri Arasındaki Aldığı Göç

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>. (2017)

Bilecik ilinden göçen kişi sayısının yıllara göre dağılımı Şekil 19'da gösterilmiştir. Bu grafiğe göre 2008-2015 yılları arasında gerçekleşen en az göç oranının 2012 yılında 8118 kişi olduğu, en fazla göçün ise 2014 yılında 10114 kişi olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 19. Bilecik İli'nin 2008-2015 Tarihleri Arasındaki Verdiği Göç

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>. (2017).

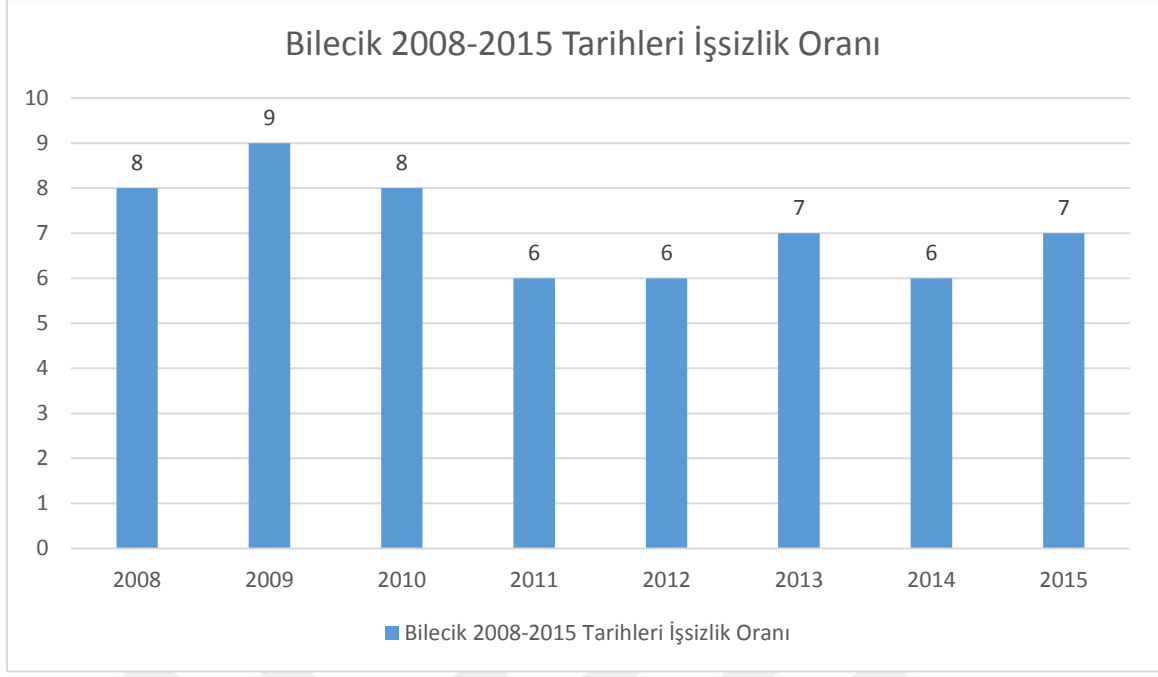
Bilecik ilinin aldığı (Şekil 18) ve verdiği göç (Şekil 19) oranları incelendiğinde özellikle 2012 yılına kadar gelen kişi sayısı ile giden kişi sayısı arasında çok büyük farklar görülmezken, 2012 ve 2013 yıllarında Bilecik'ten gidenlere göre gelen kişi sayısının yaklaşık 1000-2000 kişi daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Diğer yandan 2014 yılında alınan ve verilen göç oranlarının yaklaşık olarak birbirine eşit olduğu 2015 yılında ise tekrar alınan göç sayısının yaklaşık 1000 kişi kadar daha fazla olduğu görülmektedir. 2008-2015 yılları arasındaki göç farklarını Bilecik ili resmi sitesi Tablo 18'deki gibi göstermiştir.

Tablo 18. Bilecik İlinin Göç Cetveli

Yıl	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Göç Farkı
2015	10.190	10.100	90
2014	10.090	10.114	-24
2013	10.231	9.202	1.029
2012	10.387	8.118	2.269
2011	9.250	8.914	336
2010	8.876	8.690	186
2009	8.283	8.251	32
2008	8.206	8.793	-587

Kaynak: <http://www.nufusu.com/il/bilecik-nufusu>. (2016).

Bilecik ilinin işsizlik oranını gösteren Şekil 20'ye göre 2008- 2010 yıllarında %8-9 olan işsizliğin, 2011-2015 yıllarında % 6-7'ye düştüğü görülmektedir. Bilecik ilinin GSYH miktarı (Şekil 17), kişi başına düşen ihracatı ile işsizlik oranlarının birbirini desteklediği görülmektedir.

Şekil 20. Bilecik 2008-2015 Tarihleri Arasındaki İşsizlik Oranı

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>. (2017).

“Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre Türkiye nüfusu artış hızı 2014 yılında % 13,3 iken, 2015 yılı sonu itibarıyla % 13,4'lük artışla 78.741 bin kişiye yükselmiştir” (TOBB, 2015: 30). Bilecik ilinin 1975- 1980 yıllarındaki net göçü -394, göç hızı % -3 iken 1985-1990 yıllarındaki net göç 3009, göç hızı % 1,96, 1995-2000 yıllarında ise net göç 10105, göç hızı %5,79 olmuştur. 1995-2000 yıllarında illerdeki net göç hızına göre sıralamada Tekirdağ, Muğla, Antalya'dan sonra Bilecik 4. sıraya yerleşmiştir (Yüceol, 2011: 37). Yüceol (2011)'un göç ile işsizlik arasındaki ilişkiyi analiz ettiği çalışmasına göre 2000 yılı korelasyon ilişkisinde yüksek işsizlik oranının olduğu illerden düşük işsizlik olan illere doğru göç hareketliliği oluşmaktadır. Diğer yandan 2008 yılından itibaren bu illerde de artan işsizlik, göç hareketlerinin azalmasına yol açmıştır (Yüceol, 2011: 42-44).

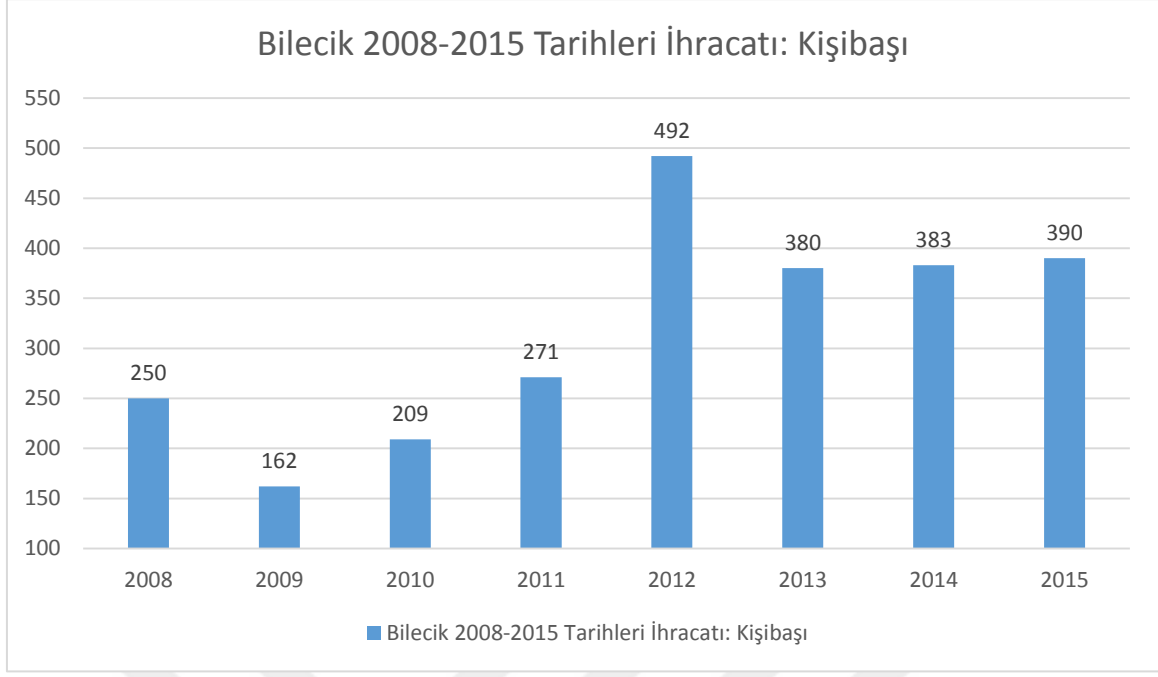
TÜİK'ten elde ettiğimiz Bilecik ili göç verilerinin analizine göre özellikle 2012 yılına kadar gelen kişi sayısı ile giden kişi sayısı arasında çok büyük farklar görülmezken, 2012, 2013 ve 2015 yıllarında Bilecik'ten gidenlere göre gelen kişi sayısının yaklaşık 1000-2000 kişi daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Bilecik ilinin işsizlik oranını gösteren Şekil 20'e göre 2008- 2010 yıllarında % 8-9 olan işsizliğin, 2011-2015 yıllarında % 6-7'ye düştüğü görülmektedir. Bu veriler Yüceol (2011)'in işsizlik ile göç arasındaki korelasyon ilişkisini desteklemektedir. Ayrıca, ildeki işsizlik oranlarının göç almasına rağmen son yıllarda Türkiye

ortalamasının altına düşmesi istihdam artışına yol açan yatırımların da arttığına bir belirtisi olarak kabul edilebilir.

TOBB (2015) raporuna göre ülkemizde işsizlik oranını 2015 yılının sonu itibariyle % 10,3'e yükselerek son 5 yılın en yüksek oranı olmuştur (TOBB, 2015: 30-31). DİSK'in 2016 yılı Mart ayındaki raporuna göre ise, dar tanımlı işsizlik oranı 2014'te % 9,7, 2015'te % 10,6, 2016 yılında ise % 10,1 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'deki dar tanımlı işsizlik oranı 2015'e göre 2016 yılında 0,7 puan azalsa da 2014'e göre 0,4 puan daha yüksek gerçekleşmiştir (DİSK, 2016: 1).

Ege bölgesinin en gelişmiş şehirlerinden olan İzmir'de 2008 yılı işsizlik % 11,8, 2012 yılında % 9,90, yine Ege bölgesinin sanayi şehirlerinden olarak bilinen Denizli'de de 2008 yılında % 9,40, 2012 yılında % 6,10 olarak gerçekleşmiştir (Uzday Pirili, 2014: 111). Bilecik ilinin işsizlik oranını 2008- 2010 yıllarında % 8-9, 2011-2015 yıllarında ise % 6-7 olduğu belirlenmiştir. Yukarıda yer alan tablo 16'ya göre de Bilecik ili işsizlik oranının Türkiye ortalamasının altında bir seviyede olduğu anlaşılmaktadır. Bilecik ile aynı ölçekte bir il statüsünde olan Niğde ilinin işsizlik oranları 2008 yılında % 9 iken en yüksek işsizlik oranı 2009'da % 14 olarak gerçekleşmiş, bununla birlikte tekrar düşüşe geçerek 2013 yılında % 6 seviyesine inmiştir (TÜİK, 2014).

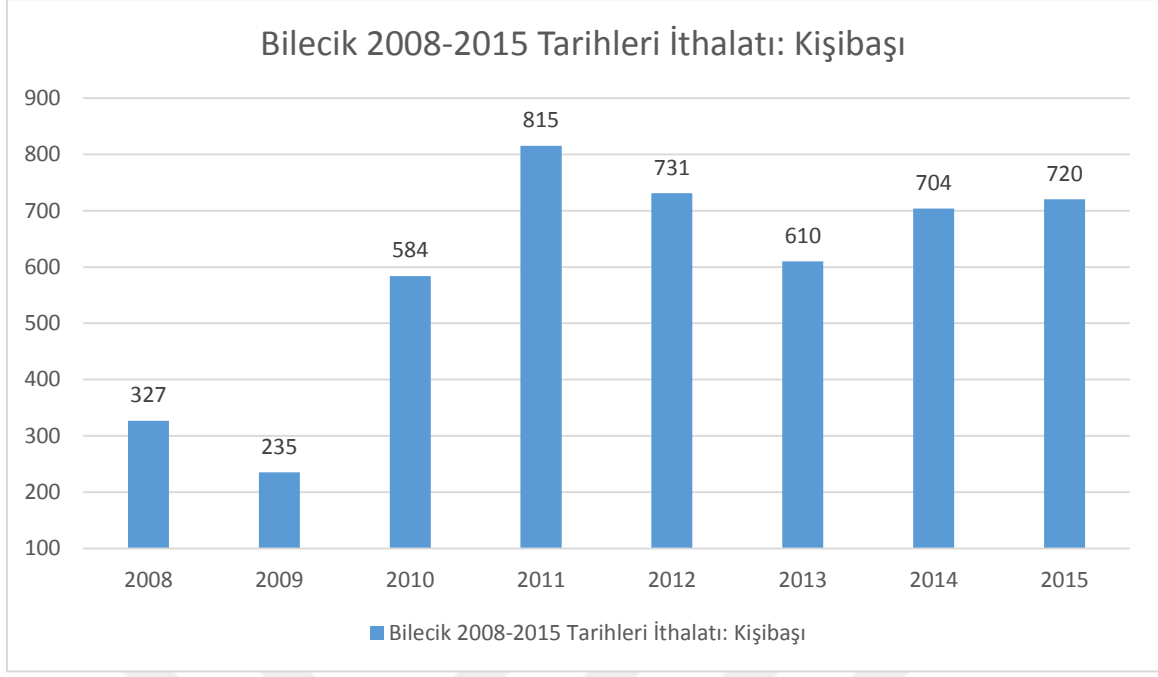
Bilecik OSB'lerin avantajlı konuma sahip olmasının ihracat ve ithalat oranlarına ne derece etkili olduğunun araştırılmasında ihracat oranları Şekil 21'de, ithalat oranlarının ise Şekil 22'deki gibi olduğu belirlenmiştir.

Şekil 21. Bilecik İli 2008-2015 Tarihleri Arasındaki Kişi Başı İhracat

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>. (2017).

“Türkiye ekonomisi 2001 yılından bu yana önemli bir dönüşüm sürecinden geçmiş ve 2002-2008 yılları arasında hemen her yıl önemli bir büyüme başarısı sergilemiştir. İhracat 2002’deki 36 milyar ABD Doları düzeyinden, 2008’de 132 milyar ABD Dolarına ulaşmıştır” (Cansız, 2010: 11). “2015 yılında 2014 yılına göre ihracat, % 8,7 azalarak 157.610 milyon dolardan 143.935 milyon dolara, ithalat % 14,4 azalarak 242.177 milyondan 207.203 milyona gerilemiştir” (TOBB, 2015: 29). Bilecik ilinin kişi başı ihracat miktarı 2008 yılına göre 2009 yılında % 39 oranında bir düşüş görülürken, 2012 ve 2015 yıllarında % 52-% 80 civarında bir artış olduğu görülmektedir.

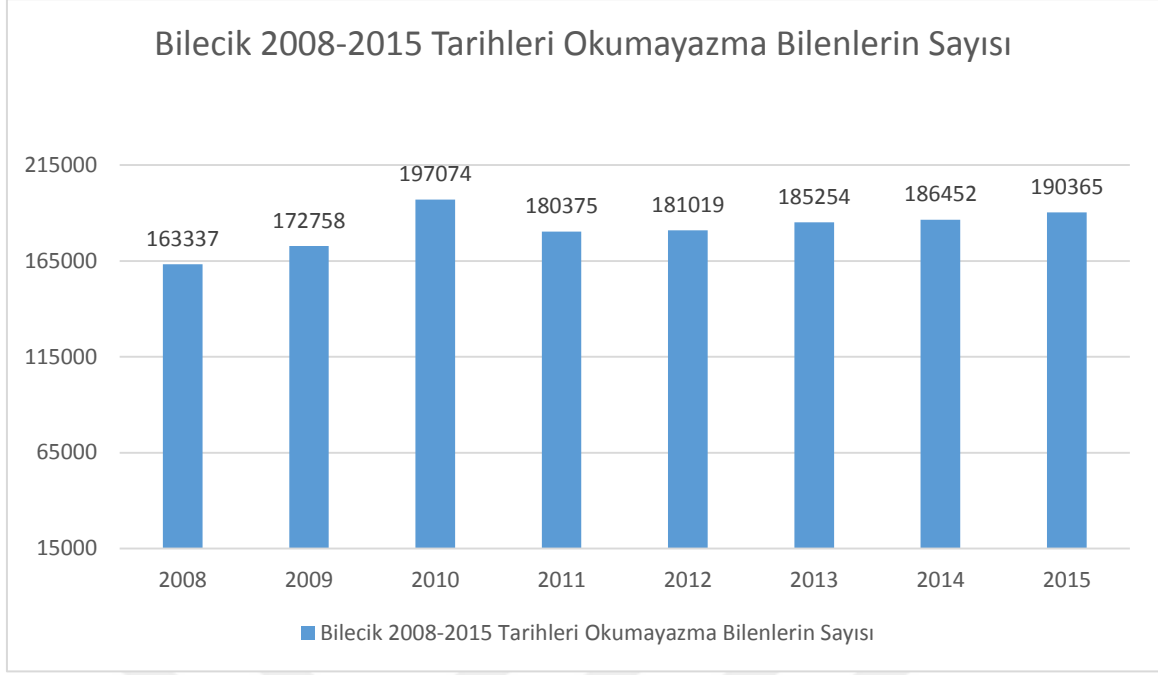

Şekil 22. Bilecik İli 2008-2015 Tarihleri Arasındaki Kişi Başı İthalatı

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>. (2017).

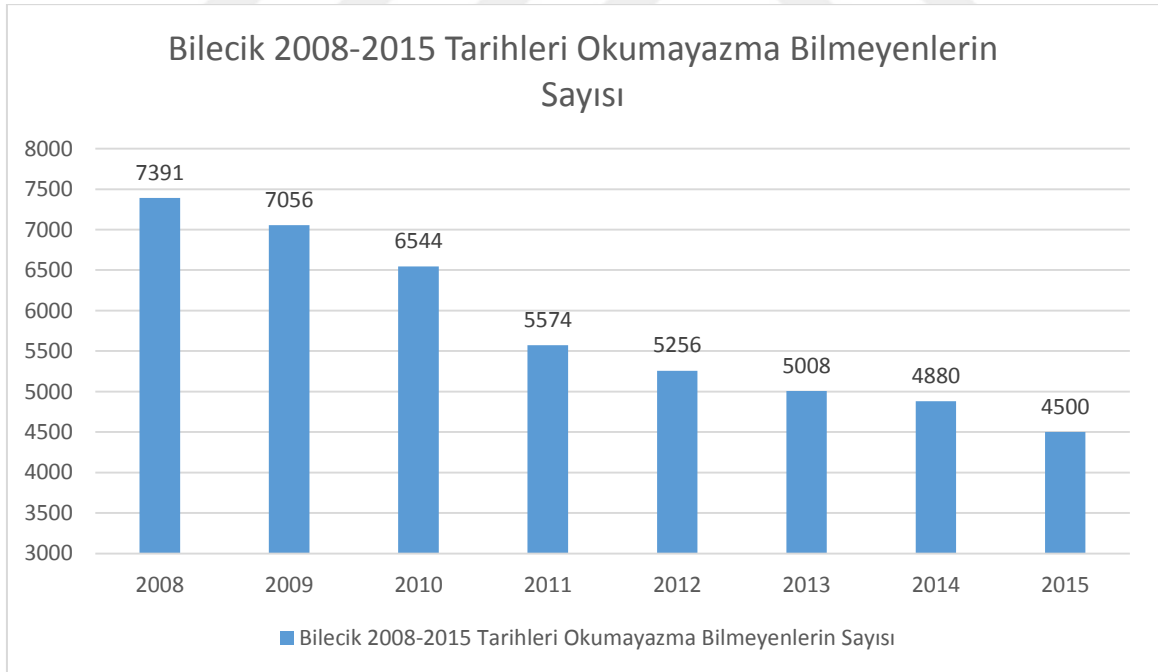
Bilecik ilinin 2008 yılından itibaren kişi başına gerçekleşen ithalat miktarı ise 2008 ve 2009'da 327\$'dan 235\$'a düşerken özellikle 2011-2015 yıllarından itibaren %113- %149 oranında bir artış ile ithalatın çok yüksek oranlarda gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

Bilecik ilinin okuma yazma oranının analiz edildiği Şekil 23 ve Şekil 24'te okuma yazma bilenler ve bilmeyenler analiz edildiğinde okuma yazma oranının 2008'den 2015'e kadar olan dönemde sırasıyla % 95,8, % 96,3, % 97,2, % 97,2, % 97,3, % 96,6, % 97,5, % 97,7 olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 23. Bilecik İli'nin 2008-2015 Tarihleri Arasındaki Okuma Yazma Bilenlerin Sayısı

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>. (2017).

Şekil 24. Bilecik İli'nin 2008-2015 Tarihleri Arasındaki Okuma Yazma Bilmeyenlerin Sayısı

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>. (2017).

(Eraydın ve ark., 2012: 60), 2005 ve 2010 verileri ile Türkiye’de illerin gelişmişlik düzeyi üzerine yapmış oldukları bir araştırmada, Bilecik’in, 2005 yılına göre 2010 yılında İGE sıralamasında 4 basamak gerilemesinin, sanayi elektrik tüketiminde azalış ve tahsili gecikmiş alacaklar oranındaki göreceli artış gibi faktörlerin etkili olduğu bildirilmiştir. Bununla birlikte işsizlik oranının düşük olması, ilin işgücü kriterinde daha üst sıralara çıkmasını sağlamıştır. 2010 yılında yaklaşık 225 bin kişinin yaşadığı Bilecik’in; Marmara, Ege, Karadeniz ve İç Anadolu Bölgesi’nin orta noktasında bulunması, karayollarının kavşak noktasında konumlanması Bozüyük ilçesindeki sanayi tesislerinin il ekonomisi için büyük destek sağladığı görülmektedir. Bilecik’in sanayi elektrik tüketiminde 22. sırada, sanayi sicil kayıtlarına göre istihdamda 28. sırada yer almasının Bilecik’in önemli ekonomi şehri olmasının bir göstergelerindendir. 2010 yılında, ildeki işsizlik oranının Türkiye ortalamasının altında ve % 7,7 düzeyinde gerçekleşmesi ilin istihdam açısından önemini göstermektedir.

TÜİK’in 2015 yılında yapmış olduğu bir araştırmaya göre Bilecik; *“Ekonomik Gelişmişlik Endeksi’nde ortalamaya çok yaklaşan il genel endekste üst sıralara taşıyan Hanehalkı Refahı Endeksi 122.89 puanı ile 10. il konumuna oturdu... Kişi başı imalat sanayi satışı tutarında 5. Sırada.... Kişi başına gayrisafi katma değer yaratmada 4. sırada yer almaktadır...Yüzde 48.2 istihdam oranıyla 26. sırada. ...yüzde 6.5 işsizlik oranını elde eden Bilecik, işsizlik oranında 44. sırada yer alıyor...Kişi başı kamu yatırımında en iyiler arasında yer alan Bilecik’te; Kişi başına kamu yatırımı 299.43 TL, Kişi başına sağlık yatırımı 575 TL, Kişi başına eğitim yatırımı 31.922 TL”* (Bilecik Belediyesi, 2015) olarak belirlenmiştir. Bilecik ilinin Marmara, Ege, Karadeniz Bölgeleri ile İç Anadolu Bölgesi arasında geçiş noktasını oluşturması, Bilecik’te hızlı tren ve karayolu ulaşım projelerinin tamamlanması ilin ulaşım kolaylığını artırarak “Cazibe Merkezi” haline getirecektir. Bu gelişmelerin yaşanması ile Bilecik’in “Ekonomik Gelişmişlik Endeksi”nde daha üst sıralara yerleşeceği düşünülmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada Bilecik ilinin GSYH, aldığı-verdiği göç, işsizlik, kişi başı ihracat, kişi başı ithalat ve okuma-yazma bilenlerin oranlarının istihdam ve gelişmişlik üzerine etkisi irdelenmiştir. Elde edilen verilerin yıllara göre yüzdelik oranlarında oluşan değişiklikler karşılaştırılmış, nitel araştırma yaklaşımları içerisinde yer alan etkileşimsiz desenlerden betimsel içerik analizi deseni kullanılmıştır. Bilecik OSB'nin avantajları ve dezavantajları, mevcut sorunlar ve bunların çözümü adına yönlendirici nitelikte fikirler elde edilmeye çalışılmıştır. Araştırma kapsamında TÜİK, BEBKA, OSBÜK ve TOBB gibi kurumlar aracılığıyla veriler elde edilmiştir.

Sanayileşme ve gelişmişlik düzeyi için önemli bir misyonu bulunan OSB'ler yatırımcıya yol gösteren, devlet tarafından sunulmuş teşvikler ile ekonomiye destek olan, bilişim gibi alanlarda da kar/zarar esasına göre faaliyetini sürdüren, KOBİ'lerin teşviki, desteklenmesi ve gelişmesine dayalı zihniyete hâkim bölgelerdir. OSB'nin temeldeki amacı, bölgesel kalkınmayı dengeli ve istikrarlı bir şekilde sağlamak, ülkemizde girişimciliğin ve sanayileşmenin gelişimi ile sürekliliğini gerçekleştirmektir.

OSB'lerin kurulmasında yer seçimi konusunda yaşanan sıkıntılar, çevresel etki değerlendirmesi, sağlık koruma bandı, OSB'lere özgü bölgelere tanınmış olan ayrıcalıklar ve teşvikler gibi özendirici faktörlerin etkisiyle sanayinin belirlenmiş olan alanlarda yoğunlaşması sağlanmıştır. Devletin teşvik politikalarının amacı, minimum maliyet maksimum karlılık ilkesi doğrultusunda hangi bölgeye teşvik verileceğini belirlemek, kentleşme ve sanayileşme hızının tüm ülke çapında eşit olmasını sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda bölgelere ayrılan ülkemizde teşvik ve destekler şehirlerin gelişmişlik düzeyi ve gelişme potansiyeline göre verilmektedir.

OSB'ler, üretim firmalarının toplu halde bulunduğu, bölgedeki işgücünü daha verimli kullanmada çeşitli imkanlara sahip üretim ve yerleşim birimleri olarak tanımlanabilir. OSB'lere sağlanan imkanlar ve teşviklerin tanıtımına daha fazla mesai harcanarak OSB alanında yatırım yapmak cazip hale getirilmelidir. Az gelişmiş bölgelerde ilin tanıtımı ve yatırımcılar için uygun bir bölge olduğu anlatımında zorluklar yaşanmaktadır. Bu aşamada kalkınma ajansları devreye girmeli, ilin tanıtımını sağlamak adına seminer, konferans ve fuarlar düzenleyerek bilgilendirme yapmalıdır. Ayrıca, yerel yatırımcıların bölgesel ve

uluslararası müteşebbislerle işbirliği yapabilmesi için uygun zaman ve mekân ayarlamada aktif olması gerekir.

Sanayinin gelişmesini sağlayan OSB'ler sayesinde, bulunduğu bölgenin geleceği de güvence altına alınmış olur. 2015 yılı "Ekonomik Gelişmişlik Endeksinde 10. sırada bulunan Bilecik, ülkemizin sanayi şehirleri arasında önemli bir konuma sahiptir. İstanbul ve Kocaeli illerinden Bilecik iline bazı birimlerini taşıyan büyük firmalara önümüzdeki yıllarda yenilerinin eklenmesi beklenmektedir. Bunun gerçekleşmesi bu bölgede yapımı devam eden ulaşım projelerinin tamamlanmasına bağlıdır. Marmara, Ege, Karadeniz ve İç Anadolu'nun kesişim noktasında olan Bilecik ve ilçelerinin geleceğin cazibe merkezi olması kaçınılmaz bir gerçektir.

OSB'nin topluma en önemli katkısı yatırım yapılan işletme sayısında, istihdamda ve vergi gelirlerinde artışa yol açmasıdır (Demirdöğen, 1983: 12-13).

İstihdam üzerinde etkisi olan birçok faktör bulunmaktadır. Yatırım, verimlilik, GSYH, ücretler, teknoloji, nüfus, göç, cinsiyet ve eğitim istihdam üzerine olumlu ya da olumsuz etkilere sahip faktörler olarak sayılabilmektedir.

Eğitim faktörünün ise istihdam arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır. Bunun için eğitim danışmanlığı sistemi aktif hale getirilerek uzun vadeli bir planla işgücü piyasasının ihtiyaçları karşılanacak şekilde bir eğitim planlaması yapılmalıdır.

Göç faktörünün istihdam veya işsizlik üzerindeki etkisi incelendiğinde, Bilecik ilinin 1975- 1980 yıllarındaki net göçü -394, göç hızı % -3 iken 1985-1990 yıllarındaki net göç 3009, göç hızı % 1,96, 1995-2000 yıllarında ise net göç 10105, göç hızı %5,79 olmuştur. 1995-2000 yıllarında illerdeki net göç hızına göre sıralamada Tekirdağ, Muğla, Antalya'dan sonra Bilecik 4. sıraya yerleşmiştir. İşsizliğin düşük olduğu iller,yüksek oranda işsizlik olan illere kıyasla daha yüksek net göç oranlarına sahiptirler (Yüceol, 2011: 37).

Gelişmiş şehirlerdeki OSB'lerde işletme kapasitelerinin artması özellikle gelişmemiş komşu illerden göçü hızlandırarak istihdam açığını kapatabilmektedir. Diğer yandan gelişmemiş şehirlerdeki özellikle yetişmiş teknik elemanların gidişleri OSB'lerde istihdam açığına neden olacağı gibi aynı zamanda üretim kalite ve yetersizliğine de neden olabilmektedir. Bu nedenle gelişmiş şehirlere komşu illerdeki işletmelerin eleman kayıplarını en aza indirecek tedbirler alması gerekir. Kümelenmenin en önemli kazanımı ise yerel istihdama olanak sağlamasıdır.

Bilecik OSB'si içerisinde bulunan tüm yatırımcılara eşit ve eksiksiz hizmet sağlamaya gayret göstermektedir. OSB'nin kuruluş yerleri, su, telefon, doğalgaz hattı, atık yönetimindeki başarısı ile her türlü destek hizmetleri faal durumdadır. Bilecik ilinin kuruluştan kurtuluşa oynadığı tarihi misyonu, bölgede seramik ve mermer yatırımlarında kullanılan yeraltı kaynaklarının zenginliği, tarım ve hayvancılık yatırımları için özellikle Osmaneli bölgesinin iklimik özelliğinin bulunması, gelişme potansiyeline sahip bir şehir olması önemli avantajlar olarak görülebilir. OSB'lerin sorunları ve çözüm önerileri aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Belediyelerin ve kamunun bütün görevlerini yüklenen OSB'lerin faturalarında yer alan elektrik tüketim vergileri belediyelere ve kamuya aktarılmaktadır. Ayrıca, OSB'lerin içerisinde yer alan firmaların emlak vergileri, ilan reklam vergileri, işyeri açma ve çalışma ruhsatı harçları, OSB'lere hizmet vermeyen belediyelere ödenmektedir. Bu uygulamanın düzeltilmesi ve ilgili yasanın yeniden ele alınmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.
- OSB'lerde faaliyet gösteren firmalar üretim yapmak için kullandıkları malzemelerden ortaya çıkan özellikle sıvı atıkları arıtması gerekir. Ancak, özellikle parsel sayısı az ya da çoğu boş olan OSB'lerde arıtma tesislerinin aşırı maliyetli olması tesis yapımını geciktirmekte ya da hiç başlanmamasına sebep olmaktadır. Bu nedenlerle yerel ekonominin canlanabilmesi, tarımsal arazilere, hayvanlara ve doğal olarak insanlara zarar verilmemesi için OSB atık su deşarj alanlarının kontrol altına alınması ya da devlet katkılı arıtma tesislerinin yapılması uygun olacaktır.
- Kamulaştırma, imar planı tasdikleri, kredi kullanan OSB'lerin hakediş onayları işlemleri bakanlık tarafından yapılmaktadır. Süreci yavaşlatması nedeniyle bu işlemler OSB yönetimine devredilebilir.
- OSB'de yer seçimi, ilgili yönetmeliğe uygun olarak yapılmak zorunda olup alternatif yer seçimleri de, bakanlığa bildirilmektedir. Bu süreç bazen beklenilenden daha uzun sürmektedir. Bu süreci kısaltmak adına OSB ile ilgili birimi bulunan yerlerde gerekli işlemler il kurumlarında gerçekleştirilmesi daha uygun olacaktır.
- Müteşebbis heyet ve üyelerinin seçimi iki yılda bir tekrarlanmakta ve bakanlıkça da onaylanması gerekmektedir. Bu gibi işlemler, il kapsamında çözüme kavuşturulabilir.

- OSB'nin örgütsel sorunlarından birisi de gerekli şeffaflığın sağlanamaması, 3. kişilere bilgi akışının gerçekleştirilmemesidir. Yanlış kanaatlerin ortaya çıkmaması için şeffaflık ilkesinin benimsenmesi daha uygun olacaktır.
- OSB'ler kanuni dayanağa ulaşana kadar bir takım ekonomik sorunlarla da karşılaşmaktadır. Mevcut arsaların işletilmesi, üretime geçme sürecinde yaşanan olumsuz durumlar öncelikli değerlendirilmesi gereken konulardandır. Bu konuyla muhatap olarak OSB'leri bir arada toplayan OSB Üst Kurulu; "Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı" tarafından yetkilendirilebilir.
- Yapılan mevcut yasal düzenlemeler sanayinin uygun alanlarda yapılanmasını sağlama konusunda yetersiz kalmış ve günümüz Türkiye'sinde bile sanayi bölgeleri dışında sanayileşme faaliyetlerinin yapıldığı görülmektedir. Bu sorunun çözülmesi adına yatırımcının OSB içinde bulunmasının avantajları hakkında yeterli tanıtım yapıp yatırımcının bu bilinçsizliği giderilmelidir. Yatırımcıyı OSB alanlarına çekmek için teşviklerin OSB içine yönelik hazırlanması, OSB dışı yatırımcıya teşvik ve desteğin verilmemesi sağlanabilir.

KAYNAKÇA

Akbulut, U. (2011). *Sanayi devrimleri dünyanın gidişini değiştirdi.*

<http://www.uralakbulut.com.tr>. (03.10.2016).

Akdiş, M. (2007). *Dünyada ve Türkiye’de yabancı sermaye yatırımları ve beklentiler.*

<http://makdis.pamukkale.edu.tr/ysermaye.html>. (11.05.2017).

Alagöz, M., Erdoğan, S. ve Topallı, N. (2008). Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme: Türkiye Deneyimi 1992-2007, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 79-89.

Alonot, (2014). *Serbest bölgelerin vergi avantajları.*

<http://alonot.com/serbest-bolgelerin-turk-vergi-sistemi-karsisindaki-durumu/>. (12.04.2017).

Alosbi, (2016). <http://www.alosbi.org.tr/?L=tr&n=31-20-yeni-osb-kuruluyor--mevcut-osb%E2%80%99ler-de-hizla-buyuyor>. (12.04.2017).

Alper, C. (1982). *A.G.Ü.’lerin dış ticaret sorunları ve sanayileşme*. Ankara: İ.T.İ.A. Yayın No: 185.

Arıkan, R., Tünel, Ş.A. (2013). *Bilecik gezi rehberi*, Bilecik Valiliği: Bilecik.

Arısoy, İ. (2005). Türkiye’de sanayileşme ve temel göstergeler açısından sanayinin gelişimi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(1), 45-68.

Arpa, D. (2014). *Türkiye’de sanayileşme sürecinde organize sanayi bölgeleri ve Niğde OSB uygulaması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.

Ataay, F. (2005). *BKA tasarımının bölgesel kalkınma anlayışı üzerine, bölge kalkınma ajansları nedir? Ne değildir?* Derleyen: Menaf Turan (1. Baskı). Ankara: Paragraf Yayınevi.

Ateş, E. (2008). *Türkiye’nin sanayileşme süreci ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının sanayi ihracatı ve GSMH’ya etkisi 1983-2000 yılları üzerine uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

Ay, S. (2012). Türkiye’de işsizliğin nedenleri: istihdam politikaları üzerine bir değerlendirme. *Yönetim ve Ekonomi*, 19 (2), 321-341.

- Ayış Akkurt, A. (2007). *Organize Sanayi bölgelerinin yerel ekonomik kalkınmaya katkısı (Niğde Ve Kayseri Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Balassa, B. (1979). *Türkiye ekonomisi politikası ve döviz kuru, türk ekonomisinin dışa açılmasında kambiyo politikası*. İstanbul: Mepan Yayınları.
- Berberoğlu, G.N. (1985). Eskişehir organize sanayi bölgesinin şehrin ekonomisine ve sanayiine katkısı. *Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 3(2), 203.
- Berkman, M.A. (2010). *Değişen dünya düzeninde Türk sanayinin yeniden yapılanması*. 7-8 Aralık 9. Sanayi Kongresi'nde Sunulan Bildiri, İstanbul Kongre Merkezi.
- Bildirici, Z. (2008). *Kısa vadeli sermaye hareketleri portföy yatırımları ve sıcak para*. <http://blog.bluzz.net/wp-content/uploads/2008/02/kisa-vadeli-sermaye-hareketleri.pdf>. (10.10.2016).
- Bilecik Belediyesi, (2015). <http://www.bilecik.bel.tr/icerik/13/420/marmaranin-incisi-bilecik-turkiye-genelinde-adindan-soz-ettiriyor.aspx>. (12.04.2017).
- Bilgin, T. (2015). *Milli mücadele döneminde Bilecik*, Bilecik: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yayınları
- Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2017). *Sanayi Bölgeleri Genel Müdürlüğü, organize sanayi bölgesi*. <http://bams.sanayi.gov.tr/Hizmetler.aspx?Q=DD8188EA-CA96-45B5-B8D8E8DC83191B0D>. (10.05.2017).
- Bircan, İ. (1998). *Eğitim ve İstihdam*. Demokratik Eğitim Kurultayı Bildiriler Kitabı, Bireysel Bildirgeler.
- Boratav, K. (2006). *Türkiye'de devletçilik*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Bozdağlıoğlu, Y. (2007). 1990'dan günümüze Türkiye'de işgücü piyasası ve istihdamın yapısının analizi. *Akademik Bakış Dergisi*, 11,1-21.
- Buluş, A. (2003). *Türk iktisat politikası'nın tarihi temelleri*. Konya: Tablet Kitabevi.
- Bulut, T. (2017). *Organize sanayi bölgelerine sağlanan teşvikler-I*. <https://tevfikbulut.com/2017/02/01/organize-sanayi-bolgelerine-saglanan-tesvikler-i/> (12.04.2017)
- Bulut, T. (2017b). *Organize sanayi bölgelerine sağlanan teşvikler-II*.

<https://tevfikbulut.com/2017/02/02/organize-sanayi-bolgelerine-saglanan-tesvikler-ii/>
(12.04.2017)

Bulutay, T. (1995). Employment, unemployment and wages in Turkey. Ankara: TÜİK Yayınları.

Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı, (2014). http://www.bebka.org.tr/site-sayfa-9-organizasyon_yapisi.html. (12.04.2017).

Cankorkmaz, Z. (2011). Türkiye’de bölgesel kalkınma ajansları ve bu ajanslara yönelik eleştiriler. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(1), 113-138.

Cansız, M. (2010). *Türkiye’de organize sanayi bölgeleri politikaları ve uygulamaları*. Devlet Planlama Teşkilatı Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara: DPT Yayın No: 2808 ISBN: 978-975-19-4762-8.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, (2013). Kayıt dışı istihdam. http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/kayitDisi/kayitdisi_istihdam. (15.10.2016).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, (2016). 2014-2023 Ulusal İstihdam Stratejisi, 2. İzleme Değerlendirme Kurulu Toplantısı, www.uis.gov.tr. (03.02.2017).

Çezik, A. , Eraydın, A. (1982). *Türkiye’de organize sanayi bölgeleri (1961-1981)*. Ankara: DPT.

Çilingir, C. (2011). *Bölgesel kalkınmada teknoloji geliştirme bölgeleri*. Ankara: TEPAV 5. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Sanayi Politikasının Yönetişimi.

Çölaşan, E. (1984). *24 Ocak (Bir dönemin perde arkası)*. İstanbul: Milliyet Yayınları, 6. Baskı.

Değirmenci, T., Alan, J., Arslan Pauli, E., Ayrıbaş, İ., Bölükbaşı A., Dalgıç, Y., Yıldız, Ö. (2014). *Bursa Eskişehir Bilecik Bölge planı (2014-2023) taslak*.

http://www.bebka.org.tr/admin/datas/sayfas/files/2014-2023_Boelge_Plani_30_12_2014_onayli.pdf. (10.04.2017).

Demirdöğen, O. (1993). *Kuruluş yeri alternatifleri olarak organize sanayi bölgeleri’nin değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Demiryürek, H. (2015). *Ertuğrul sancağı (1900-1918)*, Bilecik: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yayınları. Bilecik.

Denge Müşavirlik, (2017). *Güncel yatırım teşvik paketi*.

<http://dengemusavirlik.com/2013-yatirim-tesvik-sistemi.html>. (12.04.2017).

Dinçer, A. (2010). *Türkiye’de sanayileşme politikaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Dinler, Z. (1994). *Bölgesel iktisat* (4. Baskı). Bursa: Ekin Kitapevi Yayınları.

DİSK, (2016). *Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Araştırma Enstitüsü İşsizlik ve İstihdam Raporu-Haziran 2016*. http://disk.org.tr/wp-content/uploads/2016/06/DISKAR_Istihdam_Issizlik_Raporu_Haziran_2016.pdf (12.04.2017).

Durgan, S. (2016). *Türkiye’nin doğrudan yabancı yatırım potansiyelinin çekim modeli kullanılarak belirlenmesi*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara.

Ekici, C., Uygun, D. (2010). *Kuruluş ve kurtuluş şehri Bilecik*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Eldem, V. (1994). *Osmanlı İmparatorluğu’nun iktisadi şartları hakkında bir tetkik*. II (96), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Eraydın, K., Gül, E., Çevik, B., Demir, E. (2012). 2005 ve 2010 verileri ile Türkiye’de illerin gelişmişlik düzeyi araştırması.

https://ekonomi.isbank.com.tr/UserFiles/pdf/ar_03_2012v1.pdf. (20.03.2017).

Ergil, D. (1981). *Milli mücadelenin sosyal tarihi*. Ankara.

Erkan, R. (2010). *Kentleşme ve sosyal değişme* (3. Baskı). Ankara: Bilim Adamı Yayınları.

Ersungur, Ş. M. (2005). *Bölgesel iktisat* (3. Baskı). Erzurum Atatürk Üniversitesi İİBF Yayını. 4-5.

Ertin, G. (1998). *Türkiye’de sanayi*. Nuray Serter (Ed.), Türkiye Coğrafyası, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

<http://www.baltalimani.com/pdf/turkiyesanayipolitikasi.pdf>. (10.01.2017).

Ertürk, H., Sam, N. (2009). *Kent ekonomisi*. Ekin Yayınları, Bursa.

Genç, M. (1991). *XVIII. Yüzyılda Osmanlı sanayi, dünü ve bugünü ile toplum ve ekonomi*. Sayı: 2, İstanbul.

Hepaktan, C.E. (2008). Türkiye'nin dönüşüm sürecinde dış ticaret politikaları. *Ulusal İktisat Kongresi*, 20-22 Şubat 2008, 1-13 DEÜ İİBF İktisat Bölümü, İzmir.

Güder, E. (2013). *Türkiye'deki organize sanayi bölgeleri ve endüstri bölgelerinin eko endüstriyel parklara dönüşümü*. Ankara: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 1-15.
<http://www.sanayisurasi.gov.tr/pdfs/turkiye-deki-organize-sanayi-bolgeleri-ve-endustri-bolgelerinin-eko-endustriyel-parklara-donusumu.pdf> (13.04.2017).

Gündoğdu, Y. (1998). *Organize sanayi bölgeleri ve Biga örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Güney, A. (2010). Türkiye'de geliştirilmiş işsizlik oranları. *Çalışma ve Toplum*, 1(24), 239-252.

Gürak, H. (2006). *Ekonomik büyüme ve küresel ekonomi*. Ekin Kitapevi, Bursa.

Gürses, D. (2005). *Bölgesel eşitsizlik, kadının durumu ve sivil toplum kuruluşları, 1. Doğu Anadolu sempozyumu (Bölgesel kalkınmada yeni ufuklar)*. Fırat Üniversitesi, 23 – 25 Mayıs 2005, Elazığ: Fırat Üniversitesi Matbaası, 98.

Ildıran, M. ve Ağdemir, B. (2005). *Bölgesel kalkınmada yeni yönelimler ve politika uygulamaları*. Elazığ: 1. Doğu Anadolu Sempozyumu (Bölgesel Kalkınmada Yeni Ufuklar), Fırat Üniversitesi Matbaası, 252.

İrhan, H.B. (2016). *KOBİ'lerde kümelenme, girişimcilik ve istihdam: Bayrampaşa trikotaj sektöründe bir araştırma*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

İstanbul Sanayi Odası, (2002). *Türk sanayi*. Cem Ofset, İstanbul.

Işık, S. , Mert, M. (2011). *İstihdam ve işsizlik sorununu çözmeye yönelik istihdam/gelir garantisi politikasının uygulanabilirliği; Antalya örneği*. Uluslararası sosyal haklar sempozyumu, Akdeniz Üniversitesi, s.306-323.

Karaduman, (2002). http://site.serkankaraduman.com/projects/bilecikvaliligi/s-sanayiticaret.htm?reload_coolmenus. (03.04.2017).

Karagül, M. (2010). *Tehdit ve fırsatlarıyla dünya ekonomisi*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Karataş, N. (2006). *Yeni bir kümeleşme modeli olarak organize sanayi bölgelerinin yeniden örgütlenmesi (İzmir-Çiğli AOSB örneği)*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Karluk, R. (1981). *Türkiye’de ihracata yönelik dış ticaret politikası ve ihracatın yapısal analizi*. Eskişehir: E.İ.T.İ.A., Yay. No: 237, 158.

Karluk, R. (2007). *Cumhuriyet’in ilanından günümüze türkiye ekonomisinde yapısal dönüşüm*. İstanbul: Beta Yayınları.

Karpat, K.H. (1996). *Türk demokrasi tarihi, -sosyal, ekonomik, kültürel temeller*, İstanbul: Alfa Yayınları.

Kaya, A.A., Han, E. (2004). *Kalkınma ve sanayileşme stratejileri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Kazgan, G. (1985). *Ekonomide dışa açık büyüme*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Kalkınma Bakanlığı, (1963). *1. Beş yıllık kalkınma planı*.

<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/9/plan1.pdf>

(08.04.2017).

Kalkınma Bakanlığı,(1968). *2. Beş yıllık kalkınma planı*.

<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/8/plan2.pdf>

(08.04.2017).

Kalkınma Bakanlığı,(1973). *3. Beş yıllık kalkınma planı*.

<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/7/plan3.pdf>

(10.04.2017).

Kalkınma Bakanlığı, (1979). *4. Beş yıllık kalkınma planı*.

<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/6/plan4.pdf>

(10.04.2017).

Kalkınma Bakanlığı, (1985). *5. Beş yıllık kalkınma planı*.

<http://www3.kalkinma.gov.tr/docobjects/View/13740/plan5.pdf>. (11.04.2017).

Kalkınma Bakanlığı, (1990). *6. Beş yıllık kalkınma planı*.

<http://www3.kalkinma.gov.tr/docobjects/View/13741/plan6.pdf>. (11.04.2017).

Kalkınma Bakanlığı, (1996). *7. Beş yıllık kalkınma planı*.

<http://www.surdurulebiliralkinma.gov.tr/wp-content/uploads/2016/06/plan7.pdf>

(12.04.2017).

Kalkınma Bakanlığı, (2001). 8. *Beş yıllık kalkınma planı*.

<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/2/plan8.pdf>

(12.04.2017).

Kalkınma Bakanlığı, (2003). *Türkiye sanayi politikası (AB üyeliğine doğru)*. Ankara: DPT Müsteşarlığı.(01.04.2017).

Kalkınma Bakanlığı, (2007). 9. *Yedi yıllık kalkınma planı*.

<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/1/plan9.pdf>

(12.04.2017)

Kalkınma Bakanlığı, (2014). 10. *Beş yıllık kalkınma planı*.

<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/12/Onuncu%20Kalk%C4%b1nma%20Plan%C4%B1.pdf>. (12.04.2017).

Kalkınma Bakanlığı, (2016). *Kalkınma Bakanlığı, ekonomik gelişmeler*.

http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Yaynlar/Attachments/705/ekonomikgelistmeler_ocaksubatm art-2016.pdf. (05.02.2017).

Kayseri Organize Sanayi Bölgesi, (2017). 1. *Kayseri OSB 2017-2020 stratejik plan*.

<http://kayseriosb.org/Media/Editor/files/STRATEJ%C4%B0K%20PLAN%20v2.pdf>.

(20.05.2017).

Keleş, R. (2012). *Kentleşme politikası* (Güncellenmiş 12. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

Keten, M. (1974). *Sanayileşme hareketinde küçük sanayinin yeri ve önemi*. Ankara: Ankara Ticaret Odası Yayınları No:2, s.7.

Kepenek, Y., Yentürk, N. (2012). *Türkiye ekonomisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Koç, S., Bulmuş, C. (2014). Organize sanayi bölgelerinin bölge ekonomilerindeki etkinliklerinin karşılaştırılması: Kayseri ve Sivas örneği. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 177-215.

Kökden, H., Gökalp, H. (1990). Türk ekonomisi ve dış ticaretteki gelişmeler. *T.C. H.D.T.M. Araştırma Dergisi*, 108-109.

Kuş, B. (2016). *Organize sanayi bölgelerinin kentleşme süreci içindeki yeri ve önemi: Adana Hacı Sabancı organize sanayi bölgesi örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

- Küçük, S. (1994). *Kentleşme politikalarında araç olarak organize sanayi bölgeleri*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, (2004). *Saha araştırması çalışması öndeğerlendirme raporu*. Ankara.
- Meryem, Ö. (2012). *Sanayileşme stratejisi iktisadi yapı ve korumacılık kavramları* <http://www.iktisadi.org/sanayilesme-stratejisi-iktisadi-yapi-ve-korumacilik-kavramlari.html>. (03.04.2017).
- Mortan, K., Çakmaklı, C. (1987). *Geçmişten geleceğe kalkınma arayışları*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, (2010). *Maden yatakları*. http://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/bilgi-merkezi/maden_potansiyel_2010/Bilecik_Madenler.pdf. (01.11.2016).
- Murphey, R. (1992). *Osmanlılar'ın batı teknolojisini benimsemedeki tutumları: Efrenci teknisyenlerinin sivil ve askeri uygulamalardaki rolü, Osmanlılar ve batı teknolojisi, yeni araştırmalar, yeni görüşler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını.
- Onal, G. (1974). *Organize sanayi bölgeleri ve uygulamadaki durum*. Eskişehir: ESO Yayınlar. No:12. 23-24.
- Ortaylı, İ. (1978). Osmanlı İmparatorluğu'nda sanayileşme anlayışına bir örnek, Islâh-ı Sanayi Komisyonu olayı. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, (Türkiye İktisat Tarihi özel sayısı).
- Osmanoğlu, A. (2015). *Sanayi sektöründe eğitimin istihdama etkisi: Gaziantep ili örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Ozangil, H.H. (2003). *Bölgelerarası dengesizliği gidermede OSB'ler ve Elazığ örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ökçün, A. G. (1972). XIX. Yüzyılın ikinci yarısında imalat sanayi alanında verilen ruhsat ve imtiyazların ana çizgileri. *SBFD*, c.27, No:1. 157-167.
- Özbay, E. ve Özdemir M. (1990). *Organize sanayi bölgelerinin durum tespit raporu*. Ankara: DPT .
- Özdemir, M. (1990). *Türkiye'de organize sanayi bölgeleri*. Ankara: TOBB Yayını.

- Özden Örnek, E. (2016). Kalkınma aracı olarak organize sanayi bölgelerini yeniden kurgulamak, *MEGARON*, 11(1), 106-124.
- Özyakışır, D. (2005). *Türkiye ekonomisinde 1980-2005 döneminde yaşanan yapısal değişimin dış ticaret ve dış borç bağlamında teorik bir değerlendirmesi*. Mevzuat Dergisi. 8(94). 1.
- Pamuk, Ş. (2005). *Osmanlı-Türkiye iktisat tarihi 1500-1914*. İstanbul: İletişim Yayınları, s.72-74.
- Parasız, İ. (1998). *Türkiye ekonomisi 1923'den günümüze iktisat ve istikrar politikaları*. Bursa.
- Resmi Gazete, (2000) S. 24025. 15. 04. 2000: Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu.
- Sarıkoçuncu, A. (2011). *Milli mücadelede Bozüyük ve Atatürk'ün Bozüyük'ü ziyaretleri*. Eskişehir: Bozüyük Ticaret ve Sanayi Odası.
- Scott, P. (2001). Industrial estates and British industrial development, 1897–1939. *Business History*, 43(2), 73–98.
- Seyidoğlu, H. (1994). *Uluslararası iktisat* (10. Baskı), İstanbul: Güzem Yayınları.
- Susam, E. (2010). *Osmanlı sanayileşme hareketleri ve teşvik -i sanayi kanunu*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Şahbaz, U. (2014). *Türk-ABD ticaret ilişkilerindeki çıkmaza yönelik öneri: Nitelikli sanayi bölgesi*. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, 1-6
- Şahin, H. (2007). *Türkiye ekonomisi*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Şahin, Y. (2013). *Kentleşme politikası* (4. Baskı). Bursa: Ekin Kitap Evi.
- Şenses, F., Taymaz, E. (2003). *Unutulan bir toplumsal amaç: Sanayileşme ne oluyor? ne olmalı?*. Ekonomik Araştırmalar Merkezi Ortadoğu Teknik Üniversitesi Çalışma Raporları, Sayı:03, 1.
- Şentürk, E. (2017). *İşsizlikle mücadelede aktif istihdam politikaları: Türkiye örneği* (M.S. thesis). Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Tekin, M. (2008). *Girişimcilik ve küçük işletme yöneticiliği*. Konya: Günay Ofset.
- Tekinarslan, M. (2011). *Kayıt dışı istihdamla mücadelede kamu politika ve stratejileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Tunalı, İ. (2004). *İstihdam durum raporu: Türkiye’de işgücü piyasası ve istihdam araştırması*. Ankara: Türkiye İş Kurumu Yayınları, 14.
- Turan, Ş. (1995). *Türk devrim tarihi, yeni Türkiye’nin oluşumu (1923-1938)*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu. (1994). *Organize sanayi bölgelerinde çevre sorunları ve çözüm projeleri tanıtım toplantısı*. Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2011). *Tanımlar ve kavramlar*.
http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/Hia_2011/turkce/metaveri/tanim/index.html. (10.05.2017).
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2014). *Hanehalkı işgücü araştırması*.
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007. (10.05.2017).
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2017). *2016-2017 Türkiye geneli Nisan dönemi iş gücü istatistikleri*. <http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=24629>. (10.05.2017).
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, (2015). 72. *Genel Kurul Ekonomik Rapor 2015*.
<https://www.tobb.org.tr/Documents/yayinlar/2016/72GK/72-Genel-KurulEkonomikRapor2015.pdf>. (02.10.2016).
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, (2017). *Organize sanayi bölgelerinin illere göre dağılımı*.
http://sanayi.tobb.org.tr/organize_sanayi_harita.php. (10.05.2017).
- Uzbay Pirili, M. (2014). *Bölgesel kalkınmada organize sanayi bölgelerinin rolü: Ege Bölgesi’ne yönelik bir uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Ünalın, G. (2003). Türkiye enerji kaynaklarının genel değerlendirmesi. *Jeoloji Mühendisliği Dergisi* 27 (1), 17-44.
- Wolfgang, M. W. (1992). *XV.-XIX. Yüzyıllar arasında İstanbul’da imalathane ve fabrikalar, Osmanlılar ve Batı teknolojisi, yeni araştırmalar, yeni görüşler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını.
- World Bank Turkey, (1994). *Industrialization and trade strategy*, Volume I, Summary Report, Report No: 3641-TU, IBRD Washington TC, 48-53.
- Yağmur, A. (2009). *İstihdam edilebilirlik açısından eğitim-istihdam ilişkisi: Konya bölgesi imalat sanayi örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Yahşi, F. (2007). *Küreselleşme ve istihdam*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Yeni Teşvik Sistemi, (2015). *Yatırımlarda devlet yardımı*.

http://www.akib.org.tr/files/downloads/Ekler/Yeni_Tesvik_Sistemi.pdf. (05.04.2017).

Yıldırım, K., Karaman, D. ve Taşdemir, M. (2003). *Makroekonomi*. Eskişehir: Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, 148.

Yıldırım, A. (2015). *İstihdam politikaları ve İŞKUR : Gaziantep ili örneği* (M.S. thesis).

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Yurdakul, E. (2005). *Türkiye’de sanayileşme sürecinde organize sanayi bölgeleri ve Eskişehir OSB uygulaması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Yüceol, H.M. (2011). Türkiye’de İllerarası işsizlik oranı farklılıkları, göç ve ekonomik kalkınma. *Sosyoekonomi Özel Sayı*, 29-54.

Yüzer, A.Ş., Giritlioğlu, C. (2003). Sanayi alanları yeni düzenleme stratejileri - İstanbul örneği. *İTÜ Dergisi/a Mimarlık, Planlama, Tasarım*, 2(1).

Zarakolu, A. (1975). *İktisat ilminin temel ilkeleri, 1. cilt* (3. Baskı). Ankara: Sevinç Matbaası.

Zeybek, E. (2013). *Türkiye’de uygulanan bölgesel kalkınma politikaları ve 2003 – 2011 dönemi Bilecik ili ekonomik gelişimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.

<https://www.muhasibat.gov.tr>. (01.09.2016).

<http://karsbesiosb.org.tr/hizmetlerimiz-1-is-akisi.html>. (03.04.2017).

<http://www.sanayi.gov.tr>. (03.04.2017).

<https://osbbs.sanayi.gov.tr/default.aspx>. (12.05.2017).

<http://www.nufusu.com/il/bilecik-nufusu>. (10.04.2017).

<http://www.bilecik.gov.tr/nufus-ve-dagilimi>. (15.04.2017).

http://www.investinbilecik.gov.tr/baslica_sektorler. (15.04.2017).

https://osbbs.sanayi.gov.tr/FormViewPage.aspx?layoutID=7&FK_ID=99. (08.05.2017).

https://osbbs.sanayi.gov.tr/osb/photos.aspx?FK_ID=99. (08.05.2017).

<http://www.invest.gov.tr/tr-TR/investmentguide/investorsguide/Pages/Incentives.aspx>
(03.06.2017).

http://www.osbuk.org/haber/images/sunum_1.pdf (03.06.2017).

